

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ГИМНАСТИКА

ЊЕЗИН УТИЦАЈ НА НАРОДНЕ ЗАДАТКЕ

ГОВОР

Д-РА БОГДАНА ГАВРИЛОВИЋА

(Држан 4. маја 1889. у Краљев.-срп. народном позоришту на вечерњој забави »Београдског друштва за гимнастику и борење«).

Када се оно пре осам година основало „Београдско друштво за гимнастику и борење“, тада ником није ни на ум падало да ће се друштво ово моћи одржати само приређивањем јавних забава и концерата.

После оног одушевљења којим је покренута сама мисао о оснивању оваког друштва и којим је она прихваћена од цвета грађанства српске престонице; после оних говора које су онако ватрено водили људи из свију партија; после озбиљног и разложног претреса статута друштвених и најпослед, после оног великог броја чланова, које помагача, које редовних — нико није имао ни права да помисли у реалан напредак његов. Али

„Чашу меда јошт нико не попи,
Што је чашом жучи не загорча“,

(Бегуш).

и тако нам већ први месеци тога тек основаног друштва за гимнастику показаше једног болесника, који поред све своје болести у редовима својих чланова представља најснажније и најздравије тело нашега млађег нараштаја — наше друштво за борење борило се, бори се и данас и

бориће се још дуго и дуго и с материјалним неприликама и мачем у руци, али без сумње у тој борби не ће сустати, имајући на уму и узвишену идеју, рад које се бори и лепу, врло лепу пажњу коју му бар у оваким приликама указују сви најодабранији чланови београдског друштва. И кад тај борац мало посустане у тешкој борби за опстанак, а он се онда обрати и нашим првим уметничким снагама и нашој публици, који му и овако „у зло доба, у гладне године“ сви драговољно у помоћ притичу.

Није нашем друштву цел неговање песме, али шта ћемо кад баш српски песник овако пева:

„Где је бола где је јада —
Песма блажи;
Где се клоне, где се пада —
Песма снажи“.

(Змај Ј. Ј.)

Ето то је разлог са којег друштво приређује концерте и тражи песму и онда кад му се не пева, то разлог са ког се и на хоризонту његових најмучнијих дана ипак укажу сјајни зраци наде, који тако

сидовито заносе свакога члана нашега друштва.

Да је којом срећом било већег одзива у народу на позив оне неколицине људи који се старају о напретку овога друштва, ми би данас били у великој каквој згради, која би по начину грађења одговарала потребама модерне гимнастике, а по суштини својој представљала класичне палестре и гимназије старих Јелина. У тој згради не би се до душе раздрагали меком песмом и заносном свирком — тим примамљивим путевођама за којима свачије срце тако радо полеће у више сфере божанског живота — али би без сумње уживали у великом коду младих људи, који би својом снажном мишицом, облим грудима и лаћим вештачким покретима разбудили у нама веру у моћ и силу нашег народног живота.

И кад се данас на западу јавља велики покрет у томе погледу, који по мишљењу сваке државне управе и свију родољуба треба да пређе у крв и душу целога народа; кад се данас зна колику су улогу играле немачке гимнастичарске задруге у делу народнога ослобођења у првој половини овога века; кад се зна да је у то доба, кад је растргана и неуједињена Немачка стајала понижена под притиском Бонапартиног деспотизма, творац немачке гимнастике, генијални Јан, тај упорни и јуначни борац за умно, телесно и политичко уједињење свога народа, био заједно са својим ученицима један од првих јунака свога времена: кад се зна да су многи сјајан и драгоцен камен усадиле у круну уједињене Немачке, и опет те, сад већ по целој земљи распрострајене гимнастичарске задруге; кад се зна да код нас људи, који велику бригу воде о народном здрављу, кажу да због оних прилика у које је запливао наш народни живот, то здравље тако рећи из

дапа у дан опада и иде уназад, да наши нараштаји без престанка крвљава; кад се зна да сува болест неминовно коси цупољке који се тек расцветављају у врту наше интелигенције; кад се зна да наша деца због претераног и несразмерно дугог седења у школи грбаве, и кад се најпосле зна да су та иста деца због свију хигијенских неприлика у кући и ван ове бледа и попијена — онда је код нас догле дошло да се и ово једно једино „друштво за гимнастику и борење“ са својом душом, својим животом често бори, ово друштво, које би — да је среће — требало да буде матица свију гимнастичарских задруга по Србији, *центар свију услова за подизање и потпомагање народнога здравља, народних мета, народних идеја*. — Јест, ми сви хоћемо да наш народ буде здрав, да буде снажан, да буде челичне воље и карактера, да воли оно што је лепо и добро (*καλὸν καὶ ἀγαθόν*) — ми сви хоћемо једном речју да се наш народ приближи оном идеалу, који се јединствено огледа и дан дањи у гимнастици старих Јелина, али ми не ћемо, или зар немамо воље и енергије да изведемо оно што знамо да је добро, оно што мора бити од користи по цео наш народ.

И код Јелина у први мах, у доба пројско, није имала гимнастика онога значаја до ког је после дошла — није, дакле, она била основно начело грчке педагогије, него се она у облику најпримитивнијих народних игара јављала и тим путем скривала и неговала клицу потоње гимнастике. Тек у познијим вековима — у Атини за време Солоново, у Шпарту за време Ликургово — видимо где гимнастика из чистог и непомућеног народног обичаја постаје и народна усталова, поред које ће тек право образовање проклијати у пуној снази својој, установа која ће одушевљавати, снажити и распа-

љивати Јелине за општу народну заједницу према туђим елементима.

И не знајући за Дарвинову теорију о усавршавању расе и њезине законе, стварали су они гимнастиком све савршеније и савршеније нараштаје. Њихове гимназије радиле су ли у једном правцу, — то су били заводи за телесно вежбање и напредовање из којих је тек одрастао, снагом и срцем препорођен Јелин ступао у независан и самосталан живот народни.

Они су први показали шта вреди хармонично, свестрано образовање ума и тела, и отуда се и данас многе њихове друштвене и политичке установе сматрају као узор. Њихови јунаци су били ироји по снази, демони по радњи, а богови по слици. Један Леонида са свих својих 300 другова биће кроз све векове узорита слика јунаштва, родољубља и личног пожртвовања, а таквих јунака је било много у Јеллади. То се најбоље види из њихових народних игара, у којима је гимнастика имала вазда свој сигуран темељ. И докле год је било тих слава народних, дотле се и земљиште народног живота на коме се тако силно развила гимнастика, напаљало оном моћи која је потицала са моћног врела тих игара.

Ето, за то треба гимнастисати, за то покренути струју која ће прожмати цео народ и заинтересовати све слојеве његове.

У великој, уједињеној Немачкој, у којој је од почетка овога века па овамо све до данашњег дана доста срећно изведена мисао о народној гимнастици, — гимнастише готово све — од људи највишега положаја, па до најобичнијег радника; од људи дубоке старости, па до оних наивних малиша, који тако јако уживају у лепим покретима и веселим гимнастичким играма. Колика се љубав поклања гимнастици тамо, види се најбоље из броја гимнастичарских задруга који

иде у хиљаде, и броја чланова који иде у стотине хиљада. Та популарност гимнастике учинила је те се снага и здравље германске расе подиже и унапреди јаче за ово последњих неколико десетина година, него пређе кроз читаве векове. Да је од куд сразмере између броја становништва и броја тих задруга у нас та иста која је и у Немачкој, ми би требали да имамо око 130 задруга, а ми се и са овом једном дружином једва таворимо.

Код нас се у последње време доста писало и говорило о гимнастици. Ми имамо доста писаних и преведених, мањих или већих, књига и расправа из науке о чувању здравља и неговању нашег подмлатка; ми имамо доста методика из којих се од реда види од колике је важности и по школску наставу гимнастика; ми смо баш са овога места чули пре неколико година једну беседу о гимнастици; ми смо гледали „женске сузе и гимнастику“ — али нити су те „женске сузе“ учиниле штогод, те сузе које умеју да разнеже и најтврђа срца, да смрве и разбију оркан који је почео беснити у мушким грудима каквог салонског јунака, нити су ти говори и списи оставили у нама бог зна каквог трага, јер ми у погледу гимнастике тек ако смо одмакли за две три стопе од оног места, на коме смо били пре неколико година.... Али, не! Нешто се ипак учинило и за ту туђу кост, Код нас је — на артији — гимнастика обавезан предмет за мушке и женске основне школе, она се „предаје“ и по гимназијама, реалкама и свима осталим средњим заводима, а „то је доста за репрезентацију с поља“ — па крај!

Толико сам споменуо о томе, тек да се зна, а ми хајд да захватимо у корен гимнастике и да видимо у кратко: чиме и како нам она користи, како она данас стоји према општем образовању, према

снази и здрављу народном — једном речју да видимо какав је задатак њезин у служби народној, у служби оних мета, којима народ тежи.

Поштовани зборче,

Свака стварна измена у начину образовања народног мора оставити за собом трага у развоју целине. Што користи сваком човеку то мора бити од користи и по цело друштво. То је матемачитна истина, дакле истина која кроз све векове траје и постоји.

Није овде место томе да се каже колико су наше школе учиниле у погледу умног образовања и васпитања народног, доста је ваљда ако напоменем то, да су оне према приликама радиле са заиста лепим успехом. Ми видимо да просвета, продирући полагано и у последње колебице нашега народа, бива из дана у дан све јача и јача. Кад се узме у обзир да је у Србији још пре 50—60 година било само два три писмена човека, кад се зна да данас само по изузетку неко остаје неписмен; да наша књижевност и уметност може показати врло лепих дела и радова; да се од пеко доба и код нас наука почиње оригинално разрађивати — онда и најоштрији оцењивач нашег умног развоја мора признати да смо у том погледу пошли унапред.

Али *поред свега тога наше јавно образовање не ваља* за то, што је једнострано за то што није основано на природном и здравом темељу. Тим смо дабогме изгубили хармонију, која је тако потребна за сваки рад и уклонили оне услове који уз озбиљни рад могу тек створити трајан напредак и свестрано: умно, телесно и морално образовање нашега подмлатка. „Према умној снази споредна је снага мишића, али је умна моћ тек онда свемоћна кад је подупрta физичком снагом. То нам потврђује цела историја света. Презиримо

према разуму снагу, али будимо јаки! Мудрост, којој стоји на услузи снага, господарица је света!“ Тако мисли један од највећих мислилаца овога века.

Учење развија мозак, али у нашем организму има ван мозга врло много других клица које треба развијати према природи и суштини њихове врсте. То је природни закон, који без икакве милости, без икаква обзира казни оног ко се огрешно света правила природе.

Природа је оличено кретање, као што је и кретање оличена природа. Све што је у природи, све се то креће. Кретање је управо најпростија појава живота — оно нам представља општи и вечни закон природе. Месец се креће око земље, земља са њим око сунца, сунце са целом васељеном око других непознатих центара. Тако је то у великом свету, па тако и у организму човекову, који за себе представља мали свет. Кад човек седи при својем писаћем столу, онда преко 400 мишића и мишићних група не раде ништа. Али не, нисам добро рекао, они раде и те како раде кујући у потаји ужасну заверу рад освете увређене природе.

А шта да кажемо за нашу децу, која три четвртине оног времена, које будна проводе, одседе било за школском клупом, било код куће. Наше културне прилике ишту врло много од школе, и ма да је гимнастика најприроднији пут, који ће културни живот и његове потребе напредо повести са телесним животом, опет ми не ћемо да је примимо у службу нашег јавног живота. Важност свестраног, одмереног, за сваку прилику удешеног кретања биће достојно цењена тек од будућих нараштаја, јер је она једино средство којим се тело и снага сваког човека може развити, оплеменити и сачувати од многих злих последица нашег живота. Што деца наша немају крви, што су кржљава

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА
WWW.UNILIB.RS

и слаба, што сваки час бодују, што данас и млађи свет зна за неке нервозне болести о којима наши стари ни појма нису имали — то су све знаци оног рђавог, једностраног васпитања којим их ми сами, њихови највећи пријатељи, трујемо. Заиста, крајње је време да се створи и заснује један правац који ће нас за неколико деценија далеко, далеко одвести онамо, куд нас тако радосно заноси наша машта при слаткој помисли на родољубиве задатке ове земље.

Велика римска империја, Француска пре и после револуције, раскомадана и неуједињена Немачка прошлога века — казују нам јасно, како без регенеративног народног подмлатка могу читаве царевине да пропадну или да се бар за дуги низ година зауставе у правилном развитуку свом. Али нам исто тако и Јелада пружа величанствен пример, из кога видимо како се опет с друге стране и мале државе могу одржати докле год свеже и непомућено свестрано образовање провајава живот народни. На млађима свет остаје, каже наш народ, створимо, дакле, из тих млађих, који ће временом наша места заузети, људе челичне енергије и јаке воље, људе који ће поред тих особина бити страшила свима неваљалцима и мекушцима.

Ето, зашто треба школа да унесе у распоред наставе и гимнастику, и да је стави у ред врло важних задатака својих. Задатак школске гимнастике јесте и хигијенски и педагошки. Нарочито се код женске деце и одраслих девојака мора пазити на хигијенску страну њезину. Сви разлози који нам говоре за гимнастику мушке деце и омладине, говоре и за гимнастику женске омладине тим пре. Како која генерација девојака даље, а она сиромашнија снагом и телесним узрастом, а све богатија хистеричом, невралгијом и свима осталим болестима нервне системе.

Да се види колико се о томе мисли на страни, ја ћу вам рећи шта је берлинско лекарско друштво још пре својих 20 и неколико година о тој ствари писало:

„У опште је позната и искуством доказана ствар да наша женска омладина, нарочито варошска, изванредно много болује, далеко више него што сразмерно болује мушка омладина. Тај је факат у толико жалоснији, што то боловање не крњи живот само болесницима, већ је узрок и томе да и поколења, која ничу из таквог земљишта, носе у себи клицу болешљивости. Познато је да девојке десет пута више болују но младићи од ових болести: опште слабости мишића и живаца, свију врста невралгије, анемије, кржљавости, узаних и тесних прсију, разних искривљености кичменог стуба. Узрок овом чешћем боловању женске омладине није у томе, што би организација женскога тела била слабија од оне у мушких, већ у томе што се у васпитању њиховом пренебрегава битни физички елеменат, нарочито у времену које је најважније, управо судбоносно за њихово телесно развиће, а то је од шесте па до петнаесте године живота. Докле је дечацима слободно, ако немају редовних часова гимнастике, да трче, да скачу, да се пужају, у опште да се слободно крећу — чиме им, дабогме, тело у непревидним играма јача — дотле девојчице не уживају благодети тих слободних кретања, било са незнања, било због наопако схваћене пристојности. Женска деца махом овако проводе поменуто доба живота: пола дана проведу у школским слушаоницама, које су грађене без икаквих обзира на хигијенске услове, на скамијама које су тако рђаве и тако препуњене да цело то време морају погрешно седети; кад дођу кући онда им ваља и ону другу половину дана одседети јер сад се мо-

рају писати школски задаци, мора се плести, шити, вести, морају се учити страни језици, музика и цртање. Противу свију ових шкодљивости по здравље нема никакве помоћи, јер се једино вежбају, шта више преко мере напрежу умне способности, а целокупно телесно развиће, оно се немилосрдно забатаљује. Ми као лекари, гласно протестујемо противу оваког васпитања женске омладине, и напомињемо да нас једино методична гимнастика женских, у друштву са играњем на слободном ваздуху, пливањем и т. д. може сласти од страшних последица занемареног телесног развитка.

Нежнији састав, финији костур, слабија мишићна система женскога тела не сметају ни у чему гимнастици женскиња, само наравно ваља о свему томе водити рачуна у методи по којој му се предаје гимнастика. Вежбања се морају удесити према фактичној телесној снази, разумевању и годинама ученица. Слободна вежбања и гимнастичке игре морају доћи на прво место. Од вежбања на справама ваља изоставити она која изискују велика телесна напрезања, која су опасна или која вређају женску стидљивост. Учитељ треба да зна да девојке не могу увек имати пред очима крајњу цел гимнастисања, те да за љубав те цели не може од њих тражити консеквентан рад, већ он мора честом променом фигура, весељем и шалом одржавати у својих ученица вољу за овај посао....

Ми смо годинама посматрали резултате женскога гимнастисања по овим начелима у неколико, на жалост, још малобројних приватних вежбаоница и морамо рећи да су ти резултати сјајни. Бледа, слабуњава створења, која су се сама од себе снебивала, постадоше румене, крепке и окретне девојке, попосита хода и држања да их је милина погледати. “

Тако мисли једно од првих лекарских друштава у свету, у чији ауторитет, без сумње, нико ни посумњати не ће.

Да се мишићи радом развијају, то је позната ствар. За то нам говоре толики примери узети из нашег живота. У ковача је јача десна рука него лева, у туриста су дебели листови него у осталих људи. Смешна је, дакле, она тврдња многих људи, који мисле да са уштеде телесне снаге не треба гимнастисати.

Цео наш живот оснива се на органском промету материје. Што тај промет узима веће сразмере с једне и што се надокнађује боље с друге стране, то је и живот тим бујнији. Тако су физиолози тачно доказали, да човек који сваки посао ради и тим себе свестрано вежба од прилике за 4 до 5 недеља измене сву теретну масу свога тела, док за тај исти процес у човека који се не креће, који својим мишићима не ради треба 10 до 12 недеља. Свестраном гимнастиком, свестраним радом убрзава се ток крви, боље се хране разни мишићи и разна ткања, отвара се прохтев за јелом, ствара се боља и снажнија крв, материја се брже промеће и троши — *једном речју, ствара се и јача се оно што се зове живот.*

Кад мишићи не раде онолико колико треба, они закржљаве, омлитаве и тим путем проузрокују многе болести којима корен лежи у њиховој слабости. За то јачина мишића, све кад нам ни за шта друго не би требала није излишна, јер је она извор здравља, а тим уједно и извор са којег највеће благо човечјег живота потиче.

Али није то само са мишићима тако, не вену они само са нерада и некретаности. Сваки орган, којим се год не служимо, мора се временом или изметнути, или са свим изгубити. То је начело од Дарвина па овамо на даље, подупрто и доказано многим научним разлозима и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNLIB.RS

безбројним примерима. Очи у кртице су кржљаве, а кад и кад готово и са свим покривене кожом. Опажа се да је у људи великога дара и огромне душевне радње јако развијена сива мождана маса много јаче, него што је то у људи средњег дара и обичнијег душевног рада. На самом телу човечјем има и сад трагова од органа који су са неупотребе са свим изумрли. Врло леп пример даје нам један мрмољак (*proteus sanguineus*), који се рађа и са плућима и са шкргама. Он може живети у води и на ваздуху. Па шта се на њему опазило? Принудимо ли га да живи у дубокој води, то ће се његове шкрге утростручити по величини својој, а плућа ће му готово са свим угинути, а оставимо ли га да живи у врло плиткој води то ће му се плућа развити на штету његових шкрга.

Исто то бива и са нашим плућима. При обичном дисању се врхови њихови слабо шире, мање пуне ваздухом. Са тог нерада они кржљаве, па с тога и имају мање отпорне снаге — у њима се прво замеће клица туберкуле.

Међу тим да видимо како гимнастика утиче на тај орган.

Са живљим кретањем дише се живље и дубље, јер се крв јаче оксидише. Кад когод спироетром измери колико му ваздуха могу примити у себе његова плућа пре него што је почео гимнастисати и по том после дво- или тромесечног, систематског, гимнастичког рада — то ће се уверити да су му се плућа раширила за неколико стотина кубичних сантиметара! Ко пак размисли да је удисање оксигена исто тако важна ствар за правилан ток живота, колико и добра храна, тај ће тек онда знати ценити велики значај широких и здравих плућа.

Напоредо са јачањем и развијањем појединих органа иде и квалитативно у-

савршавање њихово. Физиолошки је доказано да се добро извежбани део тела и по своме саставу, и по својој чврстоћи и по својој специфичној тежини знатно разликује од неизвежбаног. У једног гимнастичара нема много масти и много воде, али има за то много беланчевине и много соли а тиме се знатно ствара отпорна сила против прилепчивих болести и злих последица нагле промене у температури.

Врло бих далеко отишао, кад бих покушао да вас ма и приближно упознам са значајем гимнастике са гледишта Дарвинове теорије. То питање не може бити предмет оваквог јавног предавања, јер би оно већ по природи својој тражило много специјалне спреме из кола природних наука, којима и сâм нисам посветио свој век. Али нешто ипак морам рећи што се, кад је реч о телесном образовању једне расе, баш Дарвиновом теоријом може врло лако протумачити. Не мислим ја, дакле, да вам по Дарвину говорим о оним неколиким пра-организмима или по Хекелу о оној пра-ћелијици — монери, из које је постало све што је живо, али хоћу да вам напоменем једно између основних начела његових, начело које нам казује да се и човек тек у борби за опстанак усавршио наслеђујући особине својих родитеља, дедова и прадедова. И кад се тај човек који је постао као последица оних многих процеса у природи, који су трајали стотинама хиљада, па можда и милионима година, и дан данас мења, приликама и околини прилагођује, и крвљу својих родитеља напада — онда је очевидно да је нашој раси, која сад телесно опада, гимнастика у првој линији од преке потребе.

Старој Јелинској раси нема данас равне у целој свету по лепоти лика, облим грудима и разрађеним мишицама. Сви споменици пластичке вештине њихове говоре

нам то. Данашњи сликари и вајари се ~~туже~~ да немају добрих модела, а из тог примера се тек јасно види колико се рационалном гимнастиком раса може улешати, колико пак једностраним радом дегенерирати.

Није, до душе, ни у другом свету у том погледу боље, изузев Немачку и Швајцарску, у којима се та ствар мало на боље окренула, али не заборављајмо уз то и то, да слабија раса у борби за опстанак а у сусрету са јачом, силнијом, телесно и душевно напреднијом мора подлећи и изгубити све своје карактерне особине.

То се и у наше доба већ јако опажа.

У Сједињеним Државама Северне Америке било је 1850. године око 400.000 Индијанаца и поред свега тога, што државна управа с њима ни у ком погледу варварски није поступала, ипак се након десет година, дакле, при првом пребројавању број њихов смањило за готово пуних 100.000! У Аустралији је било по броју врло јаких раса, које су за неколико деценија поред беле, кавкаске расе са свим ишчезле.

Ето, зашто треба јачати и снажити расу. Ми бисмо тим путем на Балкану могли одиграти врло лепу улогу у делу народних задатака.

Али гимнастика не јача само тело. Она је од великог маха на душу и срце сваког човека. Јаки људи обично су мирни, присебни и одважни, јер су сигурни. Гимнастика, дакле, подижући снагу телесну развија посредно дух и веру у моћ енергије. Где је одлучности и јуначка срца, ту се по себи с места развије поуздање и самосталност — а то су врлине које нас непосредно подстичу на велика дела. Тежња за самосталношћу, смелост, одлучност и енергија јесу најдрагоценији алам-камен у круни свију напредних на-

рода. Из њих се рађа и на њима расте оно што ми зовемо родољубљем. — И образовање гимнастиком јесте, дакле, један од оњих путева, који нас воде правом патриотизму.

Што неки мисле да је гимнастисање опасно, јер се њиме — бајаги — ломе вратови и крхају руке, то лежи у оном погрешном схватању самога задатка гимнастике.

О томе Павле Мантегаца овако говори:

„Није задатак модерној, хигијенској гимнастици да нас учи вратоломним скоковима и вештачком превртању; него да оснажи свестрано и правилно све мишиће; навикавајући их да увек буду верни вршиоци наше воље, постизава и то, да нам чула буду оштрија и поузданија. Вешт гимнастичар у оним многим опасностима које свакога од нас могу задесити у животу скоро се увек избави, јер располаже већом снагом и већом одважношћу.... Колико се пута догоди да неко није у стању притећи у помоћ своје пријатељу, своје рођеном детету, с тога што гласу срца не одговара јачина и вештина мишића....

....У младим годинама гимнастика је лек и моралност; она је хлеб и со живота, јер спречи пренагло развијање пубертета. Један од најславнијих писаца о гимнастичкој вештини, уверава нас да је у једном заводу за сирочад нестало најстрашније куге младалачких година чим је заведено телесно вежбање.

О ви, очеви и мајке, који љубите своје синове, ако имате у кући младића између 15 и 18 година, који се у вечном бледилу отегао као трска...., који је увек суморан и замишљен, коме су руке хладне а дах поварен, који је погрбављен и кад иде и кад седи, не оклевајте, шаљите га одмах у школу гимнастике, избавићете га од порока, од пропасти, од лудила — спашћете му живот. И ви, родитељи, који

сте срећнији од поменутих те имате у сину неког младог генија, који зна врло добро немачки и француски, који учи и дању и ноћу, те добија у школи све награде; не оклевајте, шаљите га одмах у школу гимнастике. Нека мишићи зауставе мало грозничави рад мозга, како овај не би сву животну снагу себи присвојио, а на послетку и живот му угасио.

Ви пак очеви и мајке, којима су по несрећи деца рахитична, скрофулозна или наклоњена сувој болести, посаветујте се одмах са каквим лекаром, који више верује у хладну воду и телесно вежбање, него ли у свемогућност апотеке, па одмах пошаљите вашу децу у школу гимнастике. Сетите се да је много боље оставити својој деци сто дуката мање, а сто грана здравља више.

Нема доба старости у ком би се морала сасвим забранити гимнастика....

Сви они који су у млађим годинама радили тешке занате и послове, кад у старијим годинама оставе рад, треба да се телесно вежбају, иначе, због нагле промене живота излажу се великим опасностима. Сетимо се да сви они срећни старци, који достигну сто година старости, припадају понајвише оној класи људи који много раде мишићима, а то су војници, мрнари и земљорадници. Кад бисмо могли сву хигијену свести у једно правило, оно би гласило: крећите се много на чистом ваздуху“.

Кад се и код нас тако буде мислило, онда ће и наше вежбаонице гимнастичарских задруга бити пуне, а из њих ће у маси излазити у народ људи мушког кроја, мушке части и поноса, људи, који ће бритком сабљом и убојним јатаганом у руци достојно послужити светим интересима отаџбине.

Најбољи нам пример у новије доба пружа Немачка.

Не би мудро било говорити да је гимнастика једина унапредила, распалила и послужила идеји народне заједнице, али се без зазора сме рећи, да је она на њу силно утицала. Један наш историчар рекао је ту скоро да је „Немачку ујединио каплар и учитељ“, то јест војска и просвета, али бих ја имао да кажем уз то само ово: да је баш гимнастика и установа њезина од огромне користи била по тако звану моралну снагу пруске војске.

Ни код Александра Великог није његова лична тактика једини узрок којим он са својом сразмерно малом војском односи славне победе над големим масама Персијанаца, него је у тим победама знатну улогу одиграла и његова скроз и скроз гимнастиком очеличена и образована војска. Само човек издржљив и умерен, лак и окретан, оштроуман и поуздан у моћ својега тела, јесте

„...кадар стићи и утећи,
и на страшну месту постојати“.

(НАР ПЕСМА).

И кад се гимнастиком народ може и морално подићи и физички препородити, кад се њом може цео народни живот пресадити на оно земљиште, на којем ће бујно и успешно напредовати и идеја о политичком јединству Српства — онда куда води та непажња, коју данас угазујемо гимнастици као народној установи?!

Изгледа да ми за сад још довољно не верујемо у моћ њезину, и ја се бојим да ће се временом и на нас моћи применити речи чувеног енглеског геолога Лајела (Lyell), који је у сасвим једној другој прилици рекао ово: „Навек ће нова и велика истина, која изненађује, бити исте судбине: људи најпре кажу „то није истина“, за тим „то иде против вере“ и најпосле „та то се већ одавно зна.““ Само да не буде онда већ доцкан, јер дани

пролазе, а наш Бранко већ на 30 година после свршеног дела народног ослобођења овако пише :

„Неће бити соколова ока,
Нити плећа ко стена широка,
Нити груди као сињи камен,
• Кад удариш да истераш пламен,
Место раста, место оморике,
Биће само трске и шибљике“.

* * *

Захваљујући вам на лепој пажњи којом сте одликовали моју беседу, молим вас

да у интересу будућности и лепших дана до сад већ доста напаћеног Српства ту пажњу пренесете и на гимнастику и њезин задатак у делу народног развитка....

У природи се свуд божанствена појезија у једном потоку губи са грубом прозом. И ја, који сам вам изнео једну реалну и прозаичну ствар народног живота, радо уступам ово место појезији, заоденутој у песму и музику.

СТАТИСТИКА НАСТАВЕ У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ

ОД 1880—81. ДО 1883—84. ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ

Статистика јавне наставе у Србији за 1880-81. 1881-82. 1882-83. и 1883-84. годину, односно виших и средњих школа, израђена је по извештајима старешина ових школа, које су они поднели министарству просвете и црквених послова о стању завода поверених њиховој управи. Податке о основним школама вадиле смо из извештаја школских надзорника, који су били одређени за преглед ових школа и оцењивање рада појединих наставника.

Најпре ћемо у кратко изложити све промене, које су у току ове четири године учињене у школском законодавству, и то редом за сваку на по се годину.

*

1. Законодавство.

У течају 1880-81. године издани су ови закони :

1. *Закон о изменама и допунама у закону о устројству гимназија*, од 19. марта 1881. г., којим се гимназија дели на вишу и нижу, тако, да се под нижом разумевају разреди: први, други, трећи и четврти, а под вишом разреди: пети, шести и

седми. Одређени су наставни предмети и овлашћен је министар просвете и црквених послова, да изда наставни план и потребне програме за сваки предмет и разред, и да се стара да наставни план ниже гимназије буде што више једнак са наставним планом ниже реалке.

Наставницима стављено је у дужност, да предмете, које предају, на време сврше, и да се строго држе наставног плана и програма.

Члану 25. додато је, да ученици најстаријега разреда пеће полагати годишњи испит и њима ће резултат годишњих бележака вредити као општи резултат. Ако би имали из једног или два предмета слабе оцене и у општем резултату, они морају те белешке поправити и тек после тога примиће се на испит зредости.

2. *Закон о изменама и допунама у закону о Учитељској школи*, од 31. марта 1881. године. Овим законом измењени су чланови 6. (о примању ученика у ову школу) и 8. (о предметима, који ће се предавати у школи, о наставном плану и наставним програмима); чл. 12. 13. и 19.

(о дужностима директора, професора и професорског савета); члан 31. (да ученици најстаријега разреда неће полагати годишње испите, и резултат годишњих бележака вредиће им као општи резултат). Напослетку укинут је чл. 30. којим је било одређено, да се испити држе по програмима, које су професори подијели у почетку школске године.

3. *Закон о установљењу Учитељске школе у Нишу*, од 31. марта 1881. године. Ова школа отворена је у почетку 1881-82. школске године, а у свему је била равна београдској Учитељској школи. Одредба чл. 2. да се у овој школи може установити нарочито одељење за мање спремне ученике, остала је неизвршена.

4. *Закон о надзиравању школа*, од 12. марта 1881. године. По одредбама овог закона вршен је надзор у средњим школама преко професора Велике школе, а у основним школама од лица из просветне струке у опште а нарочито од професора Учитељске школе и средњих школа. Надзорнике за једне и друге школе поставља министар просвете и црквених послова из кандидата, које му за тај посао предложи Главни просветни Савет. У члану 6. обележене су тачно дужности надзорникове. Школска ревизија први пут је извршена по одредбама овога закона у јуну 1881. год.

5. *Закон о учитељским платама*, од 31. марта 1881. године. Овим законом укинуте су класе, по којима су дотле одређиване плате наставницима основних школа. Прва плата сталних учитеља повећана је од 590·89 на 800 динара, и за периодично увећавање ове плате одређено је шест повишица, од којих прве три имају по 250 а друге три свака по 300 динара, тако, да учитељска плата после шесте повишице износи 2450 динара годишње.

Повишица даје се према оцини рада учитељева сваке четврте или пете године.

Треба да овде споменемо још: *Закон о народној библиотеци и музеју*, од 19. марта 1881. године, којим је управа музеја одвојена од народне библиотеке и предата професору археологије на Великој школи, који је у једно и чувар музеја. Ради помоћи библиотекару и чувару музеја установљен је одбор, који је састављен из библиотекара, чувара музеја, помоћника библиотекарова и по једног професора из сваког факултета и одељка факултетског Велике Школе. Овом одбору задатак је, да се брине о свему што се тиче употребе библиотеке и музеја, да води надзор над овим заводима и да решава о потребним њима набавкама.

Закон о прирезу за главни школски фонд, од 31. марта 1881. године, којим је наређено, да се од сваког, који данак плаћа, узме за подмирење трошкова на школе по 2·50 динара годишње у место 1·68 динара, колико је дотле школски прирез износио.

Министровим решењем прописана су у 1881. години:

1. *Правила о грађењу школа и о намештају школском.*

2. *Правила о полагању професорских испита*, сходно чл. 15. закона о професорским испитима, од 29. јануара 1880. године, и

3. *Правила за полагање учитељског испита оних кандидата, који нису редовно свршили прописне школе.* Овим су замењена ранија правила о тим испитима, од 26. новембра 1871. године.

У 1881-82. год. није изишао ни један закон по струци министарства просвете и црквених послова, и само су под 19. мартом 1882. год. одобрене *Измене и допуне правила о испитима зрелости*, од 8. априла 1880. године. Овим изменама одређено је

за испите зрелости време од 16. маја. до краја јуна, а у свему осталом само су поједине речи у неким члановима измењене или додате.

У овој години, 14. фебруара, одобрен је *Закон о нижим школама за пољску привреду*. Задатак ових школа јесте тај, да се да земљорадницима прилика, да прибаве практична знања за корисно газдовање. Према томе, не тражи се већа претходна спрема до оне, коју изнесе ђак из основне школе. Питомци ових школа имају потпуно издржање од државе за све време учења, које траје три године. Ближе уређење ових школа одређено је нарочитим правилима, и оне стоје под надзором министра народне привреде. Прва *Ратарска школа* отворена је у варошици Краљеву, указом од 29. јуна 1882. г. и ми ћемо о њој говорити на свом месту.

У 1882-83. години одобрен је *Закон о основним школама*, од 31. децембра 1882. године. Овим законом заведена је обавезна настава за сву децу у доби од 7 до 11 година. Основна школа подељена је на *нижу* са четири разреда, и на *вишу* са два разреда, а установљена је и *продужна школа*. У одељку о *учитељима* одређени су услови, под каквима се може добити учитељска служба. Установљени су школски одбори, којима је поверено непосредно старање о школи. Где има у школи више учитеља, онде се један од њих поставља за школског управитеља. У закон унесене су и одредбе о школском надзору, о правима и дужностима наставника и у опште све, што се односи на школу и њен живот. Министар просвете овлашћен је, да пропише ближа правила за вршење појединих законских одредаба.

Децембра 29. одобрен је *Закон о изменама и дошунама закона о гимназијама и реалкама*. Тако додата је чл. 4. одредба о учитељима вештина и језика у овим

школама, односно њихове квалификације; подељени су по плати у четири клесе, и дато им је право на пензију по одредбама, које о томе постоје за учитеље основних школа. Изменом чл. 6. и 7. дато је директору право, да може казнити професора за мање погрешке опоменом, укором и петнаестодневном платом. Укинута је чл. 10. закона о гимназијама и чл. 11. о реалци о праву професора, да може сам казнити ученика за мање погрешке. Напослетку додато је чл. 20. закона о гимназији и чл. 22. закона о реалци, да ће министар просвете и црквених послова прописати школска правила за ученике ових школа.

Ова законска одредба извршена је у скоро, јер је већ 5. јануара 1883. год. изишао *Школски закон за ученике гимназија и реалака*.

Покрај овога важно је и решење министра просвете и црквених послова, од 19. децембра 1883. год. о томе, којим ће се ученицима и по каквим оценама о успеху у наукама и о владању, давати државно благодјејање; и решење од 23. новембра 1882. год. о вођењу бележака и давању оцена за прелаз ученика основних школа у старије разреде.

У 1883-84. години имамо да забележимо само *Закон о урачунавању година предавачке службе у године указне службе*, који је одобрен 9. јуна 1884. године. Године предавачке службе урачунавају се само оним професорима средњих и виших школа, који су положили професорски испит; и никоме се не може уважити више од пет година оваке службе. Уважене године узимају се у рачун при одређивању периодских повишица плате професорске.

На основу закона о основним школама прописана су под 24. фебр. 1884. год.: *Правила о преводјењу ученика из млађих*

разреда у старије, којима је одређен начин, како ће се бележити оцене ђацима у течају године, и како ће се школски надзорник уверавати о правилности и тачности оцена, које је учитељ забележио. Под 27. фебруаром исте године издата су *Правила о идењу у цркву за наставнике и ученике основних школа*. Овим правилима прописано је за наставнике и ученике варошких и сеоских школа, кад ће и којим редом ићи у цркву.

Напред смо споменули, да је 12. марта 1881. године издан *Закон о надзиравању школа*, и те године први пут извршена је ревизија основних школа по овом закону.

О школским надзорницима имамо за сваку годину на по се ове прегледе, из којих се види, у којим су окрузима прегледали школе, колико су на тај посао употребили времена, и колико су примили на име дневнице из касе министарства просвете и црквених послова.

Надзорници основних школа за 1881. годину.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ОКРУГ, СРЕЗ ИЛИ ВАРОШ, У КОЈИМА ЈЕ ПРЕГЛЕД ИЗВРШЕН	КОЛИКО ЈЕ ПРИМЉЕНО ДНЕВНИЦЕ	
		ЗА ДАНА	СВЕГА ДИНАРА
Димитрије С. Јовановић	Алексиначки	22	352
Живко Поповић	Београдски	30	480
Димитрије Јосић	Ваљевски	30	480
Михаило Ђуровић	Врањски и ср. власотиначки и лесковачки	25	400
Иван Дамјановић	Јагодински	20	320
Миленко Марковић	Књажевачки и широтски	28	448
Сима Живковић	Варош Крагујевац	—	—
Петра Ђорђевић	Крагујевачки	29	464
Милован Маринковић	Крајински (без ср. крајин.) и Мајданпек	22	352
Јанићије Поповић	Крушевачки	21	336
Михаило Марковић	Топлички и срез нишки и запаљски	13	208
Ђуро Козарац	Подрински	18	288
Стеван Д. Поповић	Срез млавски, моравски и пожаревачки	26	416
Стеван Ловчевић	Срез годубачки, звишки, рамски и хомољски	26	416
Драгољуб Јовановић	Руднички	33	528
Богољуб Јовановић	Смедеревски	30	480
Ђура Бошковић	Ђупријски	28	448
Добросав Ружић	Ужички	25	400
Живојин Симић	Црноречки и срез крајински	26	416
Андра Николић	Чачански	29	464
Милоје Влајић	Шабачки	30	480
Др. Никола Ј. Петровић	Варош Београд	—	—
Живан Живановић	" "	—	—
Др. Војислав Бакић	" "	—	—
С в е г а		511	8176

Надзорници основних школа за 1882. годину.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ОКРУГ, СРЕЗ ИЛИ ВАРОШ, У КОЈИМА ЈЕ ПРЕГЛЕД ИЗВРШЕН	КОЛИКО ЈЕ ПРИМЉЕНО ДНЕВНИЦЕ	
		ЗА ДАНА	СВЕГА ДИНАРА
Михаило Марковић	Алексиначки	22	352
Живан Живановић	Београдски	29	464
Милован Бурџић	Ваљевски и варош Лозница	32	512
Сретен Пеливановић	Врањски и топлички	29	464
Емилијан Берберовић	Јагодински	22	352
Драгољуб Јовановић	Књажевачки	28	448
Михаило Буровић	Крагујевачки (за Крагујевац А. Поповић и Ђ. Милијашевић)	32	512
Сима Бимбић	Крајински	36	576
Димитрије С. Јовановић	Крушевачки	21 ¹ / ₂	344
Миленко Марковић	Нишки	22	352
Димитрије Алексијевић	Пиротски	22	352
Момчило Иванић	Пожаревачки, (ср. пожаревачки, млавски, и моравски и вар. Пожаревац)	34	544
Михаило Банић	Пожаревачки (срез голубарски, звишки, рамски и хомољски)	27	432
Јанићије Поповић	Руднички	25	400
Милош Давидовић	Смедеревски	23	368
Иван Дамјановић	Ђуријски	25	400
Аћим Пивљаковић	Чачански	30	480
Милоје Влајић	Црноречки	31	496
Васа Филиповић	Ужички	33	528
Димитрије Јосић	Шабачки (у вар. Шапцу Ђура Козарац)	31	496
Срећко Поповић	Подрински (без Лознице)	12	192
Живко Поповић	Варош Београд	—	—
Андра Николић	" "	—	—
Владимир Карић	" "	—	—
Марко Лео	" "	—	—
С в е г а		566¹/₂	9064

Надзорници основних школа за 1883. годину.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ОКРУГ, СРЕЗ ИЛИ ВАРОШ, У КОЈИМА ЈЕ ПРЕГЛЕД ИЗВРШЕН	КОЛИКО ЈЕ ПРИМЉЕНО ДНЕВНИЦЕ	
		ЗА ДАНА	СВЕГА ДИНАРА
Јанићије Поповић	Алексиначки	26	416
Драгољуб Јовановић	Београдски	36	576
Живојин Симић	Ваљевски	32	512
Владимир Карић	Врањски, власотиначки ср. у нишком и лужнички ср. у пиротском округу	38	608
Аћим Пивљаковић	Варош Јагодина	—	—
Иван Дамјановић	Јагодински	23	368
Димитрије Довијанић	Књажевачки и пиротски (без ср. лужичког)	35	560
Сима Бимбић	Варош Књажевац и Зајечар	9	144
Милош Давидовић	Крагујевачки (без вар. Крагујевца)	33	528
Миленко Марковић	Крајински	44	704

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ОКРУГ, СРЕЗ ИЛИ ВАРОШ, У КОЈИМА ЈЕ ПРЕГЛЕД ИЗВРШЕН	КОЛИКО ЈЕ ПРИМЉЕНО ДНЕВНИЦЕ	
		ЗА ДАНА	СВЕГА ДИНАРА
Сретен Педивановић	Крушевачки	32	512
Милоје Влајић	Варош Ниш	—	—
Драгутин Марковић	Нишки (без среза власотиначког)	28	448
Михаило Рувидић	Подрински	23	368
Стеван Ловчевић } пожаревач.	Варош Пожаревац и срез пожаревачки,		
Стеван Чутурило } округ	моравски и млавски	29	464
Живан Живановић	Ср. рамски, голубачки, звишки и хомољски	34	544
Милован Ђурић	Руднички и варош Крагујевац	26	416
Михаило Милошевић	Смедеревски	31	496
Емилијан Берберовић	Топлички	23	368
Михаило Ђуровић	Ђупријски	25	400
Алекса Милојковић	Ужички	41	656
Димитрије Милићевић	Црноречки	31	496
Борисав Тодоровић	Чачански	36	576
Андра Николић	Шабачки	31	496
Димитрије Јосић	Варош Београд	—	—
	" "	—	—
	С в е г а	666	10.656

Надзорници основних школа за 1884. годину.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ОКРУГ, СРЕЗ ИЛИ ВАРОШ, У КОЈИМА ЈЕ ПРЕГЛЕД ИЗВРШЕН	КОЛИКО ЈЕ ПРИМЉЕНО ДНЕВНИЦЕ	
		ЗА ДАНА	СВЕГА ДИНАРА
Миленко Марковић	Алексиначки	29	464
Јоксим Марковић	Београдски	35	560
Миленко Обрадовић	Ваљевски	23	368
Сретен Педивановић	Врањски	26	416
Јанићије Поповић	Јагодински (без вароши Јагодине)	27	432
Димитрије Алексијевић	Књажевачки	24	384
Драгољуб Јовановић	Крагујевачки (без Крагујевца)	39	624
Сима Вимбић	Крајински	38	608
Милош Давидовић	Крушевачки	35	560
Михаило Ђуровић	Нишки (за Ниш Живан Живановић и Мих Марковић)	41	656
Стеван Чутурило	Пиротски	38	608
Драгутин Марковић	Подрински	31	496
Ђура Бошковић	Срез пожаревачки, моравски и млавски, округа пожаревачког	41	656
Петар Никетић	Срез рамски, голубачки, звишки и хомољски, округа пожаревачког	38	608
Михаило Михаиловић	Руднички	23	368
Димитрије Јосић	Смедеревски	34	544
Сима Аћимовић	Топлички	25	400
Аћим Пивљаковић	Ђупријски	28	448
Димитрије С. Јовановић	Ужички	40	640
Михаило Банић	Црноречки	30	480
Милован Ђурић	Чачански	32	512
Михаило Рувидић	Шабачки	30	480

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	ОКРУГ, СРЕЗ ИЛИ ВАРОШ, У КОЈИМА ЈЕ ПРЕГЛЕД ИЗВРШЕН	КОЛИКО ЈЕ ПРИМЉЕНО ДНЕВНИЦЕ	
		ЗА ДАНА	СВЕГА ДИНАРА
Др Никола Ј. Петровић	Јагодина и Крагујевац	33	528
Стеван Ловчевић	Варош Пожаревац	—	—
Др Војислав Бакић	Београд: На Теразијама, у Палилули, на Дорћолу и на Јадлији	—	—
Живко Поповић	Београд: Код Саборне цркве, на Сави, на Западном и Источном Врачару и у веж-аоници Више женске школе	—	—
	С в е г а	740	11.840

Према томе било је

у години	НАДЗОРН.	ШКОЛА	НАСТАВ.
1881.	24	630	874
1882.	28	616	876
1883.	28	645	920
1884.	26	617	922

Од ових надзорника извршило је пре-глед школа

у години	у месту	
	СВОГА	ВАН МЕСТА СТАНОВАЊА
1881.	4	20
1882.	7	21
1883.	5	23
1884.	4	22

Кад одвојимо наставнике и школе, које су прегледали надзорници у месту свога становања, онда налазимо да је било

Т А К И Х		
у години	ШКОЛА	НАСТАВНИКА
1880—81.	18	59
1881—82.	21	71
1882—83.	22	88
1883—84.	20	86

Према томе долазило је просечно на једног надзорника

у години	ШКОЛА	НАСТАВНИКА
1880—81.	4·5	14·7
1881—82.	3·0	10·1
1882—83.	4·4	17·6
1883—84.	5·0	21·5

Остали надзорници прегледали су

у години	ШКОЛА	НАСТАВНИКА
1880—81.	612	815.
1881—82.	595	805.
1882—83.	623	832.
1883—84.	597	836.

Просечно долазило је на једног над-зорника

у години	ШКОЛА	НАСТАВНИКА
1880—81.	30·6	40·8
1881—82.	28·3	38·3
1882—83.	27·1	36·2
1883—84.	27·1	38·0

Надзорници, који су прегледали школе ван места свога становања,

у години	УПОТРЕБИЛИ СУ	
	НА ТО ДАНА	ПРИМИЛИ СУ ДНЕВНИЦЕ ДИН.
1880—81.	511·0	8.176·00
1881—82.	566·5	9.064·00
1882—83.	666·0	10.656·00
1883—84.	740·0	11.840·00

Према томе један је надзорник про-сечно

у години	ПРОВЕО У РЕ-ВИЗИЈИ ДАНА	ПРИМИО ДНЕВ-НИЦЕ ДИНАРА
1880—81.	25·6	408·80
1881—82.	27·0	431·60
1882—83.	29·0	463·30
1883—84.	33·6	538·20

Год. 1884. надзорници прегледали су просечно мање школа и оценили мање

WWW.UHILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

наставника него ли у години 1881. а пробавили су на том послу просечно по осам дана више.

Кад број прегледаних школа и оцењених наставника поредимо с издатком на дневнице школских надзорника, онда налазимо, да је од овог издатка долазило просечно

у години на 1 школу на 1 настав.
Д И Н А Р А

1880—81. . .	13·36	10·3
1881—82. . .	15·23	11·26
1882—83. . .	17·10	12·81
1883—84. . .	19·83	14·16

Односна размера између године 1881. и 1884. била је код просечног издатка на школе као . . . 100 : 148
на наставнике као 100 : 141

Према томе увећавао се издатак на прегледање школа са 16 процената годишње.

Интересно је овде споменути, да су у школске надзорнике 1884. год. узети *први пут* и учитељи основних школа, и то двојица из београдских школа, а по један из Крагујевца и Алексинца, свега дакле четири.

II. Велика школа.

1. Наставници.

У овој школи радило је године:

	1881.	1882.	1883.	1884.
професора редов.	24	24	23	22
професора хонор.	—	3	3	4
супленат	1	1	—	—
учитељ цртања .	1	1	1	1
свега	26	29	27	27

Ови наставници имали су 1880—81. године

У ФАКУЛТЕТУ:	У I. ТЕЧАЈУ		У II. ТЕЧАЈУ	
	ПРЕДАВ.	НЕД. ЧАС.	ПРЕДАВ.	НЕД. ЧАС.
Филозофском ¹	21	106	39	152
правном	9	45	16	64

¹ У оба одсека, природно-математичком и историјско-филозофском.

техничком . . .	15	94	16	73
свега	45	245	71	289

На једно предавање долазило је просечно недељних часова

У ФАКУЛТЕТУ:	У Т Е Ч А Ј У	
	ПРВОМ	ДРУГОМ
Филозофском . . .	5·05	3·90
правном	5·00	4·00
техничком	6·27	4·56
у опште	5·44	4·07

Године 1881—82. било је

У ФАКУЛТЕТУ:	У I. ТЕЧАЈУ		У II. ТЕЧАЈУ	
	ПРЕДАВ.	НЕД. ЧАС.	ПРЕДАВ.	НЕД. ЧАС.
Филозофском . .	17	79	16	90
правном	9	42	11	44
техничком	8	39	8	45
свега	34	160	35	179

На једно предавање долазило је просечно недељних часова

У ФАКУЛТЕТУ:	У Т Е Ч А Ј У	
	ПРВОМ	ДРУГОМ
Филозофском . . .	4·65	5·63
правном	4·67	4·00
техничком	4·87	5·63
у опште	4·71	5·11

Године 1882—83. било је

У ФАКУЛТЕТУ:	У I. ТЕЧАЈУ		У II. ТЕЧАЈУ	
	ПРЕДАВ.	НЕД. ЧАС.	ПРЕДАВ.	НЕД. ЧАС.
Филозофском . .	16	77	18	79
правном	9	41	11	46
техничком	10	63	8	59
свега	35	181	37	184

Према томе долазило је просечно на једно предавање недељних часова

У ФАКУЛТЕТУ:	У Т Е Ч А Ј У	
	ПРВОМ	ДРУГОМ
Филозофском . . .	4·81	4·39
правном	4·56	4·18
техничком	6·30	7·37
у опште	5·17	4·97

Године 1883—84. било је

У ФАКУЛТЕТУ:	У I. ТЕЧАЈУ		У II. ТЕЧАЈУ	
	ПРЕДАВ.	НЕД. ЧАС.	ПРЕДАВ.	НЕД. ЧАС.
Философском	18	81	19	81
правном	7	29	6	31
техничком.	8	31	8	44
свега	33	141	33	156

На једно предавање долазило је просечно недељних часова

У ФАКУЛТЕТУ:	У Т Е Ч А Ј У	
	ПРВОМ	ДРУГОМ
Философском	4·50	4·26
правном	4·14	5·17
техничком.	3·87	5·50
у опште	4·21	4·73

По томе било је на Великој школи

ПРВОГА ТЕЧАЈА:	Г О Д И Н Е			
	1881.	1882.	1883.	1884.
предавања	45	34	35	33
недељних часова	245	160	181	141
просечно часова				
на једно предав.	5·44	4·71	5·17	4·21
ДРУГОГ ТЕЧАЈА:				
предавања	71	35	37	33
недељних часова	289	179	184	156
просечно часова				
на једно предав.	4·07	5·11	4·97	4·73

Поредимо ли број наставника с бројем предавања и недељних часова, ми налазимо, да је на једног наставника долазило просечно

У ГОДИНИ	ПРЕДАВ. НЕД. Ч.		ПРЕДАВ. НЕД. Ч.	
	ПРВОГ ТЕЧАЈА	ДРУГОГ ТЕЧАЈА	ПРВОГ ТЕЧАЈА	ДРУГОГ ТЕЧАЈА
1880—81.	1·73	9·42	2·73	11·12
1881—82.	1·17	5·52	1·21	6·17
1882—83.	1·30	6·70	1·37	6·81
1883—84.	1·22	5·22	1·22	5·78

Највећи просечни број предавања и недељних часова био је у другом течају 1881. године. Најмањи број предавања био је у првом течају 1882. године, а недељних часова било је најмање у првом течају 1884. године.

На плату наставника издато је из државне касе

У ГОДИНИ:	С В Е Г А		ПРОСЕЧНО
	Д И Н А Р А		
1880—81.	127.182	91	4.891·65
1881—82.	138.281	44	4.768·33
1882—83.	134.235	40	4.971·68
1883—84.	127.804	80	4.733·51
свега	527.604	55	4·839 47

Највећу просечну плату налазимо у 1883. години, а најмању у години 1884. и то за то, што је у овој години било на Великој школи најмање сталних професора а највише хонорарних.

2. Ученици.

У следећим прегледима имамо број ученика Велике школе по факултетима у почетку и на крају сваке године, подељен на редовне и ванредне.

Број ученика

У ФАКУЛТЕТУ:	1880—81.		1881—82.		1882—83.		1883—84.	
	РЕД. У ПОЧЕТКУ ГОД.	ВАН. РЕД. НА КРАЈУ ГОД.	РЕД. У ПОЧЕТКУ ГОД.	ВАН. РЕД. НА КРАЈУ ГОД.	РЕД. У ПОЧЕТКУ ГОД.	ВАН. РЕД. НА КРАЈУ ГОД.	РЕД. У ПОЧЕТКУ ГОД.	ВАН. РЕД. НА КРАЈУ ГОД.
прир. мат. одсек	34	1	35	11	1	12	27	—
истор. фил. „	33	—	33	28	—	28	26	—
Философском	67	1	68	39	1	40	53	—
правном	62	9	71	45	9	54	73	17
техничком	16	2	18	16	2	18	15	—
свега	145	12	157	100	12	112	141	17
прир. мат. одсек	27	—	27	26	—	26	46	—
истор. фил. „	26	—	26	26	—	26	24	—
Философском.	53	—	53	52	—	52	70	—
правном	73	17	90	70	17	87	95	9
техничком	15	—	15	15	—	15	18	—
свега	141	17	158	137	17	154	183	9
прир. мат. одсек	46	—	46	46	—	46	46	—
истор. фил. „	24	—	24	24	—	24	24	—
Философском.	70	—	70	70	—	70	70	—
правном	95	9	104	92	9	101	95	9
техничком	18	—	18	16	—	16	18	—
свега	183	9	192	178	9	187	183	9

1 8 8 3 — 8 4.

прир. мат. одсек	56	2	58	46	2	48
истор. фил. „	23	2	25	22	—	22
филозофском .	79	4	83	68	2	70
правном	99	7	106	86	7	93
техничком . . .	17	—	17	14	—	14
свега	195	11	206	168	9	177

Кад број ученика, који су били у Великој школи у почетку године, поредимо с бројем оних, који су у тој школи остали до краја године, ми налазимо, да је износио проценат ученика, који су напустили школу, и то:

у години	РЕДОВНИХ	ВАПРЕД. У	ОПШТЕ
1880—81. .	31·04	—	28·66
1881—82. .	2·84	—	2·53
1882—83. .	2·73	—	2·60
1883—84. .	13·85	18·18	14·08
од 1881—84. .	12·20	4·08	11·64

Највише ученика оставило је школу у 1881. години, а најмање у год. 1882. Вапредни ученици остављају Велику школу много мање него ли редовни ученици. Односна разлика између ученика редовних и вапредних била је у овом погледу као 100 : 33.

По факултетима износио је проценат ученика, који су оставили Вел. школу и то:

ФАКУЛТЕТ :	1881 г.	1882 г.	1883 г.	1884 г.
прир. мат. одсек	65·71	3·70	—	17·24
истор. фил. „	15·15	—	—	12·00
филозофски .	41·18	1·89	—	15·66
правни	23·94	3·33	2·88	12·26
технички . . .	—	—	11·11	17·65

Од 1881. до 1884. године оставило је

	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
ФАКУЛТЕТ :	У Ч Е Н И К А	
природ. мат. одсек	34	20·48
истор. фил. одсек	8	7·41
филозофски	42	15·33
правни	36	9·70
технички	5	7·35
свега	83	11·64

Из овог поређења види се, да је највише ученика изгубио филозофски факултет: у друга два факултета губитак је био мањи. На сто ученика, који су за ове четири године напустили филозофски факултет, долазило је таквих ученика у факултету:

правном.	63
техничком	48

Колико је било ученика у појединим годинама сваког факултета, то се види из ових прегледа.

ФАКУЛТЕТ	У ПОЧЕТКУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ												НА КРАЈУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ											
	Б И Л О Ј Е У Ч Е Н И К А У																							
	I. ГОД.			II. ГОД.			III. ГОД.			IV. ГОД.			I. ГОД.			II. ГОД.			III. ГОД.			IV. ГОД.		
РЕДОВ.	ВАПРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАПРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАПРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАПРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАПРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАПРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАПРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАПРЕД.	СВЕГА	
Година 1880—81.																								
Филозофски Одсек:																								
Природно-математички .	15	1	16	7	—	7	8	—	8	4	—	4	4	1	5	2	—	2	2	—	2	3	—	3
Историјско-филолошки .	19	—	19	6	—	6	5	—	5	3	—	3	16	—	16	5	—	5	4	—	4	3	—	3
Оба одсека .	34	1	35	13	—	13	13	—	13	7	—	7	20	1	21	7	—	7	6	—	6	6	—	6
Правни	38	8	46	15	—	15	5	—	5	4	1	5	32	8	40	7	—	7	3	—	3	3	1	4
Технички . . .	5	2	7	2	—	2	6	—	6	3	—	3	5	2	7	2	—	2	6	—	6	3	—	3
Свега	77	11	88	30	—	30	24	—	24	14	1	15	57	11	68	16	—	16	15	—	15	12	1	13

ФАКУЛТЕТ	У ПОЧЕТКУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ												НА КРАЈУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ													
	Б И Л О Ј Е У Ч Е Н И К А У																									
	I. ГОД.			II. ГОД.			III. ГОД.			IV. ГОД.			I. ГОД.			II. ГОД.			III. ГОД.			IV. ГОД.				
	РЕДОВ.	ВАНРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАНРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАНРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАНРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАНРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАНРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАНРЕД.	СВЕГА	РЕДОВ.	ВАНРЕД.	СВЕГА		
Година 1881—82.																										
<i>Философски Одсек:</i>																										
Природно-математички . . .	14	—	14	11	—	11	—	—	—	2	—	2	13	—	13	11	—	11	—	—	—	2	—	2		
Историјско-филолошки . . .	4	—	4	12	—	12	5	—	5	5	—	5	4	—	4	12	—	12	5	—	5	5	—	5		
Оба одсека . . .	18	—	18	23	—	23	5	—	5	7	—	7	17	—	17	23	—	23	5	—	5	7	—	7		
Правни . . .	21	16	37	32	1	33	15	—	15	5	—	5	19	16	35	32	1	33	14	—	14	5	—	5		
Технички . . .	3	—	3	4	—	4	2	—	2	6	—	6	3	—	3	4	—	4	2	—	2	6	—	6		
Свега . . .	42	16	58	59	1	60	22	—	22	18	—	18	39	16	55	59	1	60	21	—	21	18	—	18		
Година 1882—83.																										
<i>Философски Одсек:</i>																										
Природно-математички . . .	25	—	25	10	—	10	10	—	10	1	—	1	25	—	25	9	—	9	11	—	11	1	—	1		
Историјско-филолошки . . .	5	—	5	3	—	3	11	—	11	5	—	5	5	—	5	3	—	3	11	—	11	6	—	6		
Оба одсека . . .	30	—	30	13	—	13	21	—	21	6	—	6	30	—	30	12	—	12	22	—	22	6	—	6		
Правни . . .	32	7	39	17	1	18	32	1	33	14	—	14	30	7	37	17	1	18	31	1	32	14	—	14		
Технички . . .	8	—	8	3	—	3	5	—	5	2	—	2	8	—	8	2	—	2	4	—	4	2	—	2		
Свега . . .	70	7	77	33	1	34	58	1	59	22	—	22	68	7	75	31	1	32	57	1	58	22	—	22		
Година 1883—84.																										
<i>Философски Одсек:</i>																										
Природно-математички . . .	11	2	13	27	—	27	9	—	9	9	—	9	9	2	11	19	—	19	9	—	9	9	—	9		
Историјско-филолошки . . .	6	2	8	4	—	4	3	—	3	10	—	10	5	—	5	4	—	4	3	—	3	10	—	10		
Оба одсека . . .	17	4	21	31	—	31	12	—	12	19	—	19	14	2	16	23	—	23	12	—	12	19	—	19		
Правни . . .	22	4	26	30	1	31	17	2	19	30	—	30	18	4	22	27	1	28	16	2	18	25	—	25		
Технички . . .	4	—	4	7	—	7	2	—	2	4	—	4	4	—	4	4	—	4	2	—	2	4	—	4		
Свега . . .	43	8	51	68	1	69	31	2	33	53	—	53	36	6	42	54	1	55	30	2	32	48	—	48		

Према томе износио је проценат у-

ченика

WWW.UNILIB.RS

	У Г О Д И Н И				
	1881.	1882.	1883.	1884.	У ОПШТЕ
I. год.	22·73	5·17	2·60	17·65	12·41
II. год.	46·67	—	5·88	20·30	15·54
III. год.	37·50	9·55	1·70	3·03	8·70
IV. год.	13·33	—	—	9·43	6·48

Да највише ученика оставља школу једино због сиромаштине, то је у опште познато. Из ових процената видимо, да је највећи губитак у другој години; у трећој години већ је мањи, а у четвртој најмањи.

Како је било у појединим факултетима у овом погледу, то се види из ових прегледа.

Процент ученика, који су напустили Велику школу, износио је

	У Г О Д И Н И				
	1881.	1882.	1883.	1884.	У ОПШТЕ
У ФИЛОСОФСКОМ ФАКУЛТЕТУ					
I. год.	40·00	5·56	—	23·81	19·23
II. год.	46·15	—	7·69	25·81	18·75
III. год.	53·85	—	—	—	9·80
IV. год.	14·29	—	—	—	2·56
У ПРАВНОМ ФАКУЛТЕТУ					
I. год.	13·04	5·41	5·13	15·40	9·46
II. год.	53·33	—	—	9·68	11·34
III. год.	40·00	6·67	9·70	5·26	6·94
IV. год.	20·00	—	—	16·67	11·11

У ТЕХНИЧКОМ ФАКУЛТЕТУ

I. год.	—	—	—	—	—
II. год.	—	—	33·33	42·86	25·00
III. год.	—	—	20·00	—	6·67
IV. год.	—	—	—	—	—

И овде дакле, за сваки факултет на по се, показује друга година највећи дефицит. Најгоре стоји у овом погледу философски факултет, а најбоље факултет технички.

Кад 1881. годину поредимо с 1884. годином, ми налазимо, да је редовних ученика

	У Г О Д И Н И	
	1881.	1884.
ВИДО У ФАКУЛТЕТУ	ПОЧ. УЧИТИ	СВРШИЛО
Филозофском	34	19
правном	38	25
техничком	5	4
свега	77	48

Према томе износио је проценат ученика, који су почели учити а нису довршили факултет:

Филозофски	44·10
правни	34·20
технички	20·00
у опште	37·70

3. Издавак на издржавање Велике школе.

Колико је издато из државне касе на издржавање Велике школе, то се види из овог прегледа.

ИЗДАТО ЈЕ ИЗ ДРЖАВНЕ КАСЕ У РАЧУНСКОЈ ГОДИНИ

Н А	1881.	1882.	1883.	1884.	од 1881—84.
	Д И Н А Р А				
Плату наставника	129 135·75	138.281·44	134.235·40	129.756·80	531.409·39
Плату служитеља	3.334·32	3.470·60	4.152·00	4.160·00	15.116·92
Благодејанце	14.754·65	16.400·00	17.197·80	16.360·80	64.713·25
Библиотеку и кабинете	22.000·00	11.310·13	26.185·82	31.339·91	90.835·86
Ботаничку башту	8 000·00	6.283 44	3.470·68	2 828·79	20.582·91
Дрва за огрев	2.220·00	1.853·00	1.407·00	2.000·00	7.480·00
Канцеларијске трошкове	1.044·29	621·21	1.093·00	1.000·00	3.758·50
С в е г а	180.489·01	178.219·82	187.741·70	187.446·30	733.896·83

Од целог издатка долазило је у овом
времену процената на:

плату наставника	72·41
плату служитеља	2·06
благодјејанце	8·82
библиотеку и кабинете.	12·38
ботаничку башту	2·80
набавку дрва за огрев	1·02
канцеларијске трошкове	0·51
свега	100·00

Кад поделимо овај издатак с бројем редовних ученика, који су остали у школи до краја школске године, онда излази, да је од истог долазило просечно на једног ученика

у години	ДИНАРА
1881.	1.804·89
1882.	1.300·88
1883.	1.054·73
1884.	1.115·75

Према томе стало је државу школовање свакога ученика, који је на крају 1884. године редовно свршио цео течај Велике школе, 5.276·25 динара.

*

У ГОДИНИ	ПРОФЕСОРЕ	СУПЛЕНТЕ	ПРЕДАВАЧЕ	УЧИТЕЉЕ	НАСТАВНИКЕ
		Д И	Н А Р А	А	
1881.	14.649·90	—	4.500·00	850·00	19.999·00
1882.	16.923·96	5.301·60	2.930·20	3.000·00	28.155·76
1883.	12.503·52	5.304·60	7.426·20	—	25.234·32
1884.	14.650·56	5.784·60	5.705·20	3.369·40	29.509·76

Просечна годишња плата износила је за једног

	ПРОФЕСОРА И СУПЛЕНТА	ПРЕДАВАЧА И УЧИТЕЉА	НАСТАВНИКА
У ГОД.	ДИНАРА		
1881.	2.929·80	535·00	1.333·27
1882.	2.778·26	847·17	1.877·05
1883.	2.968·02	742·62	1.575·27
1884.	2.919·31	907·46	1.735·87

III. Богословија

1. Наставници

У овој школи радило је наставника, и то:

	У ГОДИНИ			
	1881.	1882.	1883.	1884.
професора	5	5	4	4
суплената	—	3	2	3
предавача	9	5	10	6
учитеља вештина	1	3	—	4
свега	15	15	16	17

Недељних часова предавања имали су

	У ГОДИНИ			
	1881.	1882.	1883.	1884.
професори	40	44	36	32
супленти	—	28	30	32
предавачи	61	19	41	31
учитељи	8	22	—	23
сви наставници	109	113	107	118

Просечно долазило је недељних часова на једног:

	У ГОДИНИ			
	1881.	1882.	1883.	1884.
проф. и суплента	8·0	9·2	11·0	9·1
предав. и учит.	7·9	5·9	4·1	5·4
наставника	7·3	7·4	6·7	6·9

Број часова, за предаваче и учитеље за то је тако мали, што ови наставници готово сви предају у Богословији само хонорарно.

Годишња плата износила је за све

У ГОДИНИ	ПРОФЕСОРЕ	СУПЛЕНТЕ	ПРЕДАВАЧЕ	УЧИТЕЉЕ	НАСТАВНИКЕ
		Д И	Н А Р А	А	
1881.	14.649·90	—	4.500·00	850·00	19.999·00
1882.	16.923·96	5.301·60	2.930·20	3.000·00	28.155·76
1883.	12.503·52	5.304·60	7.426·20	—	25.234·32
1884.	14.650·56	5.784·60	5.705·20	3.369·40	29.509·76

Кад наставничку плату поделимо с бројем недељних часова, ми налазимо, да је долазило за један недељни час просечно једноме

	ПРОФЕСОРУ И СУПЛЕНТУ	ПРЕДАВ. И УЧИТ.	НАСТАВ- НИКУ
У ГОД:	ДИНАРА		
1881.	366·22	77·54	183·48
1882.	308·69	144·64	249·17
1883.	269·82	181·13	235·83
1884.	319·30	168·05	250·08

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Односна размера између награде професора и предавача, била је у години

1881. . .	као	100 : 21·18
1882. . .	„	100 : 46·86
1883. . .	„	100 : 67·13
1884. . .	„	100 : 52·63

2. Ученици.

У почетку 1880—81. школске године било је ученика

К О Л И Ч У

ПРЕШЛИ У СТАРИЈИ ПОНАВЉАЛИ У ОПШТЕ

У РАЗРЕДУ	РАЗРЕД		
првом . .	49	14	63
другом . .	46	2	48
трећем . .	32	—	32
четвртом . .	35	—	35
свега . .	162	16	178

Од сто ученика, који су били у школи у почетку године, понављало је разред

први	22·22
други	4·17
у опште . .	9·00

Оставило је школу

У РАЗРЕДУ	З Б О Г		ИЗ РАЗНИХ УЗРОКА	У ОПШТЕ
	ОДЛУЧ.	ИСКЉУЧ.		
првом . .	1	2	13	16
другом . .	—	—	—	—
трећем . .	—	1	—	1
четвртом . .	—	—	1	1
свега . .	1	3	14	18

Према томе износио је проценат ученика, који су оставили разред:

први	25·40
трећи	3·13
четврти	2·86
у опште	10·11

Положило је испит

У РАЗРЕДУ	И ПРЕШЛО У		У ОПШТЕ
	СТАРИЈИ РАЗРЕД	И ОСТАЛО ДА ПОНАВЉА РАЗРЕД	
првом . .	42	5	47
другом . .	47	1	48

трећем . .	31	—	31
четвртом . .	34	—	34
свега . .	154	6	160

Од 100 ученика у разреду

ПРВОМ ДРУГОМ У ОПШТЕ

положило је испит			
с добрим успехом	89·36	97·92	96·25
остало да понавља	10·64	2·08	3·75
свега	100·	100·	100·

Ученици трећег и четвртог разреда положили су сви испит с добрим успехом.

О броју ученика, који су одсуствовали од школе имамо овај преглед.

У РАЗРЕДУ	Б Р О Ј У Ч Е Н И К А		Б Р О Ј С В И Ј У О Д С У С Т А В А	
	КОЈИ СУ СВОЈА ОДСУСТВА ИЗВШИЛИ	КОЈИ ОДСУСТВА НИСУ ИЗВШИЛИ	ИЗВИЊЕНИХ	НЕИЗВИЊЕНИХ
првом	52	50	1712	643
другом	48	48	2560	570
трећем	32	32	1070	228
четвртом	33	33	1080	253
С в е г а	165	163	6422	1694

Према томе износио је просечни број одсустава

ЈЕДНОГ УЧЕНИКА	ИЗВИЊЕН.	НЕИЗВИЊЕН.
у првом разреду . .	32·92	12·86
„ другом „ . .	53·33	11·88
„ трећем „ . .	33·44	7·12
„ четвртом „ . .	32·37	7·64
у опште	38·92	10·39

Највише извињених одсустава, имали су ученици другог разреда; а најмање они из четвртог разреда.

Највише неизвињених одсустава имали су ученици четвртог разреда; а најмање ученици трећег разреда.

О броју ученика за 1882. 1883. и 1884. годину имамо ове прегледе,

У РАЗРЕДУ	БРОЈ УЧЕНИКА																		СВИ УЧЕНИЦИ ИМАЛИ СУ СВЕГА ОДУСТАВА		ЈЕДАН УЧЕ- НИК ИМАО ЈЕ ПРОСЈЕЧНО ОДУСТАВА	
	У ПОЧЕТКУ ШКОЛСКЕ ГОД.				КОЈИ СУ ШКОЛУ ОСТАВИЛИ				КОЈИ СУ ПОЛО- ЖИЛИ ИСПИТ				ПО УСПЕХУ				КОЈИ СВОЈА ОДУСТАВА		НЕИЗВИЊЕНИХ	ИЗВИЊЕНИХ	НЕИЗВИЊЕНИХ	ИЗВИЊЕНИХ
	НОВО- УПИСАНИХ	ПОНАВ. РАЗ.	С В Е Г А	ЗБОГ СМРТИ	БОЛЕСТИ	ОДЛУЧЕНИ ЗА ВРЕМЕ	ОДЛУЧЕНИ НА СВАТА	ИЗ РАЗНИХ УГРОБА	С В Е Г А	И ПРЕШЛИ У СТАРИЈИ РАЗР	И ОСТАЛИ ЗА ПОНОВЕ РАЗРЕД	С В Е Г А	ОДЛИЧНИХ	ВРЛО ДОБРИХ	ДОБРИХ	СЛАБИХ	НИСУ ИЗВИ- ЖИЛИ	ИЗВИЈШЕ				

Г о д и н а 1881—82.

I.	24	6	30	—	—	—	3	3	25	2	27	2	17	5	3	26	30	120	559	4·62	18·63	
II.	40	2	42	—	—	2	—	2	31	9	40	7	15	9	9	38	42	405	355	10·66	8·45	
III.	45	—	45	—	—	1	—	1	35	9	44	9	12	15	8	40	45	348	420	8·70	9·33	
IV.	30	—	30	—	—	—	—	2	2	28	—	28	3	11	14	—	25	30	214	759	8·75	25·30
Свега	139	8	147	—	—	3	—	5	8	119	20	139	21	56	43	20	129	147	1.087	2.093	8·43	14·24

Г о д и н а 1882—83.

I.	37	—	37	—	—	—	1	1	34	2	36	4	25	5	2	32	37	78	1565	2·4	42·3
II.	26	2	28	—	—	—	1	1	27	—	27	5	13	9	—	24	28	185	1274	7·7	45·5
III.	39	—	39	—	—	—	4	4	34	1	35	6	20	8	1	30	39	174	1458	5·8	37·4
IV.	43	—	43	—	—	2	—	2	41	—	41	7	23	9	2	38	43	223	1860	5·9	43·3
Свега	145	2	147	—	—	2	6	8	136	3	139	22	81	31	5	124	147	660	6.157	5·3	41·9

Г о д и н а 1883—84.

I.	47	2	49	—	—	—	1	1	47	1	48	7	36	2	3	6	38	23	935	3·8	24·6
II.	33	—	33	—	1	—	—	1	31	1	32	7	21	4	—	12	29	34	1073	2·8	37·0
III.	29	—	29	—	—	—	—	—	27	2	29	1	16	10	2	23	29	147	2117	6·4	73·0
IV.	35	—	35	1	—	—	1	2	32	1	33	9	20	4	—	19	30	59	1576	3·1	52·5
Свега	144	2	146	1	1	—	2	4	137	5	142	24	93	20	5	60	126	263	5.701	4·4	45·2

И у ове три школске године није ни један ученик понављао трећи и четврти разред; а проценат ученика, који су понављали прва два разреда, износио је

у години	у РАЗРЕДУ		у опште
	I.	II.	
1882. . .	20·00	4·76	5·44
1883. . .	4·08	—	1·37
1884. . .	—	7·14	1·36

У 1881. години било је понављајућих ученика 9 процената; и према томе по-

казује се између ове и 1884. године знатна разлика.

Од сто уписаних ученика оставило је школу

у год.	Р А З Р Е Д				у опште
	I.	II.	III.	IV.	
1882.	10·00	4·76	2·22	6·67	5·44
1883.	2·70	3·57	10·26	4·65	5·44
1884.	2·04	3·03	—	5·71	2·74

И односно напуштања школе показује 1881. година много неповољнији резултат

Узроци, због којих су ученици школу напустили, показани су у горњим прегледима. Посебице износио је проценат ученика, који су оставили школу

	У Г О Д И Н И		
	1882.	1883.	1884.
због:			
смрти	—	—	0·68
болести	—	—	0·68
одлучења за време	2·04	—	—
одлучења на свагда	—	1·36	—
разних узрока	3·40	4·08	1·38

После свршених испита у години

	1882. 1883. 1884.		
	прешло је у старији разред.	119	136
остало је да понавља разред.	20	3	5
свега ученика	139	139	142

У П Р О Ц Е Н Т У

прелазе у старији раз.	85·61	97·84	96·48
остају да понављају	14·39	2·16	3·52

У појединим разредима износио је проценат ученика, који су остали да понављају, и то:

у години	У Р А З Р Е Д У			
	I.	II.	III.	IV.
1882.	7·41	22·50	20·45	—
1883.	5·56	—	3·86	—
1884.	2·08	3·12	6·90	3·03

Просечна белешка ученичкога успеха износила је

у години	У Р А З Р Е Д У				
	I.	II.	III.	IV.	у опште
1882.	3·67	3·67	3·50	3·61	3·56
1883.	3·86	3·85	3·89	3·85	3·79
1884.	3·98	4·09	3·55	4·15	3·96

Као што се види из ових бележака, успех је с године у годину био све бољи.

У појединим годинама износио је проценат ученика, и то:

У Р А З Р Е Д У	ОДЛИЧНИХ ВРЛО ДОБРИХ ДОБРИХ СЛАБИХ			
	1882. ГОДИНЕ			
I.	7·40	62·96	18·54	11·10
II.	17·50	37·50	22·50	22·50
III.	20·45	27·28	34·09	18·18
IV.	10·71	39·29	50·00	—
у опште.	15·11	39·57	30·93	14·39

У Р А З Р Е Д У	1883. ГОДИНЕ			
	I.	11·11	69·44	13·89
II.	18·52	48·15	33·33	—
III.	17·17	57·13	22·85	2·85
IV.	17·07	56·10	21·95	4·88
у опште.	15·83	58·28	22·30	3·59

У Р А З Р Е Д У	1884. ГОДИНЕ			
	I.	14·58	75·00	4·17
II.	21·87	65·63	12·50	—
III.	3·45	55·17	34·48	6·90
IV.	27·28	60·60	12·12	—
у опште.	16·90	65·50	14·08	3·52

Одличних и врло добрих ученика било је највише у 1884. години, а најмање у години 1882. У овој години било је опет *слабих* ученика највише, а у 1883. и 1884. години ових ученика било је готово подједнако.

Одсустава имали су ученици богословијски много, нарочито одсустава извињених.

Кад просечни број извињених одсустава поредимо са неизвињеним одсуствима, ми налазимо, да је односна размера између првих и других била у години:

1882.	као 100 : 59·2
1883.	„ 100 : 12·7
1884.	„ 100 : 9·7

3. Издржавање Богословије.

Колико је за посматране овде четири године издато на издржавање Богословије, то се види из овог прегледа.

ЦЕО ИЗДАТАК ИЗНОСИО ЈЕ У ГОДИНИ

Н А	1881.	1882.	1883.	1884.	од 1881—84.
	Д И Н А Р А				
Плату наставника	28.767·47	28.361·40	28.015·65	29.552·28	114.696·80
Плату служитеља	1.452·00	2.505·90	1.440·00	1.440·00	6.837·90
Благодејанце	18.174·00	37.832·00	41.343·91	46.926·80	144.276·71
Библиотеку и научна средства .	1.293·80	2.390·00	2.500·00	2.294·00	8.477·80
Огрев и канцеларијске потребе	2.000·00	5.500·00	1.800·00	1.799·52	11.099·52
Кирију	—	—	—	3.120·00	3.120·00
С в е г а	51.687·27	76.589·30	75.099·56	85.132·60	288.508·73

Од издате суме на благодејанце у 1881. години добили су домородци 8.174 дин. У овај издатак узето је 123·38 дин. као приход из фонда пок. Јанићија Костића.

Од истог издатка за 1882. годину долази на храну благодејанаца 19.801 дин.

У суми издатој на благодејанце за 1883. годину има 28.000 динара из државне касе, 10.915·31 динара од ученика, који плаћају, 334·22 динара из фонда пок. Јанићија Костића и 1.294·33 динара остатка од прошле 1882. године.

Године 1884. узето је на благодејанце 27.000 дин. из државне касе, а 19.926·80 динара наплаћено је од ученика.

Од целог издатка за све четири године долазило је процената:

на плату наставника	39·76
на плату служитеља	2·37
на благодејанце	50·01
на библиотеку и научна сред.	2·94
на остале трошкове	4·92

Кад издатак, за сваку годину, поделимо с бројем ученика, који су остали у школи до краја године, ми налазимо, да је долазило просечно на једног ученика

у години	ДИНАРА
1881.	323·05
1882.	551·00

1883. 540·30

1884. 599·52

Како течај учења у Богословији траје четири године, то школовање једног ученика стаје државу 2.013·87 динара. Ова цифра у самој ствари много је већа, јер има много ученика, који почну учити Богословију али не сврше је, и за то сав издатак треба поделити само с оним бројем ученика, који сврше школу.

Тако била су 1881. године у првом разреду Богословије 63 ученика, а на крају 1884. године свршила су четврти разред 32 ученика, дакле само половина од оних, који су почели учити први разред.

IV. Учитељске школе.

До краја 1881. школске године била је само једна Учитељска школа, и то у Београду, а у почетку 1881—82. године отворен је и у Нишу први разред Учитељске школе, сходно *Закону о установљењу Учитељске школе у Нишу*, од 31. Марта 1881. године.

I. Наставници.

У београдској Учитељској школи радило је

	Г О Д И Н Е			
	1881.	1882.	1883.	1884.
професора	7	5	7	7
суплената	—	—	—	—
предавача	3	5	3	4
учитеља вештина	2	2	4	2
вероучитеља	1	1	1	1
Свега наставника	13	13	15	14

У нишкој Учитељској школи било је

	Г О Д И Н Е		
	1882.	1883.	1884.
професора	1	3	2
суплената	1	—	—
предавача	1	3	2
учитеља вештина	1	3	3
вероучитеља	1	1	1
Свега наставника	5	10	8

У обе Учитељске школе било је

	Г О Д И Н Е			
	1881.	1882.	1883.	1884.
професора	7	6	10	9
суплената	—	1	—	—
предавача	3	6	6	6
учитеља вештина	2	3	7	5
вероучитеља	1	2	2	2
Свега наставника	13	18	25	22

Ови наставници имали су недељних часова, и то:

У БЕОГРАДСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

	Г О Д И Н Е			
	1881.	1882.	1883.	1884.
професори	81	65	83	86
предавачи	35	27	11	18
учитељи вештина	8	20	28	16
вероучитељи	12	7	5	5
Сви у опште	136	119	127	125

У НИШКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

	Г О Д И Н Е		
	1882.	1883.	1884.
професори	6	23	26
супленти	9	—	—
предавачи	8	15	37

учитељи вештина	3	13	22
вероучитељи	5	11	5
Сви у опште	31	62	90

У ОБЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

	Г О Д И Н Е			
	1881.	1882.	1883.	1884.
професори	81	71	106	112
супленти	—	9	—	—
предавача	35	35	26	55
учитељи вештина	8	23	41	38
вероучитељи	12	12	16	10
Сви у опште	136	150	189	215

Просечно имао је недељних часова

ЈЕДАН	Г О Д И Н Е			
	1881.	1882.	1883.	1884.

У БЕОГРАДСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

професор	11·6	13·0	11·7	12·3
предав. и учитељ	6·2	6·8	5·5	5·6
наставник	10·5	9·2	8·5	8·9

У НИШКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

професор и супленат	—	7·5	7·7	13·5
предавач и учитељ	—	5·3	5·6	10·7
наставник	—	6·2	6·2	11·3

У ОБЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

профес. и суплен.	11·6	11·4	10·6	12·4
предав. и учитељ	6·2	6·4	5·5	7·9
наставник	10·5	8·2	7·6	9·8

Годишња плата износила је динара

У ГОДИНИ	ЗА ПРОФЕСОРЕ	ЗА ПРЕДАВАЧЕ	ЗА СВЕ
	И СУПЛЕНТЕ	И УЧИТЕЉЕ	НАСТАВНИКЕ

У БЕОГРАДСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

1881.	22.997·00	5.655·20	28.652·20
1882.	18.439·80	6.850·00	25.289·80
1883.	23.997·00	5.230·00	29.227·00
1884.	25.111·70	4.855·00	29.966·70

У НИШКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

1882.	5.052·20	2.100·00	7.152·20
1883.	6.820·20	4.270·00	11.090·20
1884.	4.546·80	4.310·00	8.856·80

У ОБЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

1881.	22.997·00	5.655·20	28.652·20
1882.	23.492·00	8.950·00	32.442·00

1883.	30.817-20	9.500-00	40.317-20
1884.	29.658-50	9.165-00	38.823-50

Кад ову плату поредимо с бројем наставника, ми налазимо, да је долазило на једног

У ГОДИНИ	ПРОФЕСОРА И СУПЛЕНТА	ПРЕДАВАЧА И УЧИТЕЉА	НАСТАВНИКА У ОПШТЕ
----------	----------------------	---------------------	--------------------

Д И Н А Р А

У БЕОГРАДСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

1881.	3.285-29	942-54	2.204-02
1882.	3.687-96	856-25	1.945-37
1883.	3.428-14	653-75	1.948-47
1884.	3.587-40	693-57	2.140-48

У НИШКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

1882.	2.526-10	700-00	1.430-44
1883.	2.273-40	610-00	1.109-02
1884.	2.273-40	718-34	1.107-10

У ОБЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

1881.	3.285-29	942-54	2.204-02
1882.	3.356-00	813-66	1.802-33
1883.	3.081-72	633-33	1.612-70
1884.	3.295-39	705-00	1.764-57

Као што се види из ових бројева, просечна плата једних и других наставника била је у београдској школи знатно већа од оне плате, коју су имали наставници нишке школе.

Кад наставничку плату поделимо с бројем недељних часова, ми налазимо, да је просечна награда за један недељни час предавања износила у динарима

У ГОДИНИ	КОД ПРОФЕСОРА И СУПЛЕНТА	КОД ПРЕДАВАЧА И УЧИТЕЉА	КОД НАСТАВНИКА У ОПШТЕ
----------	--------------------------	-------------------------	------------------------

У БЕОГРАДСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

1881.	283-91	102-82	210-68
1882.	283-69	126-84	212-52
1883.	289-12	118-86	230-14
1884.	292-00	124-50	239-73

У НИШКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

1882.	336-81	131-25	230-71
1883.	296-53	109-50	178-87
1884.	174-87	67-34	98-41

У ОБЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

1881.	283-91	102-82	210-68
1882.	293-65	127-86	216-28
1883.	290-73	114-46	213-32
1884.	264-81	88-98	180-60

У београдској Учитељској школи увећала се просечна награда за један недељни час од 210-68 на 239-73 динара или са 4-6 процената годишње. У нишкој Учитељској школи на против, та награда спушта се од 230-71 на 98-41 динара; опадала је дакле годишње са 28-6 процената.

Кад просечну награду професора поредимо с наградом предавача и учитеља, ми налазимо, да је на сто динара просечне награде једнога професора долазило за један недељни час предавања једном предавачу и учитељу:

У УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ

БЕОГРАДСКОЈ НИШКОЈ У ОПШТЕ

У ГОДИНИ	Д И Н А Р А		
1881.	36-22	—	36-22
1882.	44-71	38-97	43-54
1883.	41-11	36-93	39-37
1884.	42-64	38-51	33-61

2. Ученици.

У београдској Учитељској школи било је у почетку 1881. школске године свега 89 ученика. Колико их је било у сваком разреду на по се, то се види из овог прегледа.

БРОЈ УЧЕНИКА						
У РАЗРЕДУ	У ПОЧЕТКУ ГОДИНЕ	КОЈИ СУ ОСТАВИЛИ ШКОЛУ			КОЈИ СУ ОСТАВИЛИ ШКОЛУ С ДОБРИМ УСПЕХОМ	ОД 100 УПИСАНИХ УЧЕНИКА ОСТАВИЛО ЈЕ ШКОЛУ
		ЗБОГ СМРТИ	ИЗ РАЗЛИК УЗРОКА	СВЕГА		
првом	20	—	—	—	20	—
другом	23	—	2	2	21	8-69
трећем	23	—	—	—	23	—
четвртном	23	1	—	1	22	4-39
Свега	89	1	2	3	86	3-37

По броју одсустава било је ученика

У РАЗРЕДУ	КОЈИ СВОЈА ОДСУСТАВА НИСУ ИЗВИЊЕНИ		КОЈИ СУ ИМАЛИ НЕИЗВИЊЕНИХ ОДСУСТАВА	
	ИЗВИЊЕНИХ	НЕИЗВИЊЕНИХ	НЕИЗВИЊЕНИХ	ИЗВИЊЕНИХ
првом . . .	18	18	384	909
другом . . .	19	21	387	1395
трећем . . .	22	23	546	1871
четвртном . . .	22	22	670	1398
Свега . . .	81	84	1.987	5.573

III. разреда . . .	24·8	81·4
IV. „ . . .	30·5	63·6
у опште	24·5	66·4

Највише изостанака имали су ученици трећег разреда, а најмање они из разреда првог.

На сто извињених изостанака долазило је 270 неизвињених

О броју ученика за године 1882. 1883. и 1884. имамо ове прегледе.

Просечни број изостанака

ИЗНОСИО ЈЕ

ЗА УЧЕНИКЕ	НЕИЗВИЊЕНИХ	ИЗВИЊЕНИХ
I. разреда . . .	21·3	50·5
II. „ . . .	20·4	66·4

БРОЈ УЧЕНИКА

У РАЗРЕДУ	У ПОЧЕТКУ ШКОЛ. ГОД.		КОЈИ СУ ШКОЛУ ОСТАВИЛИ				КОЈИ СУ ПОЛОЖИЛИ ИСПИТ				ПО УСПЕХУ				КОЈИ СВОЈА ОДСУСТАВА		СВИ УЧЕНИЦИ ИМАЛИ СУ СВЕ-ГА ОДСУСТАВА		ЈЕДАН УЧЕНИК ИМАО ЈЕ ПРО-СЕЧНО ОДСУСТ.	
	НОВОУПИСАНИХ	ПО НАВ. РАЗ. С В Е Г А	ЗБОГ СМРТИ	БОЛЕСТИ	ОДЛУЧЕНИ У ДРУГУ ШКОЛУ	ОДЛУЧЕНИ НА СВАГАДА ИЗ РАЗНИХ УЗРОКА	С В Е Г А	И ПРЕЈАЛИ У СТАРИЈИ РАЗРЕД	И ОСТАЛИ ДА ПОНОВЕ РАЗРЕД	И ОТПУШТЕНИ КАО НЕСПОСОБНИ	С В Е Г А	ОДЛИЧНИХ	ВЕО ДОБРИХ	ДОБРИХ	СЛАБИХ	НИСУ ИЗВИЊЕНИ	ИЗВИЊЕНИШЕ	НЕИЗВИЊЕНИХ	ИЗВИЊЕНИХ	НЕИЗВИЊЕНИХ

УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У БЕОГРАДУ

Година 1881—82.

I.	65	—	65	—	—	1	1	3	5	59	1	—	60	—	29	30	1	50	65	1002	1656	20·1	25·5
II.	25	—	25	—	—	1	1	2	23	—	—	—	23	—	7	16	—	25	25	757	822	30·3	32·9
III.	22	—	22	—	—	1	—	1	21	—	—	—	21	—	8	13	—	20	22	626	985	31·3	44·9
IV.	24	—	24	—	—	1	—	1	23	—	—	—	23	1	20	2	—	24	24	304	552	12·7	23·0
Свега	136	—	136	—	—	1	4	4	9	126	1	—	127	1	64	61	1	119	136	2.689	4.015	22·6	29·5

Година 1882—83.

I.	55	4	59	1	—	—	1	4	6	51	2	—	53	—	15	36	2	53	52	1172	1464	22·1	28·2
II.	42	—	42	—	1	—	2	2	5	34	3	—	37	—	10	24	3	37	37	1610	1276	43·5	34·5
III.	23	—	23	—	1	—	1	2	18	3	—	—	21	—	6	12	3	21	21	276	1014	13·1	48·3
IV.	20	—	20	—	—	—	2	—	2	18	—	—	18	2	13	3	—	18	18	223	549	12·4	30·5
Свега	140	4	144	1	2	—	5	7	15	121	8	—	129	2	44	75	8	129	128	3.281	4.303	25·4	33·6

Година 1883—84.

I	55	4	59	—	—	—	1	16	17	34	8	—	42	—	16	26	—	58	52	1340	379	23·1	7·3
II.	40	9	49	1	—	—	4	7	12	36	1	—	37	1	18	18	—	47	43	1480	925	31·5	21·5
III.	32	—	32	—	—	—	2	2	4	28	—	—	28	1	18	9	—	32	29	1031	857	32·2	29·6
IV.	18	—	18	—	—	—	1	—	1	17	—	—	17	2	8	7	—	18	18	493	396	27·4	22·0
Свега	145	13	158	1	—	—	8	25	34	115	9	—	124	4	60	60	—	155	142	4.344	2.557	28·0	18·0

В Р О Ј У Ч Е Н И К А

СВИ УЧЕНИЦИ
ИМАЛИ СУ СВЕ-
ГА ОДСУСТАВАЈЕДАН УЧЕНИК
ИМАО ЈЕ ПРО-
СЕЧНО ОДСУСТ.

У РАЗРЕДУ	У ПОЧЕТКУ ШКОЛ. ГОД.		КОЈИ СУ ШКОЛУ ОСТАВИЛИ						КОЈИ СУ ПОЛОЖИЛИ ИСПИТ				ПО УСПЕХУ			КОЈИ СВОЈА ОДСУСТАВА		НЕИЗВИЂЕНИХ		НЕИЗВИЂЕНИХ		НЕИЗВИЂЕНИХ			
	НОВОУПИСАНИХ	ПОНАВ. РАЗ.	С В Е Г А	ЗБОГ		ОДЛУЧЕНИ НА СМРАТ	ОДЛУЧЕНИ НА СМРАТ	ИЗ РАЗНИХ УЗРОКА	С В Е Г А	И ПРЕЈАХ У СТАРИЈИ РАЗРЕД	И ОСТАЛИ ДА ПОЧУВЕ РАЗРЕД	И ОТЛУПЕЛИ КАО НЕПОСОВНИ	С В Е Г А	ОДЛИЧНИХ	ВЕО ДОБРИХ	ДОБРИХ	СЛАБИХ	НИСУ ИЗВИЊИЛИ	ИЗВИЊИШЕ	НЕИЗВИЂЕНИХ		НЕИЗВИЂЕНИХ		НЕИЗВИЂЕНИХ	
				СМРТИ	БОЛЕСТИ															НЕИЗВИЂЕНИХ	НЕИЗВИЂЕНИХ	НЕИЗВИЂЕНИХ	НЕИЗВИЂЕНИХ		

УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У НИШУ

Година 1881—82.

I.	31	—	31	1	—	—	—	9	2	12	16	3	—	19	—	2	15	2	19	15	508	431	26·7	28·7
Свега	31	—	31	1	—	—	—	9	2	12	16	3	—	19	—	2	15	2	19	15	508	431	26·7	28·7

Година 1882—83.

I.	31	2	33	—	—	—	—	3	5	8	21	3	1	25	—	—	7	18	—	28	26	413	510	14·8	19·6
II.	26	—	26	—	—	—	—	1	4	5	18	3	—	21	—	—	5	16	—	20	19	235	392	11·8	20·6
Свега	57	2	59	—	—	—	—	4	9	13	39	6	1	46	—	—	12	34	—	48	45	648	902	13·5	20·4

Година 1883—84.

I.	35	2	37	—	—	—	—	1	18	19	15	3	—	18	—	—	6	12	—	37	25	313	311	8·5	12·4
II.	22	2	24	—	—	—	—	1	15	16	6	2	—	8	—	—	5	3	—	23	24	342	180	14·4	7·5
III.	17	—	17	—	—	—	—	—	4	4	13	—	—	13	—	—	7	6	—	16	17	157	183	9·8	10·8
Свега	74	4	78	—	—	—	—	2	37	39	34	5	—	39	—	—	18	21	—	76	66	812	674	10·7	10·2

ОБЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

Година 1881—82.

I.	96	—	96	1	—	—	—	1	10	5	17	75	4	—	79	—	31	45	3	69	80	1510	2087	21·9	26·1
II.	25	—	25	—	—	—	—	1	1	2	23	—	—	23	—	—	7	16	—	25	25	757	822	30·1	32·1
III.	22	—	22	—	—	—	—	1	—	1	21	—	—	21	—	—	8	13	—	20	22	626	985	31·3	44·9
IV.	24	—	24	—	—	—	—	1	—	1	23	—	—	23	—	—	1	20	2	24	24	304	552	12·7	23·0
Свега	167	—	167	1	—	—	—	1	13	6	21	142	4	—	146	—	166	76	3	138	151	3.197	4.446	23·2	29·4

У РАЗРЕДУ	В Р О Ј У Ч Е Н И К А															СВИ УЧЕНИЦИ ИМАЛИ СУ СВЕ- ГА ОДСУСТАВА		ЈЕДАН УЧЕНИК ИМАО ЈЕ ПРО- СЕЧНО ОДСУСТ.							
	У ПОЧЕТКУ ШКОЛ. ГОД.			КОЈИ СУ ШКОЛУ ОСТАВИЛИ					КОЈИ СУ ПОЛО- ЖИЛИ ИСПИТ			ПО УСПЕХУ			КОЈИ СВОЈА ОДСУСТАВА		НЕИЗВИЂЕНИХ	НЕИЗВИЂЕНИХ	НЕИЗВИЂЕНИХ	НЕИЗВИЂЕНИХ					
	НОВОУПИСАНИХ	ПОНАВ. РАЗ.	С В Е Г А	ЗБОГ		С В Е Г А			С В Е Г А			С В Е Г А			НИСУ ИЗВИЈИЛИ	ИЗВИЈИШЕ									
				СМРТИ	БОЛЕСТИ	ОТИШЛИ У ДРУГУ ШКОЛУ	ОДЛУЧЕНИ НА СВАГАДА	ИЗ РАЗЛИК УЗРОКА		И ПРЕШЛИ У СТАРИЈИ РАЗРЕД	И ОСТАЛИ ДА ПОНОВЕ РАЗРЕД	И ОТРИЖЕНИ КАО НЕПОСЛОВИТИ		ОДЛИЧНИХ	ВРЛО ДОБРИХ	ДОБРИХ	СЛАБИХ								
Година 1882—83.																									
I.	86	6	92	1	—	—	4	9	14	72	5	1	78	—	22	54	2	81	78	1585	1974	19	6	25	3
II.	68	—	68	—	1	—	3	6	10	52	6	—	58	—	15	40	3	57	56	1845	1668	32	4	30	0
III.	23	—	23	—	1	—	—	1	2	18	3	—	21	—	6	12	3	21	21	276	1014	13	1	48	3
IV.	20	—	20	—	—	—	2	—	2	18	—	—	18	2	13	3	—	18	18	223	549	12	4	30	5
Свега	197	6	203	1	2	—	9	16	28	160	14	1	175	2	56	109	8	177	173	3.929	5.205	22	2	30	1
Година 1883—84.																									
I.	90	6	96	—	—	—	2	34	36	49	11	—	60	—	22	38	—	95	77	1653	690	17	4	9	0
II.	62	11	73	1	—	—	5	22	28	42	3	—	45	1	23	21	—	70	67	1822	1105	26	0	16	5
III.	49	—	49	—	—	—	2	6	8	41	—	—	41	1	25	15	—	48	46	1188	1040	24	8	22	6
IV.	18	—	18	—	—	—	1	—	1	17	—	—	17	2	8	7	—	18	18	493	396	27	4	22	0
Свега	219	17	236	1	—	—	10	62	73	149	14	—	163	4	78	81	—	231	208	5.156	3.231	22	3	15	5

У овим школама било је само у првом и другом разреду ученика, који су понављали.

Процент таквих ученика износио је,

ГОДИНЕ	У ШКОЛИ		
	БЕОГРАДСКОЈ	НИШКОЈ	У ОПШТЕ
1882.	—	—	—
1883.	2·78	3·39	2·96
1884.	8·23	5·13	7·20

И ако је нишка Учитељска школа у 1883. г. имала тек први и други разред, опет је проценат понављајућих ученика у тој школи био већи, него ли у школи београдској.

Изванредно много има ученика, који ове школе напуштају у течају године. Тако, од сто уписаних ученика оставило је Учитељску школу

У ГОДИНИ	БЕОГРАДСКУ	НИШКУ	У ОПШТЕ
1882.	6·62	38·71	12·58
1883.	10·42	22·03	13·79
1884.	21·52	50·00	30·93

По разредима износио је проценат ученика који су оставили

ГОДИНЕ	Р А З Р Е Д			
	I.	II.	III.	IV.
1882.	17·71	8·00	4·55	4·17
1883.	15·22	14·71	8·70	10·00
1884.	37·50	38·36	16·33	5·56

Највише ученика напушта први разред; у вишим разредима има таквих ученика много мање. На сто ученика, који су напустили први разред, долазило је

У ГОДИНИ	У Р А З Р Е Д У		
	II.	III.	IV.
1882.	45	26	24
1883.	96	57	66
1884.	102	44	15

Школу је оставило од сто уписаних ученика.

	у г о д и н и		
	1882.	1883.	1884.
због смрти	0·60	0·49	0·42
„ болести	—	0·99	—
отишли у др. школ.	0·60	—	—
одлучени на свагда	7·79	4·43	4·24
из разних узрока	3·59	7·88	26·27
у опште	12·58	13·79	30·93

Процент ученика, који су после свршеног испита

	у г о д и н и		
	1882.	1883.	1884.
	износио је		
прешли у стар. раз.	97·26	91·42	91·41
остало да пон. раз.	2·74	8·00	8·59
отпушт. као неспособ.	—	0·58	—
свега	100·	100·	100·

Највише ученика прешло је у старије разреде 1882. године; у друге две године проценат ових ученика подједнак је.

Кад ученике, који су остали да понове дотичне разреде, посматрамо по разредима, ми налазимо, да је проценат таквих ученика износио

у години	у р а з р е д у			
	I.	II.	III.	IV.
1882.	5·06	—	—	—
1883.	6·41	10·34	19·05	—
1884.	18·33	6·67	—	—

Просечна белешка ученичког успеха износила је

у години	у р а з р е д у				у опште
	I.	II.	III.	IV.	

у БЕОГРАДСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ					
1882.	3·47	3·30	3·38	3·96	3·51
1883.	3·25	3·19	3·14	3·94	3·31
1884.	3·38	3·54	3·71	3·71	3·56

у НИШКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ					
1882.	3·00	—	—	—	3·00
1883.	3·28	3·33	—	—	3·26
1884.	3·33	3·63	3·54	—	3·46

У ОБЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

1882.	3·35	3·30	3·38	3·96	3·45
1883.	3·26	3·21	3·14	3·94	3·30
1884.	3·37	3·56	3·66	3·71	3·53

У београдској Учитељској школи био је просечни успех нешто бољи од успеха у школи нишкој. Међу тим код просечних белешака београдске Учитељске школе ми не видимо никакву поступност: докле на против у нишкој школи просечна белешка из године у годину постепено расте.

Најбољи успех показали су ученици четвртога разреда, и то у све три године. Најслабији успех налазимо у 1883. години код ученика трећег разреда. Те године био је успех у опште најслабији.

Кад ученике поделимо према показаноме успеху, ми налазимо, да је износио проценат ученика

	у г о д и н и		
	1882.	1883.	1884.
	у БЕОГРАДСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ		
одличних	0·79	1·55	3·22
врло добрих	50·39	34·11	48·39
добрих	48·03	58·14	48·39
слабих	0·79	6·20	—
Свега	100·—	100·—	100·—

у НИШКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ			
одличних	—	—	—
врло добрих	10·53	26·09	46·15
добрих	78·94	73·91	53·85
слабих	10·53	—	—
Свега	100·—	100·—	100·—

У ОБЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

одличних	0·68	1·14	2·45
врло добрих	45·21	32·00	47·85
добрих	52·05	62·29	49·70
слабих	2·06	4·57	—
Свега	100·—	100·—	100·—

У београдској Учитељској школи било је одличних и врло добрих ученика нај-

више у 1884. године; а највише у години 1883.

У нишкој Учитељској школи није био ни један одличан ученик, а врло добрих ученика било је највише опет у 1884. год.

Слабих ученика имала је београдска Учитељска школа у 1882 и 1883. години, а нишка само у години 1882.

Кад ученике, односно успеха разгледамо по разредима, ми налазимо, да их је било у обе Учитељске школе од сто

1882. године.	У РАЗРЕДУ			
	I.	II.	III.	IV.
одличних . . .	—	—	—	4·35
врло добрих	39·24	30·44	38·10	86·95

добрих . . .	56·97	69·56	61·90	8·70
слабих . . .	3·79	—	—	—

1883. године.

одличних . . .	—	—	—	11·11
врло добрих	28·21	25·86	28·57	72·22
добрих . . .	69·23	68·97	57·14	16·66
слабих . . .	2·56	5·17	14·29	—

1884. године.

одличних . . .	—	2·22	2·44	11·76
врло добрих	36·69	51·12	60·98	47·06
добрих . . .	63·33	46·67	36·58	41·18

(Наставиће се)

ШКОЛЕ СРБА У УГАРСКОЈ И ХРВАТСКОЈ

ОД 1780. ДО 1800. ГОДИНЕ.

од

ПЕТРА ДЕСПОТОВИЋА

I.

Општа посматрања.

После смрти царице Марије Терезије, 29. новембра 1780. године, дошао је на престо Аустро-угарске најстарији син њен Јосиф II., који се за цара немачког крунисао још 1765. године. Његова владавина, — као што историци веле, чини епоху у историји царевине аустријске. Јосиф беше после Максимилијана II. најплеменитији аустријски принц. Од природе даровит, брижљиво васпитаван, слободуман, славољубив, крај тога пун мушке крепости и одважности, одлучио се он да државу своју сасвим реформише. Не можемо овде опширно пратити све реформаторске његове планове, нити се можемо обзирати на начин како их је изводио; ну, ипак ћемо проговорити коју реч о

његовом слободоумљу које је и на народ српски било од великог утицаја.

Аустријски владоци заступали су од вајкада католицизам, трудећи се, да у свему буду послушне слуге римске папске столице. Не треба се дакле чудити, што је виши клир цркве католичке имао од вајкада у управи те државе пресудан утицај. Ми смо видели шта су све Срби као некатолици морали да претрпе под Леополдом првим, Јосифом I., Карлом VI. и Маријом Терезијом. Државом су дрмале језуите. У њиховим рукама била је просвета; њихов глас решавао је и у самом ратном придворном савету.

Али, тако не беше само у Аустрији, тако беше и по другим католичким државама јевропским. И тамо су језуите жариле и палиле. Ко није чуо за страшну

инквизицију, цензуру и друге злоупотребе њихне, помоћу којих они угушаваху сваку слободнију мисао и свађи напреднији покрет у тим државама? Они су нарочиту важност полагали на то, да школе буду искључиво у њиховим рукама или бар под њиховим надзором. Не може се ни замислити, да такав притисак није изазвао отпор код свих слободних духова. Тај отпор опажао се најживље у списима многих генијалних писаца, Француза и Инглеза, које сусретамо у историји филозофије као слободне мислиоце под именом натуралиста. Крај њих виђамо и друге (енциклопедисте), који, хранећи се филозофијом умнога Спиноце, ударише и против саме вере. Духовити списи тих натуралиста и енциклопедиста, налажаху одзива и код немачких писаца, и крај све најстроже цензуре што су је језуите вршиле у Аустрији, допирале су оне и тамо.

Овај утлив натуралистичког философија опажао се у Аустрији још за владе побожне Марије Терезије, шта више у то време, он се почео ширити и на самом двору, где га је највише распростирао Холандез Герхард ван Свиетел, који је као чувен лекар дошао на двор аустријски 1745. године. Ту је он брзо стекао толико поверења, да је могао сузбијати свемоћни утлив језуита, који су га веома мрзили. По свој прилици, ван Свиетел је много утицао и на васпитање синова царичиних а нарочито на васпитање престолонаследника Јосифа, који се појавио и умр'о као прави слободоумњак (Freidenker). Међу васпитачима његовим, видимо ми и познатог пријатеља српског народа Јосифа Бартенштајна, који беше отворен противник тесногрудог зелотстава што су га на двору од вајкада језуите шириле. Само као такав, могао је он, праштајући се са царицом, 13. маја 1762. године, световати је: да одлучујући о

српском народу не слуша људе, који себи хоће да теку заслуге тиме, што показују претерану одвратност према Шизматицима, (Види, Archiv für östereihische geschichte Band 46. чланак: Johann Christof Bartenstein und seine Zeit, von Alfred v. Arneht).

Од тако слободоумних људи васпитаван, он је доцније тражио и дружбу таквих људи, те није чудо, ако је још за живота своје мајке спремио план, како ће да преобрази цело државно устројство Аустријске царевине. И заиста, чим је ступио на престо, почео је свој давно смишљени план да изводи. Овде ћемо навести само оне од његових рефорама, које се српскога народа непосредно највише тичу. Он је ослободио поданике од спахија; прогласио је слободу вероисповести, протерао је из државе језуите; укинуо стару конституцију угарску.

Оваквим реформама, Јосиф је у држави огласио рат ономе стању што је постојало кроз толике векове, те није чудо, ако се против њега дигоше сви привилегисани сталези у држави. Да је Јосиф тим поступком стекао многе непријатеље, близу је памети, јер дирнути у права привилегисаних горе је, но чаркати по осијем гњезду.

Ми овде не можемо пратити борбу која је отуд потекла, но ћемо само констатовати, да су те реформе од српског народа искрено поздрављене. За Јосифа II. веле посланици тамисварскога сабора и у једној преставци својој, коју су цару Леополду упутили, тражећи да се поново успостави српска Војводина, да је имао невероватну одважност, да двоглаву хидру дирне у живац, те тим раскине ланац, који је сметао току истинитих и опште праведних грађанских односа, те је цела монархија уступљена била свима поданицима без разлике народности и верозакона да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBR.SR

у њој добију потпуну отаџбину. (Акта сабора темишварског стр. 12).

Да протумачимо то расположење српског народа.

Ма да су Срби били већином Граничари, те као такви, не потпадаху под власт спахија; ма да велики део Срба по слободним и краљевим варошима и два слободна дистрикта у Бачкој и Банату, не имађаше према спахијама никаквих обвеза, опет их је било доста што беху прости спахински поданици. Под царем Јосифом и ови су душом дахнули. Природно је дакле, да се овакој одредби обрадова цео народ српски. Зар слободан брат, да се не радује ослобођењу заробљенога брата свога!

Проглашењем верске слободе (толеранцедиктом од 25. октобра 1781. године) добише Срби не само право слободне вероисповести, но и ширу грађанску равноправност. Услед тога, они су свуда могли куповати имања, па и саме спахилуке; могли су као чиновници отправљати сва државна и земаљска звања. Престала су пањкања са унијаћења, шта више, Јосиф је то изриком забрањено у уштствима, даним дистриктуалним комесарима за Угарску (30 марта 1785. г.) Он ту изриком напомиње, да хоће да не буде више никаквих верских зађевица (Schwicker, Polit. Gesch. der Serben in Ungarn, страна 352.)

Истина, Србима је слобода вероисповедања толиким царским писмима зајемчавана, али се на све то донде мало обзирало. После овако опште одредбе, српски је народ свуда слободније и веселије у црквама својима запевао: тебе Бога хвалим!

Што су језујите протеране из земље, то је Србе само веселило; та од њихових плетака они су највише и страдали.

Њих није у почетку срце болело ни за угарском конституцијом. Та они, изузев оне неколике племићске фамилије, по

тој конституцији управо и не имаху никаквих права. Ето, за то се у почетку владавине Јосифове опажа у народу српском неко срећно расположење, те чак и српски Анархазис Доситије, пева похвалну химну овом племенитом и човекољубивом владоцу.

Ну, Јосифова владавина, ма она била како слободоумна и човечна, имала је ипак једну махну, која је против себе изазвала велики отпор. Јосиф је био Немац у пуном смислу те речи, па је као такав тежио да понемчи све што је дошло под власт његову. Он је укинуо стари устав угарски, те је у тој земљи увео начин немачке управе. Угарска је под њим постојала тек по имену, као каква аустријска провинција. Све њене највише власти биле су у Бечу. Немачки језик уведен је у сва државна надлештва и школе; он је овладао у књижевности и друштву. Јосиф је немачком цивилизацијом и културом хтео да угуши све друге народности у својој држави, сматрајући Аустрију као чисту немачку државу, а у колико она не беше таква, он ју је такву хтео да створи.

Ово је пренуло разне народности, јер се увидело, да се германизацијом иде за тим, да њих са свим нестане. Мађари, који су донде обраћали мало пажње свом народном језику, — јер у тој држави беше латински језик од вајкада званичан, почеше да изучавају свој матерњи језик, те се код њих у томе времену поче да развија народна књижевност, као одлучан протест против германизације. Тако је Јосиф својим Велико-Немством изазвао Велико-Мађарство, које данас дави и саме Немце у тој краљевини.

Германизација, против које су онда Мађари одважно устали били, није тада могла и Србе покренути на отпор, нарочито с тога, што су Срби као војници и граничари, донде се већ били на немачки

језик прилично навикли. Ну, ипак је карактеристично, да баш за владе Јосифа устаје Доситије, позивајући књижевнике српске, да пишу народним језиком.

Владавина цара Јосифа беше кратка; ну, он је настојавао, више но ма који други владалац пре тога, да се народ поучава у свима гранама пољске привреде, да се подигне занатство и трговина, па је за то и српски народ, за кратко време његовога владања материјално се опоравио, а културно унапредио. Можда би тај напредак био и већи, да Јосиф није имао сметње у самој држави, а заплета изван државе.

Његове заплете са државама на западу и северу нећемо овде пратити, но ћемо обратити пажњу на заплете што их је имао на југу, јер се ови највише тичу народа српског. Јосиф је тежио да рашири границе своје државе, а поглед свој бацио је на оне покрајине у турској царевини, у којима живљаше српски народ. С тога је Јосиф склопио савез са руском царицом Катарином, која је за тим ишла да освоји Цариград. Рат између Турске и савезне Русије и Аустрије, требао је да отпочне већ 1783. године. Те године већ су савезне војске пошле на границу. Ну, како се тада у турским покрајинама појавила куга, то је посредовањем других сила јевропских утврђен мир (4 Јануара 1784. г.), којом приликом Турска Русији уступи некоја земљишта. Аустрија је тада добила само неке повољне трговачке уговоре.

Овај мир није могао дуго трајати, јер су Русија и Турска непрестано једна другу изазивале на рат. Па кад је Катарица, наговорена од Потемкина, допутовала од Херсона, који се тада поново дигао, и када су је онде дочекали натписом: „Овамо је пут за Цариград,“ — узбунила се западна Јевропа. Бојазан, да Русија одмах не крене на Цариград увећана је путова-

њем Јосифа П. у Херзон, где је утврђен план о ономе, што ће у будуће да раде.

Турска, да изненади своје непријатеље, огласи рат Русији 24. Августа 1787. године. Ну како је и сама била за рат неспремна, не могаше те и идуће године ништа да учини. Аустрија пошто се спремила, огласила је рат Турској 9. Фебруара 1788. год. Тај рат познат је код Аустријских Срба под именом „Лауданове војне“ а код Срба у Србији, под именом „Кочине крајине“. Још пре но што је Аустрија овај рат огласила, дигли су се Срби у Србији на оружје, и сагнали су све Турке у градове. У самоме рату учествовали су не само Срби Граничари, но и они из Провинцијала, који су са својом браћом из Србије образовали добровољачки кор (Фрајкор).

Овај рат, који је народу српском улевао у срца толике наде, није у почетку имао велика успеха. Истога пролећа освојише Аустријанци Шабац, а Граничари узеше Дубицу, Нови и још нека утврђења у Босанској Крајини, али се већи успеси не могаху постићи с тога, што је сва војска аустријска била распоређена дужином целе границе, од Хрватске до Буковине. Турци, користећи се тиме, пробише тај кордон на више места, нарочито пак у Банату, где су починили много штете, попаливши толика села. Срби, становници Баната, страдали су много том приликом. Тек пошто славни Лаудон узе команду у своје руке, пошло је на боље. Турци су из Баната наново протерани, Београд је освојен (8. окт. 1788. г.) и Аустријска војска посела је већи део Србије, Малу Влашку и један део Босне. Рат се међу тим продужио и идуће и до идуће године. Јосиф није дочекао свршетак његов. Које од једа, видећи да му не испада за руком што је из младости у својој памети засновао, које од напрезања на

ратном разбојишту, он је пао у болест, те се вратио у Беч. Ту га је дочекало поплашено становништво, које се бојало, да Турци, који су продрли у Банат, не прегазе Угарску, па да дођу наново под Беч. Против њега дигло се све. Мађари пису тајили, да су готови дићи буну, и већина жупанија угарских тражила је енергично повратак старе конституције. Ово нерасположење против свих његових смерова и радова; нису на боље окренуле ни победе Лаудона и других његових генерала, јер су незадовољници подбадани са стране. У Нидерланду, где је већ од више година народ био узрујан, букнула је буна, његове намеснике народ је протерао, револуцијом објављен је стари устав. Видећи да му се крај приближује, а бојећи се, да му наследници неће моћи овакој узрујаности одолевати, одлучио се он, да угарској врати конституцију. Мртав-болан, дркћућом руком, потписао је Јосиф II. едикат, којим Угарској врати конституцију, задржавајући у снази своје првашње наређење о верској толеранцији и укидају поданика спахинских. Тим беше Угарска бар за неко време умирена. У свима својима надама преварен, и не доживевши да се рат сврши, умрљо је овај велики, најплеменитији владалац Аустријски 20. Фебруара 1790. године.

Њега је на престолу наследио брат му Леополд II., за кога Стојачковић вели, да се „сваком приликом показивао као највећи покровитељ и благодјетељ народа српског.“ (Черте живота народа српског итд. стр. 60.). Он је почео да влада у врло тешким приликама. Држава, унутра уздрмана, подривена опасним агитаторима; у Белгији овладала буна, у Угарској крајње незадовољство. Рат с Турцима трајаше још непрестано, а са свих страна ваљаху се тешки облаци да се гњевно излију над царевином. Да не би изгубио све, одлучио

се Леополд II. да пре свега у унутрашњости уведе мир и ред, и да задовољи Мађаре, сазове он 6. Јуна 1790. године земаљски угарски сабор у Будиму,

У целој монархији опажао се код вођа народних врло жив покрет. У том општем покрету учествоваху и Срби; шта више, узрујаност у српском народу расла је још и за то, што су Срби били веома заинтересовани за судбину браће своје с оне стране Саве и Дунава. Крај тога, на вође српскога народа не осташе без утицаја ни оне идеје, што су се у то време из Париза по свету разлазиле. (Schwicker, Pol. Gesch. der Serben in Ungarn ст. 359.)

Ми ћемо у следећем тај покрет српских вођа у кратко пропратити. Пре но што је Аустрија објавила рат Турцима позван је српски митрополит Мојсије Путник у Беч, да онде двору предложи жалбе и тегобе народа српског. Митрополит је то учинио 15. Фебруара 1788. год. У овоме су по свој прилици играли већу улогу политични обзирани, но права воља, да се Срби, према њиховим молбама, задовоље. Не знамо, да је по тој представци што урађено, она је по свој прилици отишла међу акта, да повећа волумен оне фасцикле, у коју су везиване жеље и теготе народа српског из давнашњих времена. Незнамо, да ли је до смрти Јосифа II. митрополит Путник још шта чинио, али по смрти његовој, кад се на томе радило, да се скупи сабор мађарски, митрополит је под 22. мартом предао цару Леополду молбу, да се на сабор угарски, који се намеравао да сазове, позове од српског народа у Угарској митрополит са још неколицином способних личности из клира и народа. Двор му је на то одговорио да он молбу преда угарском сабору. Под 2. јуном исте године, митрополит је ову молбу поновио и услед тога, краљ је на сабор угарски позвао како митрополита

тако и остале епископе српске. У исто време био је кардинал примас Judex-Sigae позван, да свој уплив употребе на то, да сталези на сабору не устају против овог краљевскога наређења.

Сталези на угарском сабору показаше се томе наклоњени, изјавивши своју радост, што Срби хоће радије да зависе од отачствених закона, но од буди каквих повластица. Под 20. Јулом исте године сабор је од цара опоменут, да осим верозаконских тегоба протестаната, пажљиво расмотри и тегобе што готичу од православних. На ово је сабор одговорио: „Ми и наши наследници, стараћемо се да у нашем угарском краљевству и његовим покрајинама сви православни становници, који уживају грађанска права, буду у вршењу свога верозакона потпуно слободни, што ће се изрећи још у течају овог сабора нарочитим законом, који ће јасно одредити, да им у исповедању своје вере нико не смета, нити их у томе вређа.“

Осим тога, митрополит, бавећи се у Бечу, радио је и на томе, да се сазове народни конгрес, који би донео закључке о најшпречим потребама српског народа и цркве православне. У овом су га потпомагале и некоје владике и други прваци световњаци. У то име, предао је митрополит Путник 27. јуна и. г. молбу цару Леополду II. Том приликом саставила се депутација из народа, у којој беху више владика и световних првака српских. Депутацију је предводио митрополит. У молби, коју је митрополит са депутацијом цару предао, опширно су изведене жеље и потребе народа српског. Највиша дворска места нису била наклоњена, дасе Србима допусти и држање свога народнога сабора. Ну, крај свега тога, цар је ручним писмом својим сазвао 1. Септембра 1790. године сабор у Темишвару. Све ово што смо о радњи митрополита Путника, о учествовању

Срба на угарском сабору и о радњи његовој, да се сазове народни српски сабор, навели, изводимо по мађарским историчарима Хорвату, Самајију и Швикеру. Међутим, пријемник митрополита Путника Стратимировић, изражава се о томе у једној краткој белешци овако: Године 1790. отишао је митрополит Путник у Беч по делима народа и клира сугласан са осталим архијерејима, у намери, да поради, да се народне привилегије у угарски устав учлене (инартикулишу), и да потражи народу равнога учешћа у правима и благодатима грађанским. Ну, на предлог некојих националиста, који су слепо ревновали. припуђен је био да мисао своју промени и да измоли држање народног сабора у Темишвару. 15. Августа 1790. године, који није доживео јер је после тога изненада, после тродневне болести 28. јуна 1790. године, у Бечу умр'о, што је и сам покојник више желео, но да буде присутан на народном сабору, који се исте године имао да састане. (Гласник књ. VI. стр. 52.)

Митрополит Стратимировић хоће овде да нам представи митрополита Путника, да је био противан сазиву народног сабора, за кога је радио пресијом некојих „народњака.“ Зна се, да митрополит Стратимировић не хтеде за цело време свога митрополитовања да за тим перади, да се народни сабор сазове, те с тога држимо, да је ова његова белешка о свом предшаственику субјективно мишљење самога Стратимировића. Митрополит Путник је радио сагласно с епископима, а у депутацији коју је он предводио, кад је тражио сазив сабора, видимо крај неколицине световњака и неколико епископа. У оном живом покрету, што се опажао у народу; даље у оној неизвесности, како ће се свршити цео тај покрет у монархији, природно је, да се код митрополита Путника, на коме је

лежао сав терет одговорности, види нека неодлучност. У томе га је подржавала још и та околност, што је очевидно, да се и прваци народни нису слагали у томе, какав би положај сад заузети морали. Једни су били за то, да се народ српски придружи Мађарима, те с обзиром на своје привилегије, да се тражи, да сабор угарским Србима призна равноправност грађанску; други су хтели, да се и у будуће ослања на Беч, тражећи отуда већих гаранција за она права; што их је народ српски већ одавна задобио. Свакако је на тадашње прваке српске било утицаја и од стране двора и од стране првака мађарске партије. Митрополит Пунтик је увиђао озбиљност ситуације, те за то није хтео самовласно да поступа, већ је тражио споразум са народним првацима, и што је радио, све је радио договором и споразумом.

Не можемо, а да се овом приликом не обазремо на једну примедбу поштованог историка српског Илариона Руварца, који карактеришући ово време, вели: „Између Јерархије и народа тада још није било разногласија, јер није било националиста (народњака) у партијском смислу. Но и ти се већ за наследника царице Марије Терезије, за цара Јосифа П., за владе такозваног Јозефинизма, у доба такозване „немачке просвете“ појавише, а с њима расцеп међу народом и јерархијом“. (види расправу Ил. Руварца, „шта се и како се и с које стране досле покушавало, да се и код нас установи семинарија за кандидате свештеничког реда?“ Нови Сад, код Пајевића 1877. стр. 14.)

О Јозефинизму, ми смо већ напред говорили. Не може се ни замислити, да правац слободнијег мишљења није утицао и на српски народ. Ну, не стоји то, што г. Руварац тврди, да се у то доба појављује и расцеп међу народом и јерархијом. Народ српски није се у прошлом столећу

никако делио од јерархије своје. Било је по кад кад неспоразума са појединим јерарсима, али такви неспоразуми долазили су понајвише услед каквих наредаба од стране владе, те је народ устајао против својих црквених поглавара, негодујући, што су они сувише попустљиви. Наравно, да народ није никада потпуно знао за муку и цеволу њихну. Народ српски борио се у то време једнодушно, да му се привилегије његове не крње, а од митрополита, поштовао је највише оне, за које је држао, да су у одбрани народних права одлучни и енергични. Јерархијске — или боље да рекнемо клерикалне партије и народне партије, није било ни на самом темишварском сабору, где су фактично постојале две партије. Ту је, као што смо видели, било разлике само у томе, да ли ће народ и даље да се наслања на Беч, као што је донде увек чинио, или ће да се еманципује од Беча, те да осигурање својих народних права тражи само од сабора угарског. Назив „националиста“, што га находимо у званичним актима, не садржава у себи назив партије, но под њим званично разуме се тамо или световни посланици, или у опште сви српски народни посланици на сабору. Факт је, да ни на самом темишварском сабору није никога било, да тражи, да се јерархији које право оспорава. Народњаци су постали тек доцније, за време дугогодишњег митрополитовања Стратимировића и то сасвим природно, пошто је Стратимировић тражио, да прибави јерархији већих права, а против оваке тежње појавио се отпор а овим отпором стварали су се полагајући „народњаци“ као посебна партија. На ово ћемо се у осталом још једном повратити у закључним посматрањима на овај одељак.

Остављајући овај споредни спор, придружићемо наш кратки поглед на односе српског народа 1790. године. Заузимањем

митрополита Путника, отворен је српски народни конгрес 1. септембра 1790. год. који је трајао до краја те а продужио се и у почетку 1791. године. На томе сабору претресале су се све ствари што се тицаху народа српског. О свему су донесени закључци, који су највишем месту на потврду поднесени. Ми нећемо те закључке овде опширно изводити; тек ћемо напоменути, да је овај конгрес између осталог тражио и придворну српску канцеларију, која беше под именом „илirsке придворне канцеларије“ 20. фебруара 1791. године и установљена. За председника те српске придворне канцеларије постављан је гроф Балаша, осим тога, придан је особљу те канцеларије и темишварски епископ Петар Петровић.

Закључци овог сабора предани су једној нарочитој комисији да их испита и да о њима да своје мишљење. Ова комисија беше састављена из чланова српске и угарске придворне канцеларије и краљевског комесара саборског. Пошто је ова комисија свршила свој посао, поднесено је њено мишљење цару Леополду, који је многе од донесених закључака саборских, према њеним предлозима, потврдио. Сазивање српског сабора, и нарочито обрадовање придворне канцеларије српске, није никако одговарало интересима стаља на мађарском сабору, те су се они против свега тога двору жалили, наводећи како то нарушава слогу међу становницима у земљи; како би ту неслогу ваљало отклонити, што би се постигло, кад би се потврдили законски чланци што их је сабор угарски донео, да се православним становницима Угарске потпуно признаду сва грађанска права, те да и они, као и остали држављани угарски, уживају сва грађанска права; да и за њих важе исти закони, да и они подпадну под општа надлештва и власти државе Угарске. Овим

се за тим ишло, да цар укине српску придворну канцеларију, која је имала као највиша инстанција да одлучује у споровима, што су долазили из народа српског. Што се пак слободе верозаконског исповедања тиче, у томе, да им у будуће нико не смета. После многих објашњавања изишао је 27. законски чланак угарски од 1791. године, којим се објављују права грчко-православних становника у краљевини Угарској.

У томе закону дозвољава се православним становницима угарске, који уживају грађанска права, да могу као и остали становници ове земље куповати добра и имања и да могу вршити сва звања. Осим тога, истим законом се дозвољава Србима слободно вршење свога верозакона а уједно његово величанство задржава себи сва права што су их вршили и његови славни претци, с погледом на односе клира, цркве, верозакона, фондација, наставе и васпитања омладине, не мање и привилегија, у колико се не би оне противиле земаљском уставу.

Услед овог законског чланка, добише српски епископи столице у сабору угарском, а последица његова беше укидање српске придворне канцеларије у Бечу, што је извршено 10. законским чланком од 1792. године.

Дакле, после пуних сто година, пошто су се Срби под патријархом Чарнојевићем доселили у Угарску, призната им је законским чланком грађанска равноправност.

Године 1792. 1. марта, умр'о Леополд II., у коме Срби имаћаху великог пријатеља. Њега је наследио његов син, Франц I. Између Јосифа II., Леополда II. и овога владоца беше велика разлика. Колико су прва двојица у свему самостални и одлучни, толико више беше Франц I. поводљив и потчињен упливу своје конзер-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вативне околине. Нас се овом приликом тиче највише стање народа српског, с тога ћемо се овде запитати, а шта би са закључцима чувеног темишварског сабора? Ми смо већ споменули, да су многи од њих добили највишу потврду. Ну, крај свега тога, они осташе неизвршени.

Тек, пошто је прошло седамдесет година, како се темишварски сабор састао био, изађе 29. септембра 1860. године царско ручно писмо српском патријару Јосифу Рајачићу, у коме се он извештава да жеље и захтеви темишварског сабора од 1790. године треба непремјено темељито објаснити, да би се оно, што је од њих потврђено, а што још до сад није објављено, ма и накнадно објавило и у живот извело. По овоме захтеву решавао је чувени благовештенски сабор у Карловцима. Но и ово објашњавање закључака темишварског сабора после седамдесет го-

дина остало је без икаквих последица. Ти закључци темишварског сабора од 1790. године, ма да су већином и потврђени, осташе до данас неизведени. (види Швицера, Pol. Gesch. der Serben стр. 380 и даље и стр. 403.)

До почетка овога столећа имали би још само да споменемо да су Срби из Границе непрестано учествовали у француским ратовима. Ти ратови у које беше Аустрија улетена, сметали су у опште мирном развоју свих држављана Аустријских; сметали су дакле и Србима.

Као добитак ова два деценија, наводимо 27. законски чланак угарски, који је Србима осигурао за даља времена потпуна грађанска права у тој држави. Тих права Срби донде у пуном смислу нису имали, крај свих многих привилегија својих.

(Наставиће се)

КРИЛОВЉЕВЕ БАСНЕ

(Наставак)

18

Великаш и философ.

Некакав великаш — разговарајући се с једним философом о разним стварима, запитаће га: — „Кажи ми, молим те,“ говораше он, „ти цео свет познајеш, и срца људи као из књиге читаш, откуда, и како то бива, да ми, чим што почнемо радити, или се о чем саветовати, или учена друштва оснивати, не уснемо ни да се обазремо, а већ се ту прве незналице уђушкале? Је ли то истина, да од њих никаква лека нема? — „Ја не мислим тако“, одговори философ, и са разним друштвима (међу нама буде речено) исто онако бива, што и са кућама дрве-

нарама.“ — „Како то?“ — „Па ево како“, одговори мудрац, „нема још ни седам дана како сам своју кућу довршио; још се ни ја нисам у нову кућу уселио, а тамо — већ давно зрици и бубе-швабе башкар се по њој...“

19

Разортачење.

Некаки поштени трговци беху се обратили да заједно тргују. Имаћу и заједничку кућу и општу канцеларију. Кад су свршили трговање, и велики ћар добили, приступе разортачењу; — а зна се да при разортачавању ретко кад без свађе

бива. Подигоше моји трговци читаву грају ^{око} новача и еспапа; кад на једанпут неко повиче: пожар у кући! Један од трговаца повика: „Брже, брже, спасавајте еспап и кућу!“ Други опет од њих виче: „Брже хајдете! после ћемо рачуне пречистити!“ — „Мени дајте најпре моју хиљаду,“ викаше други. — „Ја се ни с места нећу маћи,“ проговори још један, „док ми се још две хиљаде не изброји, јер су рачуни чисти и јасни.“ — „Не, не, ми не можемо да се сложимо, — то тако не иде.“ И наши трговци, заборавивши да је у кући пожар, дотле су се свађали и лармали, да их најпоследиме загуши, и они са целом тековином изгореше.

У пословима, који су од велике важности, врло се често дешава општа погубија за то, што сваки своје себичне интересе брани а опште заборавља.

20

Поточић.

Код потока чобанин сеђаше и свој губитак жалосно оплакиваше: најмилије јагњешце беше му се у реку удавило. Поточић, слушајући јадиковање чобанина, почне срдито жуборити: „Несита реко! кад би твоје дно било као моје, за свакога јасно и видно, тада би сваки видео на пешчаном дну све жртве, које ти тако пенаситно прождиреш. Да сам ја на твојем месту, од стида би земљу прокопао и у бездан понирнуо. Чини ми се, кад би мени судба уделила толико воде колико теби, ја не би ни кокошци зла учинио; моја би вода пажљиво текла и поред сиромашних колебица, и мимо сваки цбунић! Мене би обале благосиљале; ја бих орошавао и долине и ливаде, и не бих с њих однео ни једног листића. Једном речи,

чинећи мојим током добро, и не чинећи нигде штете ни несреће, моја би вода текла до самог мора чиста и бистра као суза.“ Тако говораше поточић, а тако је и мислио у самој ствари. Па шта би? Не прође ни недеља дана, а на оближњем брду деси се провала облака; поточић постаде велики као река. Ну, ах, куда се деде она смерност и мирноћа поточића?! Поточић из обала изли се, јури мутна вода; пени се, хуји, и стогодишње грмове ваља, само се издалека чује ломњава. И онај исти чобанин, који се недавно горко жалио на реку, заједно са целим својим стадом удави се у поточић, а од његове колебе не оста ни трага.

Како много имаде таквих поточића, који теку мирно и глатко, и тако жуборе срцу слатко, ну само за то, што је у њима мало воде....

21

Стризибаба и мрав.

Потскакуша — Стризи-баба, цело прекрасно лето певала је, није успела ни окренути се, а већ и та зима пред носом. Мртвило у пољу; нема оних светлих и топлих дана, кад јој под сваки листићем беше и дом и постављен сто. Све беше прошло; у зимње доба настаје и нужда и глад; Стризибаба не пева, — а ком ће на памет песма доћи, кад је трбух празан! У овој нужди, Стризибаба дође к мраву, па ће га замолити: — „Мили мој куме, немој ме напустити, исхрани ме и изгреј само до пролећа!“ На то ће јој мрав рећи: — „Кумице, мени то чудновато изгледа: јеси ли ти што год летос радила?“ — „Зар ми је до тога било, драги мој? У нашим меким мравињацама, песме и весеље сваки час, па ми није падало ни на памет да радим — јер сам

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unibg.ac.rs

и сама — цело лето без одмора певала.“
— „А, дакле тако? Ти си цело лето певала? Па лепо; ајд сад иди па мало поиграј!....“

22

Л а ж о в.

Некакав племић (а можда је био и кнез), вративши се из далеког путовања, шеташе се у пољу са својим пријатељем пешке. Почне причати и хвалити се куда је путовао и каквих се чуда нагледао. „Оно што сам видео,“ говораше он, „то више никад нећу видети. Каква ми је ово ваша земља? то хладно, то велика врућина, то се сунце за облаке сакрије, то велика припека, да видиш како је тамо, — тамо ти је прави рај; кад се сетим чисто ми на души одлакне! Нису потребне ни топле хаљине, нису нужне ни свеће, јер се ноћу — као и дању види, преко целе године, све ти је прави мајски дан. Тамо — нико нити сади ни сеје, а да видиш, шта тамо расте и зре! Ево на пример, ја сам видео у Риму краставац — ах Боже мој! верујеш ли ми да је велики као какво брдо.“ — „И није никакво чудо,“ одговориће мој пријатељ: „свакојаких чудеса има на свету; али није сваки кадар да их примети. Ево, и ми ћемо баш сад да наиђемо на једно чудо, и ја сам потпун уверен, да ти до сад таквог чуда — нити си чуо ни видео. Ено, видиш ли онај мост преко реке, преко кога ћемо прећи? Он изгледа прост, али има једно чудновато својство: ни један лажов преко њега не сме прећи; ни на пола моста не дође, мост се сруши, и лажов у реку падне; али ко не лаже, тај и на каруцама преко моста јурити може.“ Тада ће лажов запитати: — „А је ли дубока ова ваша река?“ — „Па баш и није тако плитка,“ одговори му при-

јатељ. „Дакле видиш ли, пријатељу, ти таког чуда ниси видео на свету! Ма да ја не спорим, да римски краставац, велики као брдо, чини ми се, ти тако рече? — „До душе, није баш велики као брдо, али ће бити колико једна кућа.“ — „Ма како да је чудно, али је тешко веровати; но и мост, преко кога ћемо прећи, врло је чудноват, јер лажова никако не трпи. Овог пролећа (о томе зна цела варош) пали су с њега у реку два новинара и један кројач. Не спорим, да краставац може бити као кућа велики; то је заиста чудновато, само ако је то истина“ — И није баш тако чудо“, рећи ће лажов; треба знати, како је у самој ствари. Немој ти мислити, да се свуда граде тако велике куће као код нас: тамо се граде тако мале кућице, да с муком двојица могу у њих ући, — па и то, не могу ни стојати ни седети. — „Нека је баш и тако“, одговори пријатељ лажову, „ја признајем, да је краставац тако велики, да се два човека у њега сместити могу; али не треба заборавити и чудновато својство нашег моста; јер кад лажов преко њега иде, он не коракне ни пет корачаја, — мост се сруши и он се у воду стропошта...“
„Чуј ме пријатељу: *неће ли боље бити, да ми преко моста не прелазимо, већ брдо да потражимо?...*“

23

Петао и зрно бисера.

На буњишту петао чеprakше и пађе зрно бисера, па овако говораше: „Ала је ово ништавна ствар! Није ли будалаштина, што је свет тако високо цени? Ја бих се далеко више радовао, кад бих зрнце јечма нашао; оно није баш тако сјајно и угледно, али је за желудац добро....“

И пезналице исто тако о многим стварима изричу свој суд. Кад важност какве ствари не разумеју, они је за багателу и будалаштину сматрају.

24

Селяк и надничар.

Кад се у каквој беди и невољи нађемо, ми смо готови свакога за помоћ замолити; чим се беде опростимо, ми често избавиоцу леђа окренемо: сваки о њему од ока изриче свој суд, и сређа је ако он не буде пред нама још и крив.

Селяк — старац, у први сумрачак, иђаше кроз једну шумицу с ливаде у село. С њиме беше и један надничар, па се на једанпут сусретну с медведом. Медвед на селяка јуриши; обори га, мумла и ломи, и бираше место одакле да га почне јести. Јадном старцу беше дошао крај. „Степо, мили Степо, немој ме оставити и изневерити“, мољаше селяк свог сапутника испод медведа. И наш нови херкулес — надничар, колико је игда снаге имао, потегне сикиром, и пола главе медведу оцени, а гвозденим вилама трбу му прободе. Медвед заурла и мртав паде. Беда мину, селяк устаде, и поче надничара — свог избавиоца, да резиди: „Ти си глупост учинио, Степане! „Заиме света каку глупост?“ — „Да, да, глупост, будало једна! Чему си се обрадовао? медведа си пробó и кожу му покварно!..

25

Р а б а ц и ј е.

Путоваху рабације с колима, у којима беху потоварени лонци. Дођу до једне стрмене низбрдице низ коју је требало — кола по кола полагаано спуштати. Газда остави остале рабације да на брду

чекају, а он полагаано почне прва кола низ брдо спуштати. И ако коњ беше млад али је кола вукао добро. Но газда на сваком кораку свог коња псоваше и резилаше: „Ала си ми и ти некакав коњ, погледајте — мили као рѝк! Гле, у мало не удари на камен; врда и тамо и амо! Гле опет труцнуше кола, — а требало је само мало у лево. Гле ти њега магарца! та не умеш извући ни уз брдо, а камо ли спустити низ брдо! Чисто човек да пукне од јада! Ти и ниси за кола, већ воду да вучеш, кад си тако глуп! Најзад, коњ кола крену; но чим се низ брдо спуштати почеше, кола коња састраг гурати почеше, а рукуницама у бокове мувати; коњ се дурне, кола за њима јуре — то по камену, по чапурју, — направи се читав лом, и најпосле, кола се у ендек претуре, и сви лонци у парчиће оду!

И код многих људи опажа се слична слабост. Нама се чини да је оно погрешка што други ради, а кад сами почнемо то исто радити, ми двојином горе урадимо.

26

Закупац и обућар.

Богат закупца живљаше у раскошној палати; слатко је јео и пио; сваки је дан правио гозбе и весеља; богатству свом није знао рачуна. Свачега у кући доста — и вина и других ђаконија. Једно само не бејаше код закупца добро, — није могао да спава ноћу. Можда се плашио страшног божјег суда, или се просто бојао да не осиромаше, тек никако није могао слатко и тврдо заспати. Покадшто, ако би га и ухватио сѝн пред зору, али му беше на врату друга невоља. Баш преко пута од њега живљаше у сиромашној кућици бедни обућар. Он је био тако добар певач и веселе нарави, да је од зоре па

до ручка, и од ручка па до вечере престанце певао и богаташу сметао да спава. Богаташ почне се довијати, е да би како певача могао ућуткати. Да му заповеди да ћуги, нема те власти: да га замоли, неће га послушати. Домисли се и пошље да му дође сусед. И сусед дође. „Здраво, пријатељу драги!“ — „Благодарим на питању.“ — „Ну, пријатељу, како ти радња иде?“ (кад у коме имамо нужде, ми већ знамо како му се обраћамо). — „Хвала Богу, радња ми добро иде!“ — „А, за то си ти тако весео и лепо певаш?“ — „Грехота је на Бога се жалити; ја свагда имам доста посла: домаћица ми је млада и добра; а с послушном и добром женом, сваки зна, да је живот веселији.“ — „Ти сигурно имаш и пара?“ — „Сувише немам, а и потребе нису ми велике.“ — „И тако, пријатељу, ти, како видим, не желиш бити богатији?“ — „Ја то не кажем; ма да сам Богу благодаран и на овоме што имам; но и ти сам знаш, господине, да човек, докле је год жив, жели да има више, — такав је овдашњи свет. Ја држим, да и ти ниси потпуно задовољан твојим богатством, па и мени не би сметало да будем богатији.“ — „Ти право велиш, пријатељу; — ма да и богатство често има своје непријатности, ма да људи не сматрају сиромаштво за порок; но у сваком случају, ако човек мора нешто трпети, ипак је боље од богатства трпети. За то, што си истину рекао, ти си се мени веома допао. На, узми ову кесу с рубљама, — иди, и дао би Бог, да се мојим даром обогатиш, — пази, немој у лудо новце да потрошиш. У овој кеси има равно пет стотина рубаља; само чувај беле паре за црне дање! Збогом!“ Наш ти обућар шчена кесу и брже боље кући, — рекао би човек не грчи, већ лети. Дошавши кући, те исте ноћи закопа новце, — а с новцима сахрани своју песму

и своје весеље. Не само да му се не пева, но не може ни да спава; дознаде и обућар — шта је то бесаница; све му се чини подозриво, све га нешто узнемирава; чим што око прозора и врата шушне, њему се учини да лопови на њега иду, сав се олади и прислушкује; — једном речи, тако му живот постаде тежак и досадан, да је се хтео у реку удавити. Обућар се мучио и мучио, па се најпосле опаметно: Зграби кесу с новцима, и право закупцу, па ће му рећи: „Хвала ти на пријатељству; ево ти твоја кеса с новцима, узми је натраг. Док те беде нисам имао, ја нисам знао за неспавање. Живи ти у твоме богатству, а мени за моје песме и леп сан — није потребан ни милион....“

27

Сељак у невољи.

Једне јесење ноћи, некаком сељаку прикраде се лопов у авлију, затим уђе у вајат, претури све, и што је могао понети, покраде и однесе. Од лопова друго се не може ни очекивати, јер у њега и нема савести! Једном речи, наш јадни сељак легао је богат, а устао је пуким сиромасом, да му друго ништа не оста, већ штап и торба па хајд' у прошњу. Да неда Бог никоме да се тако из сна пробуди! Сељак јаднује и плаче; своје рођаке, пријатеље суседе и кумове сазива, па их за савет пита: „Е да ли се како мојој невољи може помоћи?“ Почеше са сељаком говорити, паметне и разне му савете давати. Кум Карповић говораше; — „Ах, драги мој куме, није требало по свету твоје богатство трубити.“ Пријатељ Климентијевић говораше: — „Мој драги пријатељу постарај се, па други пут вајат поближе кући начини.“ Сусед Фока рећи ће: — „Није тако браћо, — није погрешка у томе, што је вајат од куће далего, него

је требало у авлији држати зле псе. Ево, ја му нудим нека узме од моје кучке једно штене; ја сам од душе рад, да мога суседа обдарим, — а и боље је, но да штенад у воду бацам“. И тако ти наш покрадени сељак доби сијасет савета а у ствари сиромашка нико не поможе...

У свету тако обично бива; кад у какву нужду паднеш, пропробај и потражи помоћ у својих пријатеља; они ће те затрпати саветима; а чим почнеш стварне помоћи тражити, и најбољи пријатељ, учини се и нѐм и глув.

28

Домаћин и миши.

Кад се у кући почне красти, а лопов не може да се ухвати, сваког од реда немој нападати, или — не испитавни ствар, казнити: тиме нећеш лопова од крађе одучити, а још мање поправити, само ћеш добре слуге из куће одјурити, и од мање невоље већу направити.

Некакав трговац сагради амбаре и у њих смести разне потребе за јело. А да се не би миши по амбарима частили, он постави мачке да стражаре. Без бриге беше трговац од миша, јер се у амбарима и дан и ноћ чува стража; и све би добро било, али се међу самим стражарима појави лопов. И међу мачкама — исто као међу људима (а коме то није познато), не може бити чувара и надзорника, а да не греше. И наш домаћин, у место да правог лопова припрежи и њега самог казни, а остале да поштеди, он заповеди, да све из реда мачке шибају. Чувши мачке за овако чудновато решење, све — и праве и неправе побегоше из амбарова домаћинових. Наш ти трговац остаде без игде и једне мачке. А мишеви су само

то и желели: Чим мачке из амбарова, мишеви у амбаре, и за две — три недеље, све — где год што би, поједоше.

29

Курјак и курјаче.

Курјак младо курјаче почне по мало поучавати, те да се доцније може родитељским занатом хранити. Пошље га, да се крајичком једне шумице прошета, и препоручи му, да добро пази, неће ли му поћи за руком, да што ућари за доручак или ручак, па ма ту био и чобанин. Враћа се млади ученик, па ће рећи своме оцу: „Ајде брзо са мном! ручак је готов; то је сигурно. Ено, тамо, под планином пасу овце, и не зна се која је од које дебља; само треба ухватити, однети и појести; а оваца има толико много, да се пребројати не могу“. — „Причекај мало“, рећи ће матори курјак, „треба најпре да знам какав је чобанин што овце чува? — „Говори се, да није рђав, обазрив је и паметан; но опет за то, ја сам све овце обишао унаоколо; видео сам и псе, они су мршави и слаби, па ми се учини, да су и мирни.“ Тада ће рећи стари курјак: „Мени пије мио такав глас; ја тамо нерадо идем; јер ако је чобанин добар, тешко да ће рђаве псе држати; — ту нас беда може снаћи! Ајд’мо ми другом буљуку, где смо сигурни за наше коже. Истина код стада оваца има много паса, али је чобанин будала; где је чобанин будала, тамо су и пси луди.

30

Лав и комарац.

Никада се слабијем не смеј нити га вређај, јер се дешава, те се и слабији јачем жестоко освети, па своју се снагу

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBS.RS

дакле сувише не уздај! Прочитај ову басну, а томе, па ћеш видети, како је комарац жестоко лава казнио за његову гордост. Ево шта сам ја о томе чуо од некога: Лав с презрењем сретне и погледа на комарца; комарац се наљути и не могаше отрпети ову увреду; спреми се, подигне се да војује против лава. Сам беше и војник и трубач; зуји колико га грло доноси, и позива лава на смртоносну борбу. Лав се смеје, али се наш комарац не шали: то с' потиока, то у очи, то у уши он непрестано зуји! на разгледавни месту и улучивши згодну прилику, као орао спусти се на лава, и уније му се жаоком у крстине. Лав се стресе, и махну репом на комарца. Ну наш комарац окретањ, а при том не плашаше се, падне лаву на само чело, и крв му сисаше. Лав главом клима и окреће, гривом тресе, но комарац своје ради: ђа лаву у нос завуче се, ђа га за ухо уједе. Задрхта лав; подиже страшно урлање, у љутини зубима шкргуће, а ноктима земљу копа. Од лавовске страшне вике затресе се сва шума у околини, страх обузе све зверице: све се крије и све бега колико га ноге носе, — е би рекао човек, да је потоп или пожар! И ко начини ову узбуну? Презрени комарац! Лав се превртао, обртао, и најпослед о земљу треснуо, и замоли комарца за мир. Кад се комарац потпуно осветио, тада се с лавом помирио: од Ахилеса постаде Омир; одлете да зуји по шумама и труби своју победу над лавом.

Баштован и философ.

У пролетње време, вредни баштован у својој башти леје копаше, и тако се својски труђаше, е би човек рекао, да

оставу ископава. Баштован беше трудољубив раденик; здрав и једар, да га је милина погледати. Само за краставце беше ископао око педесет леја. Кућа уз кућу — живљаше с баштованом и један љубитељ баштованства и — велико закерало — названи пријатељ и друг природе. То беше — надри-философ, који је само из књига знао брбљати којешта о баштованству. И он — бајаги намисли, да своју башту краставцима засади. Смејући се свом суседу — баштовану, рећи ће му једном приликом: „Знаш шта је комшија: ма се како ти знојио, али ме ипак у раду нећеш претећи; и твоја башта изгледа ће према мојој као парлог. И право да ти кажем, ја се чудим, да и тако можеш своју башту зиратити, и чудим се, како до сад ниси са свим пропао. Ти, сигурно никаквих наука ниси изучавао?“ — „Нисам имао кад“, одговори философу баштован. „Приљежање и природна навика, то је сва моја наука. Хвала Богу, ја и тиме себи насушни хлеб зарађујем.“ — „Незналице! како смеш хулити и викали противу науке!“ — „Не, господине, да не да Бог; немој тако рђаво тумачити моје речи; све што ти добро и упутно отпочнеш и урадиш, ја сам готов да то примим. Дао би Бог да само до лета доживимо, и ти ћеш видети. Но, господине, да ли није већ крајње време, да се посла латимо? Ја сам већ које што посејао и посадио, а ти — чини ми се, још ниси ни леје ускопао.“ — „Да, нисам, а нисам имао ни кад, јер сам непрестано читао, и прочитао сам ово: што се дубље леје ашовом ускопају, ралом или плугом поору, много је боље, — а има још доста и времена, неће бити доцкан.“ — „Може бити да вас време чека, но мене — не“. Изговоривши ове последње речи, растане се баштован с философом, узме свој ашов, и продужи радити, а философ

оде својој кући. Тамо је читао, правио прибелешке, цуњао и по књигама и по лејама, и мучио се од јутра до мрака. Једва један посао савлада; тек што каква усадба из леје никне, наш философ у журналима и новинама на другу систему и новост палази, окупи, па изнова леје прекрпава и краставце пресађује. Најпоследње, какав је изишао резултат? У баштована све никло и доспело; он у ћару и дело готово, а философ — без краставаца остао.

32

Старац и три младића.

Старац у дубоким годинама пресађиваше неку воћку. Гледајући ово, три младића — шинарца — међу собом говораху: „Овај старац, у место да се спрема за други свет, њему пало на памет, да сади воћке“. А овако се младићи у брз старцу смејаху: „Да би дочекао плод од воћке коју садиш, требало би два века да живиш; е да ли се надаш, да ћеш ти бити други Матусал? Батали старино тај посао, ти ли можеш на дуг век рачунати, кад ниси сигуран да и овог часа нећеш издахнути? Ми би младићи тако што могли замишљати, јер смо и здрави и млади, и у цвету снаге, а теби старцу, време је да се с гробом упознајеш“. На то ће им старац смерно одговорити: „Драги моји! Ја сам из детинства труду и раду навикнут; а од овог посла што га сад радим, ако и не очекујем никакве користи, баш за то га више с вољом радим. Ко је добар, тај се не труди само за се. Садећи ово дрвце, мене и то радује, што ако ја не доживим да се у његовом лџду склоним, то ће се мој унук — кад-тад његовим хладом наслађавати, па и то је за мене плод. А ко може јамчити унапред и о томе, ко ће кога од нас преживети? Еда ли смрт гледа на младост и снагу,

или на лепоту лица? Ах, колико сам ја у мојој старости испратио до гроба — прекрасних девојака и снажних младића! Ко зна, може бити, да сте ви ближе смрти, и да ће вас пре црна земља покрити.“ Како им је старац рекао, тако је доцније и било. Један од њих пусти се трговати по мору; испрва му се пада и срећа осмехнула, но морска бура галију разбије, те и трговца заједно с надом прогута. Други опет, негде у старој земљи преда се раскоши и уживању, за што је здрављем, а ускоро и главом платио. А трећи, напије се угрејан хладне воде, разболе се и легне у кревет; њега почну лечити вешти лекари, али му не помогше. Те тако суђено буде да наш добри старчић сва три младића оплаче и ожали.

33

З м а ј.

Пуштени змај беше се уздигао под облаке. Приметивши с висине у долини малог лептирића, почне му овако говорити: „Верујеш ли ми, да те једва видим, — тако си мали! Признај, да ми завидиш — гледајући ме како високо летим“. — „Завидим ти? Боже сачувај! Узалуд ти тако о себи много уображаваш! Ма да високо летиш, ти си на канапу привезан. Такав живот, драги мој, далеко је од среће. Ја истина — не летим високо, али за то летим куд намислим, и куда хоћу. Сем тога, Боже ме сачувај, да би ја ради забаве залудничара, цео век тресао се и дрктао по ваздуху“.

34

Ч в о р а к.

Сваки има свој сопствени дар, но дешава се често, да по неки, завидећи спо-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBG.RS

способности другог, почиње радити оно, што му није занат. А ја би свакога саветовао, да оно ради у чему је вешт; јер само од тога рада биће вајда.

Некакав чворак, још из младости беше се научио да пева као штиглиц. Својим титрастим гласом целу шуму весељаше и сваки чворка за лепо певање хваљаше. Други би с таквом хвалом био потпуно задовољан; по наш чворак, чувши како славуја хвале за лепо певање, — а по несрећи, беше и мало завидљив, — рећи ће својим друговима: „Пазите само, ја ћу запевати исто онако као и славуј.“ И доиста, он отпоче певати, али сасвим на други начин: ђа је пиштао, ђа цврчао, то као јаре завречи, то као маче замауче; једном речи, он разјури све птице својим новим певањем. Мој мили чворче, дед кажи, какву си корист видео од новог певања? Боље ће бити да певаш добро као штиглиц, него рђаво славујским гласом....

35

Спруд и река.

Суседни спруд реци говораше: „Шта ће то рећи, кад год на тебе погледам, ти непрестано течеш! Еда ли се ти, сестрице, нећеш уморити? Сем тога, ја све једнако видим, да по теби плове велике натоварене лађе; ти носиш грдно велике сплавове, а и да не говорим о чамцима и чуновима, — њима се не зна ни рачуна! Хоћеш ли се већ једном таког живота курталисати? Да сам на твом месту, ја бих до сад од мука пресануо! Кад сравним моју судбу с твојом, ја видим, да сам куд и камо срећнији но ти! Оно истина, ја нисам тако важан; мој ток не отеже се преко целе мане; мене у песмама не певају, — па и нашто ми је то? То је све за ме сујета! Али признаћеш, да ја међу каљавим обалама,

исто као каква госпођа у перини, лежим, башкарим се и уживам мирно. И не само да се не плашим, да ће по мени пловити лађе или сплавови, но ја — шта више, не знам колико је и чамац тежак! И то је много, ако се покадшто деси, да на површини мојој какав листић прошлови, који је случајно ветар нанео. Дед реци ми, шта је кадро заменити овакав безбрижан живот? Са свију страна од ветрова сам заклоњен, и не таласајући се, мирно гледам на светску сујету, а у пријатном сну философирам“. На то ће река спруду одговорити: „А кад философираш, пада ли ти на памет онај природни закон: да вода своју свежину само кретањем очувава? И ја сам постала великом реком за то, што сам тихи живот напустила, па се тог природног закона држати почела. Сваке године, обилношћу чисте и свеже воде, ја корист доприносим, па сам за то и у части и у слави; па ћу можда још читаве векове тећи, кад о теби не ће бити ни спомена ни речи“. Како је река казала, тако је и било; — она и дан-дањи тече. А јадни спруд, из године у годину све је више и више усањавао, песком и блатом засипан, па најпосле сасвим усахне и трском зарасте.

Тако бива и у свету. Кад којим народом завлада леност, нашто му је и природан дар? Леност је мати свију порока; леност је главни узрок, те понеки народ зачами и увене.

36

Тришин огртач.

У некаког Трише поцепа се огртач на лактовима. Но Триша није дуго мислио шта ће и како ће; подсече скоро четвртину од рукава, узме иглу и конце, па закрепи своје лактове. Огртач опет го-

тов, — ну с том разликом, што му до близу лаката осташе голе руке. Ну Триши не беше за то брига, — ма да су му се сви изреда смејали. Најпослед, Триша ће рећи: „Па ја нисам баш тако будала, и ово се може поправити, — ја ћу рукаве наставити, па ће они дужи него пре бити.“ Узме ножнице, поткреше свој огртач, и настави рукаве. Весео беше наш Триша, ма да му огртач много краћи беше и од капута.

Исто тако дешава са понеком господом, која запекљавши се због непажње, па да би своје послове поправили, од једног се коца дреше, а за други вежу.

37

Механичар.

Некакав механичар купи једну велику кућу. Кућа доиста беше стара, али добро и јако начињена; у свему се купцу допадаше, но једна беше незгода, што — је кућа била удаљена од воде. Наш механичар намисли да и ову незгуду отклони. „Кућа је моја“ говораше он, „и ја могу њоме располагати како хоћу; заповедићу да се — тако читава пренесе к реци (како се види, овај јунак беше страсан!), само ће ми требати, да саопнице под кућу подметнем, — поткопавши најпре темеље; за тим ћу целу кућу — које на совицама, које на ваљцима превући и онако је наместити како пожелим. Кад моју кућу будем преносио, позваћу пријатеље, узећу свираче, сешћу за постављени сто, па седећи у кући, као на каруцама, правићу ново насеље“. Радуюћи се што му је овака глупа мисао дошла у главу, наш механичар одмах приступи к делу: најми раденике, почне темеље поткопавати; није жалио ни труда ни новаца; но при свем том, кућу не

могаше пренети с једног места на друго. И за ову глупу замисао била му је та награда, што се сва кућа срушила.

Боже мој! како много међу људима има предузећа, која могу бити далеко опаснија и глупља!

38

Пожар и алмаз-брилијант.

У сред поноћи, из мале варнице појави се страшан пожар, и пламен обухвати цело здање. При тој општој забуни, изгубљени на путу брилијант тек се полако из прашине светлוצаше. Тада ће му ватра рећи: „Како си ти при свој својој сјајноћи преда мном ништаван! Треба добро око имати, па те — с муком — и у малој даљини — разликовати — од стакла или капље воде, кад се у њима моја или сунчева светлост почне сјајити и играти. Ма чим да те заклоне, или крајичеом какве ленте, или једним власком косе, твој се сјај не види! Моју светлоћу није тако лако потамнити, кад у јарости и беспилу обухватим својим пламеном цело здање. Погледај само, како ја гледам с презрењем на све напоре људи против мене; како све, што год дочегам прождирем, а моја светлоћа, која се под облаке уздиже, страх и ужас околини задаје!“ На то ће јој брилијант рећи: „Признајем, да је мој сјај према твојем ништаван и бедан, али за то, ја нисам опасан; нико ми не може пребацити, да сам му ма какво зло урадио; и мој сјај може бити само зависти досадан; а ти се сијаш само тиме, што све рушиш и прождиреш. За то се људи из петних жила униру, да те што пре угасе. И што више буктиш, то си можда ближе крају.“ Цео народ навали да пожар угаси, и су-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIB.RS

тра-дан, оста на пожару само дим и смрад; а бриљант се ускоро нађе, и постане најлепши украс царске круне.

39

Пустињак и медвед.

Ма да нам је услуга у нужди драгоцене и потребна, ипак је мало оних који је умеју учинити како треба. Не дај Боже с лудима имати посла! јер услужна будала опаснија је од сваког непријатеља.

Некакав човек, који није имао породице, живљаше подалеко од вароши у једној пустињи. О животу пустињачком, ма како да се слатко и поетски пише, ипак није сваки способен за усамљени живот; некако нам је згодније кад имамо с ким да делимо и радост и жалост. Мож да ће когод рећи: А ливадица, а дивна тамна дубрава, па они лепо брежуљци, бистри поточићи, и остале дивоте природе? — „Нема спора, да је све то прекрасно; но ипак, дође човеку покадшто тешко, кад нема с ким да се разговори.“ Тако и нашем пустињаку беше додијао усамљени живот. Пође по шуми да потражи суседе, и да се ма с ким упозна. А у шуми, ког ћеш другог и наћи, до курјак и медведе? И заиста, пустињак се сусрете се с великим медведом. Нема се куд; пустињак капу скида, и милом суседу клања се; медвед суседу шапу пружа, и рукују се. Реч по реч, они се упознаду и почну се дружити, и тако се један другом приближе, да су читаве дане заједно проводили, и нису се могли растати. О чему су они разговарали, да ли су један другом што причали, или се међу собом шалили, — и у опште, како је међу њима беседа ишла, ја и сада о томе не знам ништа. Пустињак није радо говорио, а медвед од природе беше ћутљив,

— еле, из пећине љубре није изношено. Но како му драго, пустињак беше и сувише рад, што му је Бог дао друга. Свуда, куд год медвед, и он за њим, и не може њиме да се доста нахвали. Једног жарког дана договоре се другови, да проверу дају по шумама, ливадама, долинама и брдима. А пошто је човек од медведа слабији, то и пустињак пре се од медведа умори, и почне заостајати. Видећи то медвед, рећи ће своје другу: „Прилегни, брате, и малко се одмори, а ако хоћеш, ти мало и трени, а ја ћу те причувати.“ Пустињак послуша; леже, зевну, и одмах заспа. Медвед оста да чува стражу — па да видите чуда, имао је и посла. Његовом другу падне на нос муха; шапом мане и мушицу отера. Мушица падне на образ; медвед је отера, но она опет падне на нос, и чисто се чињаше, да медведу пркошаше. Медвед не говорећи ни речи, дочена позамашан камен у шапе, притаји се чисто не дише, мишљаше: „Почекај дер ти, сад ћу ја теби смрсити конце!“ У тај мах падне мушица пустињаку баш на чело, а наш ти Међа, колико је имао снаге, потегне и акне свог друга посред чела: Глава пуње на две поле, и Међин друг остаде тамо, где и дан-дањи вечни сан борави.

40

Ц в ê њ е.

На отвореном прозору раскошне куће, у порцуланским, шареним саксијама стајаше мајсторски направљено цвеће поред природног; љушкаше се на удешеним гвозденим жицама, и поношаше се својом лепотом пред мимопролазницима. На једанпут почне кишица ромињати, а вештачки цветови почну Јупитера молити, да киша престане, — међу тим, на кишу су викали и погрдним је речима частили. „Ју-

питу! мољаше се вештачко цвеће, „заустави кишу, да више не пада; кака је вајда од ње, и може ли што горе бити на свету од кише. Погледај само, та — по улицама не може се ићи, — свуда блиста и баре!“ Но Зевс не прими ову глупу молбу, киша својим путем прође и поља натопи. Врућине нестане, ваздух се прохлади, природа оживе, и зеленило се обнови. Тада и природно цвеће, што беше на прозору, поче лепше бујати, и од себе мирис сипати; а вештачки цветови, орошени кишом, изгубише своју лепоту и с прозора на ђубре одоше.

Даровити за истинску и праву критику никад се не жесте, њихову способност ништа не може повредити; вештачко се цвеће кише боји.

41

Сељак и хајдук

Некакав сељак отпочне да кући кућу: купи на сајму (панађуру) краву и ведрицу, па пође кроз једну честу путањом својој кући, и наједанпут падне хајдуку у руке. Хајдук сељака до голе коже опљачка „За име света,“ плачући сељак говораше хајдуку, „ја сам пропао, ти си ме са свим упропастио! Читаву годину ја сам печалио и спремао се да купим краву, и једва сам дочекао тај дан.“ Потресен овим речима, рећи ће хајдук сељаку: „Немој толико да тугујеш на ме, ја краву нећу мустити; хајд шта му драго, узми себи натраг ведрицу“...

42

Коњ и јахач.

Некакав јахач тако беше свога коња дресирано, да је с њиме могао управљати како је хтео; шта више, дизгине не ди-

рајући, коњ је слушао његове речи. Једном ће приликом јахач рећи! „Нашто овако дресираног коња и зауздавати? Доиста, лепа ми је мисао дошла на памет!“ Узјаше коња, изиђе у поље и скине с њега узду. Спазивши коњ, да у зубима нема ђема најпре пође мало побрже, затим уједечи главу, тресну гривом, и почне да подиграва — као бајаги, да јахача увесељава. Најзад, опазивши слабу управу над собом, коњ се дурне, крв му у главу јурне и очи искрљешти, и почне јурити по широком пољу што је игда могао, а речи јахача није ни слушао. Узалуд се јахач стараше да дрктајућом руком узду коњу на главу натакле, — ово је коња још више љутило; збаци јахача са себе, а сам као вијор по пољу јураше, док се најпосле не стропошта у неку провалију, и наместо погибе. Наш јадни јахач над својим мртвим коњем овако јадиковаше: „Мој бедни коњу! ја сам узрок твоје погибије! Да ја нисам с тебе скидао узду, другчије би тобом управљао; нити би се ја овако осакатио, нити би ти таком жалосном смрћу погинуо.“

Лепа је и драга слобода; ну кад се с мером не употреби, може бити од неогледне штете за народ.

43

Сељак и река.

Сељанима беше додијала штета коју им наношаху речице и поточићи кад предођу. Пођу к реци, у коју се ти поточићи и речице уливаху, да њу замоле, да њима управља и узме их у заштиту. И заиста, мали поточићи и речице велику им штету чиняху: понегде орање однето, воденице срушене, а марве — ни рачуна се не зна, колико је подављено и однесено! А та велика река тецијаше мирно

и достојанствено; поред ње подигнуте велике вароши, и никада се није чуло, да је она какве штете учинила; она ће кадра бити, да ове речице и поточиће ограничи, да нам оволике штете не чине. Тако међу собом сељани разговараху. Па шта би? Кад су ближе речи дошли, имају шта и видети: половину њиховог имања та река носи. Видевши ово, даље ништа нису чинили, него су своје имање сузним очима гледали, како га река носи. За тим згледају се међу собом, климну главом, па натраг кући. А полазећи рекоше: „На што и време губити! За млађе нема тамо суда, где они са старешинама напола деле.“

44

Гњурци.

Некакав старински цар, падне у чудновату сумњу, па овако мишљаше: Еда ли наука не приноси више штете но користи? Да ли учење не ослабљава срце и руке? И да ли неће паметније поступити, ако све учене људе из свог царства протера? Но пошто је овај цар уставно владао својим народом, и свом душом трудио се о његовој срећи и напретку: то никад ништа није радио пристрасно ни по својој ђуди. За то изда заповест, да се скупи веће, у коме би сваки — ако и не баш красно-речиво и китњасто, али бар паметно дао свој глас — *за* или *против*, — тј. да ли и даље да остану учени људи у царству, или да се протерају? Веће је дуго ово питање претресало, по неки је говорник сам гласао, а по неки преко секретара свој глас давао, а питање све се више замршавало, па и самог цара у забуну довело, те није знао шта да ради. Неки говораху, да је незнање тама, и да нам Бог не би ни дао памет на дар, да многе небесне ствари постизавамо и

разумемо. За што је он и наредио, да човек више од бесловесне животиње разуме. Према тој творчевој цели, наука народ к срећи води. Други пак тврђаху: да је свет због науке рђавији постао, и да је наука будалаштина, да правди шкоди, и да су услед просвете — најсилнија царства пропадала. Краће рећи, и с једне и друге стране толико је надробљено, да су читаве хрпе артије потрошене, а о науци спор остаде нерешен. Цар је учинио више: Заповеди, да се из свију крајева царевине позову паметни људи, па из њих састави веће, и предложи им, да они о наукама пресуде. Но и овај начин не беше добар, јер им цар одреди велику плату, и њима беше добро дошла — дуга препирка; и кад би их тако оставили, они би се — и дан дањи препирали и плату примали. Но пошто се цар с касом није шалио, то је веће одмах распустио. Међу тим, непрестанце га занимаше питање: да ли је наука штетна или корисна. Занет овом мишљу, изиђе једном приликом у поље, и угледа пред собом пустињака седе браде, а с великом књигом у рукама. Пустињак имадијаше озбиљан поглед, — али не суров; на његову лицу могла се читати доброта, а благи осмејак украшаваше његова старачка уста, по челу се могло судити, да је дубоко умео мислити. Цар са пустињаком ступи у разговор, па приметивши у њему велико богатство знања, замоли мудраца, да реши онај важан спор: Да ли су науке корисне, или штетне? Старац се цару смерно поклати, па ће му рећи: Допушти ми, царе, да ти једном простом причом дам одговор, како сам убеђење стекао мојим дугогодишњим размишљањем. Прибравши се мислима, старац поче овако: На брегу мора — у Индији, живљаше некакав рибар; после много претрпљених беда и невоља, умре тај рибар — оста-

вивши по смрти три сина. Синови видећи, да се тешком муком хране од риболовства, а и мрзећи на очев занат реше се да напусте риболовство, и да отпочну vadити бисер из мора. Како беху добри пливачи и гњурци, они сами намисле да овај посао раде. Но код све тројице није био једнак успех: један од њих беше велика ленштина, па се непрестанце по обали морској шуњаше, — он шта више, ни ноге није хтео оквасити, и скупљаше само онолико бисера, колико су таласи на брег морски избацивали; — и ова ленштина тешком се муком хранила. Други пак, не жалећи труда, и умејући да избере дубину према својој снази, тамо се гњурао и скупоцени бисер вадио, — па поштено живљаше и обогаћаваше се. Но трећи грамзљивац беше, па овако почне сам у себи говорити: „Истина, бисер се може наћи и близу обале; но колико и каквих драгоцености лежи на дну мора, где је оно најдубље? Кад би ми пошло за руком да се ту спустим, ја би можда нашао читаве планине — скупоценог бисера драгог камења и мерцана, које само треба дохватити и узети. Обузет оваком мишљу, овај лакомислени младић наплива на море, и избравши место где беше највећа дубина, гњурне се у пучину; и не достигнувши дна, морски га вали прогуташе, те он за своју дрскост својим животом плати „О, царе!“ додаде овде мудрац, „Ма да у науци ми видимо много лепих и корисних страна; али дрзак, и необуздан ум, у знању и науци, налази морску пучину и своју погибију, — но само с том разликом, што се врло често дешава, да у ту погибију и друге са собом повуче“.

Госпођа и две служавке.

У некаке старе госпође — нацак-бабе беху две служавке — раденице, које су

иза беле зоре па до мркла мрака непрестапо преле, и вретено из руку нису испуштале. Јадне девојке посустадоше; — њима и радни и празнични дан беше једнак; баба им никако не да одмора; нигде зоре кад још људи спавају, а јадне девојке већ преду. Може бити, да би се баба по неки пут преварила и одоцнила, но у кући беше проклети петао, па чим он кукурекне, баба већ устала, огрне своју бундицу, а на главу спаваћу капу, пећ заложити, цуња се по кући и гуњћа, па одмах — хајд у спаваћу собу прељама. Својом сухом и коштуњавом руком продрмуса их, — опази ли упорство, то их и батином промува, и у зору, кад је сан најслађи, спавање им прекида. Шта да се чини с бабом? Јадне девојке мрште се, зевају, и хтеле не хтеле, с топле постеле устају. Сутра-дан, тек што петао кукурекне, опет девојке с бабом посла имају, — баба их буди и оне опет за кудеље и вретено. За ову недаћу, девојке окриве петла, па овако у љутњи говораху: „Чекајдер ти нечисти душе, да није твоје песме, ми би мало више поспавале, — теби треба смрсити конце!“ И удесивши згодну прилику, девојке петлу главу немилосрдно откидоше. Оне мишљаху, да ће тиме себи олакшати, али ствар са свим другчије испаде. Истина, петао није више певао; непријатеља њиховог нестане; но госпођа, бојећи се, да време не пропадне, тек што јадне девојке легну, и још нису добро ни очи свеле, а већ их баба буди. Сад се тек бедне девојке уверише, да су тражиле нешто боље а удариле на горе.

Врло се често тако дешава и са неким људима. Старајући се, да се једне невоље опросте, и тек што су је се опростили, — а кад погледаш, још им се гора беда на врат понела.

46

Камен и глиста.

„Видиш ти како пљушти, безобразница једна!“ Тако ружаше кишу један камен који у некој њиви стајаше. „А сви јој се бајаги радују, — и чекају је као милост госта. Па шта је киша важно учинила? Свега два-три часа падала, и више ништа. Нека за мене запитају, ја овде векујем, и свагда сам тих и скроман; куд ме год метну, ја лежим мирно, и још нико не каза — хвала! Узалуд на свет не вичу, јер заиста, ја никакве правде и правди у њему не видим“. На то ће му глиста рећи: „Ђути! Ма да је ова кишица кратко време падала, опет је њиву патоцила и земљорадника надом оживела, а ти си на овој њиви само излишни и непотребни терет.“

Тако се по неки хвале, да служе четрес година, а од њих је вајда као од овог камена.

47

Сељак и смрт.

У хладно зимње време, некакав старац, сув, јадан и жалостан од великих трудова и сиротиње, беше накупио повелико бремене дрва, и полагано плетијаше својој димној учери. Стењући и укајући под теретом, дрва је носио, носио, па се уморио, зауставио се и бремене на земљу спусти, седне на дрва, па уздахнувши, овако сам са собом бесеђаше: „Ах боже мој! куда сам пристао ја јадник? У свему нужду трпим, жена је, деца су; спахији треба десетак, цару дација.... Никад не памтим да сам ма један срећан дан проживео у мом веку.“ У оваком очајању, старац повиче: „Ах смрти где си!?“ А смрт није од нас никад далеко — тамо негде за

брдима, већ — ум за морем, а смрт за вратом, и она се у тренутку ока јави старцу, па ће га запитати! „Што си ме звао старче?“ Старац видевши страшну слику смрти, сав се укочи, па једва промрмља: — „Звао сам те — ако ти неће бити што замерно, да ми помогнеш, да ово бремене дрва подигнем на леђа.“

Из ове басне јасно се види ово: ма како да је тешко живети, али је још теже умрети.

48

Ритер — (Витез).

У стара времена, некакав ритер, замисли да потражи славе и изврши велика дела; спреми се да војује против чаролијаша и утвара; метне на себе оклоп, и заповеди да му се доведе коњ. Но пре него што ће на коња усести, сматрао је за дужност, да се свом коњу овом речи обрати: „Чуј ме мој кршни и верни коњу: јури преко поља, преко брда и долина, куда те очи воде и ноге носе — онако, како нам ритерски закони налажу, и крчи пут у храм славе! Кад злогне караконцуле умирим, а оженим се китајском принцесом, и два-три царства покорим: тада твојих трудова, мој верни друже, нећу заборавити, већ с тобом ћу сву славу поделити. Коњушницу начинићу ти као каква велики дворац, а лети, одредићу ти зелене ливаде. Ти се сад храниш само овсом, а тада ће у нас бити изобиље у свему: јечам ће ти бити храна, а шербет напитак.“ Ритер скочи на коња, и узме дизгине; но коњ право с ритером — хајд па у ње — на јасле.

49

Сенка и човек.

Некакав несташко хтео је да ухвати своју сенку : пође к њој, она бежи напред : он мало брже, и сенка брже : најзад он потрчи, и што је брже трчао, то је и сенка брже напред јурила : и никако му се није дала да је ухвати. Наједанпут несташко потрчи натраг : — окрене се, а сенка за њим трчи.

Лепотице ! Ја сам много пута слушао : Шта мислите ? Не, заиста о вама — не, већ о томе, да то исто бива и са нашом срећом. По неки узалуд време и труд губи, — старајући се да срећу на силу стигне: други — како ми се чини, од среће са свим бега, но баш за њим срећа воли да трчи...

50

Селац и секира.

Некакав селац грађаше неку стају, па се наљути на своју секиру : секира туна — не сече, а селац се од љутине помами ; он сам хоће да учини глупост, а свему је — бајаги секира крива. Селац секиру грди, — а за то он има и речи и нађе узрок. „Рђо једна,“ говораше секири, „одсад ћу ја тобом коље шиљити, а мојом вештином и трудбом, знај да ћу ножем начинити оно, што други секиром не би могао“. На то ће му секира смерно и учтиво одговорити : „Што ми заповедаш, ја оно исечем, — така је судбина моја; и знај домаћине мој, да сам вољна да те у свему послужим, — само пази да се не кајеш, ако ме испустиш ; мене ћеш узалуд пустити, но ипак, не ћешграђу за стају ножем отесати.“

51

Лав и лисица.

Од како је лисица за се запамтила, никад лава није видеда. Сретне се једном с њиме, и од страха тако се уплаши, да се сва укочи. Прође неко време, опет се сретне с лавом; али јој се сад већ не учини тако страхан. А кад је лава трећи пут средла, она је с њиме и у разговор ступила.

По неког, и ми се тако бојимо докле га не упознамо.

52

М е љ.

Растао мељ у башти, и почне се око суве розге увијати и гранати, а ту, близу, у пољу, бејаше један млад шумарчић. Погледивши на њега, мељ почне овако розги говорити : — „Каква је корист од ове наказе, па и од остале његове браће — грмова ? И зар се он може с тобом сравнати ? Ти према њему изгледаш као каква поносита госпођа, — па и ако ниси лишћем оденута. Ништа особито ја невидим на том шумару, и чудим се, зашто га земља трпи и храни“. Међутим, не прође ни недеља дана, а домаћин розгу на дрва за гориво исече, а онај шумар у башту пресади ; шумар се лепо прими и младаре почне пуштати, — и где ! Онај исти мељ почне се и око шумара савијати, па и њему — као розги ласкати.

Исти су тако поступци и дела ласкавца ; он на тебе износи тушту и таму војекаких неистина и бунцања, и ти се труди колико хоћеш, али се не варај, — код њега добар бити не можеш. А донесе ли случај, да заузмени висок положај, — он се први јавља у твојој предсобљу.

53

Облак.

У сушно доба године, облак над њивама и пољима пројури, но ни једне капи кише на земљу не пушти; а кад на море дође, онда се киша — као из кабла проли у море. Облак се планини хваљаше, за своју велику доброту. Тада ће планина облазу рећи: „Чиме се имаш хвалити, — како си бајаги добро учинио? зар није жалосно и погледати? Кад би ти — којом срећом твоју кишу на поље излио, читав би предео од глади спасао; а у мору, мој драги пријатељу, и без тебе — има доста воде.“

54

Срећа и просјак.

Са олићаном и старом торбом сиромашни просјак иђаше од врата до врата и прошаше милостињу. Он се жаљаше на своју злу судбину, па се у исто време чуђаше: да људи, који живе у раскошним палатама, обасути златом и сваким задовољствима, и ма како да су им ценови пуни, ипак нису задовољни! Па чак тако далеко терају, да, грамзећи за већим богатством, често изгубе све што имају. Ево, нпр. газда ове куће, почео је срећно трговати; но трговина му удари натраг; у место да престане, и остале дане мирно поживи а трговање другом да остави, он пусти у пролеће галије на море, и очекиваше читава брда злата; но галије

развију се и пропадну у море, и цело његово богатство прогута море, — оно је сад на дну морске пучине, а трговац је видео себе богатим — као у сну. А ево, овај други, био је закупац, и стекао је милион, — али му и то беше мало, — ували се у трговину до ушију, па је са свим пропао. У кратко рећи, хиљадама оваких примера има; и ако: треба знати границе! Наједан пут јави се просјаку срећа, и овако му рече: „Чуј ме, просјаче, ја сам давно желела да ти помогнем, читаву сам рпу дуката наша; рашири твоју торбу, ја ћу је пуну насути, — но са условом: све што у торбу падне, биће злато; но ако из торбе што на земљу падне, то ће се претворити у ђубре. Пази дакле, ја те опомињем; мени је заповеђено, да се строго придржавам нашег услова: твоја је торба стара, узми онолико колико она може сместити и издржати.“ Једва од радости просјак дише, а под собом земљу не опажа! Рашири своју торбу, а срећа му почне сипати дукате као кишу. Торба беше прилично тешка. Срећа ће рећи: — „Јели доста? „Није још“ — „Море, да не пукне торба?“ — „Неће, не бој се.“ — „Погле, ти постаде богат као Крез“. — Још, још мало, макар једну прегрш мети“. — „Еј, доста! пази пући ће торба.“ — Још једну прегрш“... Торба пуче и провали се, дукати се просуше и у прашину претворише; Среће не стаде: оста само торба пред очима, и просјак опет сиромаш, као што је и пре био.

(Наставиће се)

МЕСЕЧНИ ИЗВЕШТАЈ

о метеоролошким посматрањима провизорне опсерваторије.

ПРИТИСАК ВАЗДУШНИ

месеца Августа 1888. год. у Београду, сведен на 0°.

ДАТУМ	4 САТА	7 САТИ	10 САТИ	1 САТ	4 САТА	7 САТИ	10 САТИ
	ПРЕ П.	ПРЕ П.	ПРЕ П.	ПО П.	ПО П.	ПО П.	ПО П.
1	753,20	753,32	753,30	753,81	752,34	751,88	752,37
2	752,59	752,86	753,33	753,01	752,34	751,81	752,80
3	753,01	753,52	753,59	753,30	752,82	751,09	750,77
4	749,29	748,61	748,46	748,06	747,11	747,03	747,12
5	747,79	748,95	749,57	748,83	746,87	746,54	746,39
6	743,95	742,63	742,46	740,84	739,55	741,06	744,64
7	746,85	746,97	747,31	748,00	749,03	750,17	750,94
8	751,25	751,84	752,68	752,47	752,71	753,02	753,74
9	753,18	753,38	753,40	752,78	751,33	751,45	751,54
10	751,31	750,98	750,91	749,88	748,91	748,36	748,35
11	747,61	740,81	750,85	751,32	751,58	752,29	752,52
12	752,63	753,35	753,76	753,32	752,52	752,29	752,59
13	751,87	751,90	752,04	750,89	750,18	750,04	750,73
14	750,51	750,60	751,06	751,07	750,11	750,51	751,14
15	751,06	751,33	751,56	751,23	750,68	750,48	750,92
16	750,96	751,30	751,76	751,41	750,66	750,76	751,30
17	751,05	757,87	751,65	750,86	750,17	751,21	752,20
18	752,54	752,53	752,66	752,31	751,55	751,76	752,34
19	752,37	752,49	752,66	752,31	751,27	751,55	752,32
20	752,29	753,33	753,93	753,03	752,00	751,62	751,82
21	749,10	749,09	748,80	747,90	747,11	746,41	746,74
22	748,87	749,19	749,92	750,29	750,46	751,76	753,76
23	755,03	755,77	756,25	755,86	755,11	755,31	756,26
24	756,40	727,24	757,79	757,30	756,80	756,41	756,97
25	757,01	757,45	757,51	756,94	755,64	754,22	755,67
26	754,72	754,63	754,53	753,66	751,08	751,68	752,29
27	751,72	751,23	751,26	750,50	750,13	749,99	750,48
28	750,92	752,28	752,73	753,97	753,72	754,78	755,50
29	757,00	757,44	758,20	757,92	757,23	757,67	758,26
30	757,77	759,12	758,03	757,83	757,38	757,88	759,51
31	758,64	759,77	759,75	759,52	759,46	758,58	758,75

ТЕМПЕРАТУРА ВАЗДУХА

месеца Августа 1888. године у Београду.

ДАТУМ	1 САТ	4 САТА	7 САТИ	10 с.	1 САТ	4 САТА	7 САТИ	10 с.	СРЕДЊА ДНЕВНА ТЕМПЕРАТУРА	МАКСИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА	МИНИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА
	ПРЕ П.	ПРЕ П.	ПРЕ П.	ПРЕ П.	ПО П.	ПО П.	ПО П.	ПО П.			
1	18,7	16,7	19,4	28,6	32,2	32,7	27,3	21,8	24,7	33,3	15,2
2	19,4	18,4	19,8	27,9	32,2	31,5	25,9	23,3	24,8	33,7	16,8
3	19,6	18,1	19,9	27,0	31,8	32,9	27,3	24,5	25,0	33,7	17,1
4	21,6	21,3	20,7	29,1	32,7	32,3	26,0	23,9	26,0	34,2	19,3
5	20,5	18,3	19,1	24,0	28,2	29,0	26,5	22,9	23,6	30,4	17,1
6	23,4	20,8	23,8	25,9	26,2	29,9	25,7	17,7	24,2	33,8	19,2
7	15,5	14,4	14,3	14,5	13,1	13,9	12,7	11,9	13,8	15,9	11,7
8	11,8	11,3	11,7	17,7	21,2	20,7	17,1	13,4	15,6	22,0	10,8
9	12,9	10,3	14,7	20,9	24,7	24,3	19,0	16,3	17,2	26,6	10,1
10	15,9	15,5	16,5	23,4	27,3	27,2	21,9	18,5	20,8	28,7	12,9
11	19,4	17,6	16,5	15,7	16,5	16,1	15,3	14,4	16,4	19,7	14,2
12	14,1	13,7	13,6	15,5	19,5	20,7	18,7	15,2	16,4	22,4	12,9
13	13,1	12,3	14,5	22,3	23,2	23,7	19,3	16,3	18,1	24,7	10,1
14	13,6	12,3	14,9	21,7	25,0	25,7	21,9	16,3	18,9	27,3	11,3
15	14,5	14,3	16,5	23,5	26,7	26,5	20,7	18,6	20,2	28,5	13,1
16	16,8	17,5	19,7	26,8	28,6	28,3	24,0	20,9	22,8	30,2	15,1
17	19,9	19,5	17,1	21,3	26,3	26,0	22,2	19,7	21,5	29,5	16,5
18	18,2	18,0	19,1	24,5	26,5	23,9	21,1	19,4	21,3	28,7	17,7
19	18,1	17,1	17,4	25,5	25,3	28,2	23,9	20,4	22,0	28,4	15,2
20	18,4	16,9	17,5	18,9	24,3	25,7	22,0	19,3	20,4	26,9	16,1
21	17,6	18,5	19,5	26,6	30,3	30,3	25,3	23,9	24,0	31,1	16,8
22	18,5	16,4	17,3	21,8	24,1	25,5	21,1	18,1	20,4	27,0	16,3
23	14,8	12,0	13,7	21,4	25,2	26,6	19,3	17,9	18,9	26,6	11,5
24	16,2	12,7	15,7	24,9	29,3	29,3	23,1	20,1	21,4	30,7	12,7
25	16,7	16,1	17,7	24,5	29,1	28,5	24,3	20,4	22,2	29,5	15,1
26	17,6	14,6	23,2	27,1	29,5	29,3	23,0	22,3	23,2	30,8	13,7
27	19,5	19,6	19,5	24,6	28,9	28,4	24,9	23,2	23,6	30,5	17,7
28	22,5	22,2	22,1	27,1	31,0	30,9	26,3	23,9	25,8	32,0	21,8
29	21,9	21,2	21,4	26,9	30,7	30,5	24,5	21,6	24,8	32,0	20,5
30	—	19,5	19,9	26,9	30,3	29,7	24,7	23,1	24,9	31,4	19,1
31	—	18,9	18,7	25,1	29,3	27,7	22,0	18,9	22,9	29,6	17,6

Примедба. — Ноћу између 1-ог и 2-ог септембра 1888. однео је неко са термографа у банџи под заклоном термограм од 29. авг. 10 с. пре п. до те ноћи; те због тога су празне рубрике 30. и 31. авг. у 1 с. пре п.

АПСОЛУТНА И РЕЛАТИВНА ВЛАЖНОСТ

месеца Августа 1888. године у Београду.

ДАТУМ	4 С. ПРЕ П.		7 С. ПРЕ П.		10 С. ПРЕ П.		1 САТ ПО П.		4 САТА ПО П.		7 САТИ ПО П.		10 С. ПО П.	
	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА
1	11,8	83	13,3	79	14,5	51	13,2	37	12,2	33	15,1	56	12,9	67
2	12,5	80	13,6	80	16,9	61	16,5	46	14,9	43	14,6	59	11,8	56
3	13,4	87	14,2	82	16,4	62	13,8	40	12,6	34	16,5	65	12,8	56
4	12,7	68	14,4	79	16,2	54	16,2	44	14,4	40	13,0	52	12,5	57
5	14,5	93	13,6	83	15,8	72	14,9	53	13,8	46	14,6	57	13,8	66
6	10,9	60	9,8	45	11,0	45	11,0	44	13,5	43	13,6	56	11,8	78
7	11,1	92	10,5	87	9,9	81	10,2	91	10,5	90	9,9	91	9,6	94
8	9,4	94	10,0	98	10,2	68	8,1	43	7,0	39	8,5	59	8,5	75
9	8,1	88	9,2	74	8,4	46	7,9	34	9,2	41	9,6	58	8,5	61
10	8,5	64	9,4	68	11,3	53	9,8	36	9,9	37	10,4	53	7,8	50
11	13,9	93	11,2	80	12,4	93	12,9	93	12,6	92	12,4	96	11,8	97
12	11,4	98	11,3	98	11,8	90	12,4	74	12,0	67	13,1	82	12,2	94
13	10,3	97	11,5	94	11,2	56	12,2	58	9,7	45	10,8	64	10,2	74
14	9,8	93	10,7	85	11,7	61	10,4	45	10,7	44	9,5	49	10,2	74
15	10,0	83	11,4	81	13,1	61	9,9	38	9,8	39	11,1	62	10,1	63
16	10,8	72	11,4	67	12,6	48	11,1	38	11,0	39	10,6	48	13,0	71
17	11,0	65	13,3	92	13,2	70	15,1	59	13,0	52	13,4	68	12,8	75
18	13,5	88	13,6	83	15,3	67	14,1	55	14,0	63	15,1	81	13,6	81
19	13,6	94	13,4	91	16,1	67	14,3	60	12,2	43	13,5	61	14,0	79
20	13,7	96	14,0	94	13,1	81	14,3	63	15,4	63	14,7	75	14,4	87
21	14,6	92	13,8	82	13,5	53	13,0	40	11,9	37	10,9	46	12,5	57
22	13,1	95	13,2	90	13,3	69	13,7	62	11,2	47	11,5	62	10,5	68
23	9,7	94	9,4	81	10,6	57	10,4	44	8,7	34	10,2	61	8,5	56
24	9,1	85	10,5	79	12,9	56	11,8	39	11,2	36	12,9	61	11,8	67
25	12,9	95	11,9	79	14,1	62	16,2	54	10,5	37	10,6	47	10,1	56
26	9,5	77	10,0	47	11,3	46	11,2	36	10,0	36	10,3	49	10,8	52
27	11,5	68	11,4	68	12,6	55	11,4	39	11,1	39	12,2	53	11,1	53
28	8,2	41	8,1	41	8,4	32	9,3	28	9,5	29	8,6	34	7,8	35
29	7,1	38	7,1	38	9,3	35	6,7	20	6,9	21	6,3	28	6,5	34
30	9,2	43	7,4	43	7,0	27	6,9	22	6,8	22	7,4	32	6,7	32
31	8,1	50	7,6	47	6,8	29	6,2	20	4,8	18	6,0	30	5,8	36

ПРАВАЦ И ЈАЧИНА ВЕТРА

месеца Августа 1888. године у Београду.

ДАТУМ	4. С. ПРЕ П.		7. С. ПРЕ П.		10 С. ПРЕ П.		1 САТ ПО П.		4 САТА ПО. П.		7 САТИ ПО П.		10 С. ПО П.	
	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА
1	тишина		тишина		тишина		SE	1	SE	1	SSE	1	тишина	
2	тишина		тишина		тишина		N	1	тишина		тишина		тишина	
3	тишина		тишина		NNE	1	N	1	NE	1	тишина		тишина	
4	тишина		тишина		SW	1	SW	1	тишина		тишина		тишина	
5	тишина		SW	1	W	1	W	1	ENE	1	ESE	1	SSE	1
6	SE	2	SE	2	SSE	3	SSE	3	SW	1	WSW	1	NW	2
7	NW	2	W	3	W	3	NNW	2	N	3	WNW	2	NW	1
8	тишина		SW	2	NW	2	N	3	NW	2	W	1	тишина	
9	тишина		SE	1	SSW	1	SSW	1	тишина		тишина		тишина	
10	тишина		тишина		W	1	SW	2	SW	1	тишина		тишина	
11	N	3	NW	3	NW	1	W	1	W	1	SW	1	тишина	
12	тишина		SW	1	SW	1	NNW	2	NW	1	тишина		тишина	
13	тишина		SW	1	SW	1	SW	1	тишина		тишина		тишина	
14	тишина		тишина		тишина		W	1	W	1	тишина		тишина	
15	тишина		тишина		тишина		WNN	1	тишина		тишина		тишина	
16	тишина		SE	1	SE	1	SE	1	SE	1	SE	1	тишина	
17	SE	3	SE	1	ENE	3	NE	2	ESE	2	тишина		тишина	
18	тишина		SE	1	ENE	2	ESE	2	SSE	2	тишина		тишина	
19	тишина		тишина		W	1	тишина		SSW	2	SE	1	тишина	
20	тишина		SW	1	WSW	2	W	2	тишина		тишина		тишина	
21	SE	3	SE	3	SW	4	SE	4	SE	3	SE	3	SE	3
22	тишина		тишина		NNE	1	NW	1	N	1	NNW	1	тишина	
23	тишина		тишина		тишина		WNW	1	тишина		тишина		тишина	
24	тишина		тишина		WSW	1	NW	1	SW	1	тишина		тишина	
25	тишина		SSE	1	W	1	тишина		NNW	1	N	1	тишина	
26	тишина		SE	1	SE	1	SE	1	тишина		SE	1	SE	1
27	SE	3	SE	3	SE	3	SE	3	SSE	1	SE	1	SE	1
28	SSE	4	SSE	4	SSE	4	SE	3	SE	3	SE	3	SE	2
29	SE	3	SE	2	SE	3	SE	3	SE	2	SE	3	SE	3
30	SSE	4	SE	3	SE	5	SE	4	SE	3	SE	2	SE	3
31	SE	4	SE	3	SE	4	SE	3	SE	1	SE	2	SE	1

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
WWW.UNILIB.RS

НАОБЛАЧЕНОСТ, ПАДЕЖИ И ИЗГЛЕД НЕБА

месеца Августа 1888. године у Београду.

Д А Т У М	Наоблаченост од 0 до 10							КИША У МИЛЛИМЕТ.	ИЗГЛЕД НЕБА И ПРИМЕДБЕ
	4 с. ПРЕ П.	7 с. ПРЕ П.	10 с. ПР. П.	1 с. ПО П.	4 с. ПО П.	7 с. ПО П.	10 с. ПО П.		
1	0	0	0	0	0	0	0	0,0	Ведро: из јутра роса.
2	0	0	0	0	0	0	0	0,0	Ведро; из јутра роса.
3	0	0	0	0	0	0	0	0,0	Ведро; из јутра роса.
4	0	0	0	0	0	0	0	0,0	Ведро.
5	0	0	0	0	0	0	0	0,0	Ведро; из јутра роса.
6	0	2	10	8	7	5	1	0,2	Из јутра ведро; у 9 с. $\frac{3}{4}$ пре п. слаба киша; по подне лако облачно; у 8 с. у вече олујни ветар NW (снага 5) и стравике (саитлице) на NW.
7	10	10	10	10	10	10	10	3,9	Кишовито. У 6 с. пре п. 1 с. 2 с. 4 с. 7 с. и 10 с. п по слаба киша.
8	9	10	5	6	5	5	0	0,0	Из јутра облачно, пред подне и по подне лако облачно увече ведро.
9	0	5	6	1	9	9	4	0,0	Из јутра ведро и роса пала; подне и вече лако облачно.
10	5	3	2	1	1	2	3	0,0	Из јутра лако облачно, слаба роса пала; подне и вече ведро
11	7	8	10	10	10	10	10	5,2	Облачно и кишовито; у 10 с. пре п. 1 с. 4 с. и 7 с. по п. киша пада.
12	10	10	10	10	9	10	0	0,0	Облачно; у вече ведро.
13	0	0	1	4	4	0	0	0,0	Из јутра ведро, врло јака роса; подне лако облачно; вече ведро.
14	0	0	0	3	1	4	0	0,0	Ведро, роса пала.
15	0	0	2	4	6	5	0	0,0	Из јутра ведро, роса пала; подне лако и по подне лако облачно; вече ведро.
16	6	8	6	4	6	7	3	2,0	Лако облачно.
17	10	10	8	3	8	7	6	0,8	У 6 с. $\frac{1}{4}$ из јутра непогода — са муњама и грмљавином; киша у 5 с. 6 с. и 7 с. пре п; У 8 с. у вече сијавице по SW, а у 10 с. у вече сијавице на NW.
18	8	6	5	6	8	8	0	0,0	Облачно, у вече ведро. У 12 с 30 м даљна непогода (грмљавин) на SSE а у 1 с 45 мегрмљавина на SW.
19	0	0	1	9	4	8	0	0,0	Јутро ведро, подне и по подне облачно. У 9 с у вече сијавице на NW
20	0	10	10	1	3	1	0	0,0	Јутро и вече ведро и роса пала.
21	1	2	8	8	8	10	3	0,0	Јутро ведро, роса пала; подне и вече лако облачно. Даљна непогода (грмљавина) у 7 с $\frac{5}{4}$ по п. на NNW; у 8 с 30 м муње и грмљавина на NE у 8 с 40 м муње врло учестане на NNW.
22	8	6	4	2	1	2	3	0,0	Јутро облачно, подне и вече ведро.
23	1	0	0	0	0	0	0	0,0	Ведро.
24	0	0	1	1	2	8	0	0,0	Ведро; из јутра роса пала;
25	4	4	5	5	1	0	0	0,0	Доста ведро, из јутрв слаба роса пала.
26	0	1	0	0	2	10	10	0,0	Ведро, вече облачно, у 0 с киша врло слаба.
27	7	9	8	4	10	8	1	0,0	Облачно, вече ведро.
28	10	10	5	2	4	8	7	0,0	Облачно.
29	10	10	8	4	3	5	0	0,0	Облачно, вече ведро.
30	8	0	0	0	0	0	1	0,0	Јутро облачно; подне и вече ведро.
31	0	0	0	0	0	3	0	0,0	Ведро.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

МЕСЕЧНИ РЕЗУЛТАТ

месеца **Августа** 1888. године у **Београду**.

I.

	1 с. пре п.	4 с. пре п.	7 с. пре п.	10 с. пре п.	1 с. п. п.	4 с. п. п.	7 с. п. п.	10 с. п. п.	СРЕДЊА ВРЕДНОСТ	МАКСИМУМ	ДАТУМ	МИНИМУМ	ДАТУМ
Ваздушни притисак	--	752,05	752,38	752,67	752,23	751,54	750,61	752,25	752,10	759,77	31.	739,55	6.
Температура ваздуха	17,61	16,65	17,92	23,57	26,75	26,96	22,45	19,62	21,48	33,8	3и6.	10,1	9и13.
Апсолутна влажност	—	11,09	11,30	12,29	11,78	11,00	11,51	10,79	11,39	16,9	2.	4,8	13.
Релативна влажност	—	79,5	75,3	58,3	46,8	43,5	57,9	64,5	60,8	98	8и12.	18	31
Наоблаченост	—	3,7	4,0	3,7	3,4	3,9	4,7	2,0	3,6	—	—	—	—
Висина кише	12,1 милиметара												

II.

Ч е с т о ђ а в е т р а .

П Р А В Ц И	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	тишина	с у м а
БРОЈ ПОСМАТРАЊА	9,5	4	3,5	62,5	6,5	19	16,5	13,5	82	—

III.

Било је: 13 дана са росом; 5 кишних дана; 3 непогодна дана (а сијавице — светлице — посматране су 4 пута); 11 ведрих дана (са наоблаченошћу од 0 до 2); 9 лако и средње облачних дана (са наоблаченошћу од 2 до 5); 8 доста облачних дана (са наоблаченошћу од од 5 до 8) и 3 мутна (врло облачна) дана (са наоблаченошћу од 8 до 10).

11. Јуна 1889. год.
у Београду.

Милан Недељковић,
ПРОФЕСОР ВЕЛ. ШКОЛЕ.

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

Станиша Адамовић земљорадник из Скобаља умро је 1. децембра 1888. год.

Покојник је и за живота био велики добротвор цркве и школе. Видећи, да је при крају свога живота, а немајући ни мушке ни женске деце, написао је још за живота завештање, које се има извршити после његове и жене му Стеване смрти.

Из овог завештања износи се само оно, које се односи на просветне цели.

Тако покојник у свом завештању поред осталог вели и ово:

„Б, Ливаду на „турски“ и њиву код мале мртваје остављам сиротним а добрим ученицима школе м. Крсне. Ова се ливада има дати сваке године под кирију јавном лицитацијом, а од добивене кирије речени ученици снабдеваће се оделом и школским потребама.

„Који ће ученици уживати помоћ из прихода ове земље решаваће школски одбор“.

„В, Њиву код „баубаре“, њиву у „старом селу“, Ливаду на „бадрики“, њиву на „цереки“ и њиву у „пруду“ остављам цркви скобаљској у њену својину“

„Г, Кућу, кућни плац и све зграде на овом плацу, оба винограда, један у „каменици“ а други у „чекерцу“ и баштовану у „Пујзави“ а и сву покретност као: стоку, разно посуђе и разне друге ситнице, ако што од ове покретности остане после смрти моје жене. —

Све то у овој тачци (Г.) остављам у цели подигнућа читаонице у селу Скобаљу, која ће носити назив:

Читаоница Станише Адамовића“

„Све ово побројано имаће у тачци Г. продаће јавном лицитацијом свештеник скобаљски Петар Ђурић, Стеван Штерић и Живан Маринковић, на добивени новац даће под интерес, а од интереса куповаће за ову читаоницу: књиге, часописе, новине и сва друга полезна књижевна дела“.

Ово имаће завештано на просветне цели вреди у најмању руку узевши 24.000. динара.

Покојник је живео — а и умро као Србин. Сиротни ученици, црква скобаљска и читаоница причаће и помињаће овог ретког добротвора дотле, док траје Србина и српског имена.

Нека му је лака земља, коју је тако жарко љубио.

*

Г-ђа Милка В. Обрадовићка, поклонила је сто динара добротворном фонду Шабачке гимназије.

*

Г. Милован Поповић, пешадијски поручик, поклатио је 10 динара сиротним ђацима II разреда мушке школе у Куршумлији.

*

Г. Петар Драговић, начелник ужичкога округа, поклатио је 20 динара сиротним ђацима ужичких основних школа.

*

Школи ниже алексиначке гимназије изволео је послати г. **Петар Прендић**, поручик орд. коњ. пука, приликом добитка на хамбургској лутрији, писмом својим од 29. Априла ове године 200 динара у цели образовања фонда за њене сиротне ученике.

Наставници поменуће школе прихватили су дародавчеву замисао и одлучили у седници од 3. маја Бр. 87, да се образује ђачки фонд и рад тога саставе правила (штатути) најдаље до 15. Јуна ове године.

*

Г. Милча Стојадиновић, трговац из В. Градишта, поклатио је основној школи села Пожежена, једно звоно од 103 килограма тежине, за успомену своју, своје жене Тајидије, и синоваца. Павла и Илије, који су услед добивених тешких рана на Сливници у бугарском рату помрли.